M. E. Barry.

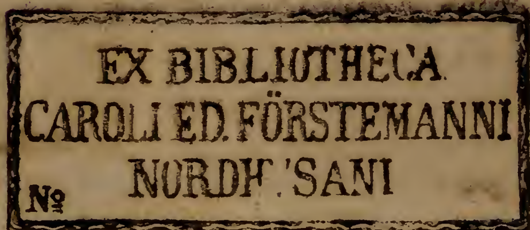
Hatch - 8/3.'84. —

D. ERAS. ROTERODAMI DE DUPLICI COPIA VERBORUM AC RERUM COMMENTARII DUO.

ERAS. *de laudibus literariæ societatis, Reip. ac magistratuũ urbis Argentinæ, Epistola ad Iacobũ Vuimphelingum plane Erasmica, hoc est, elegans, docta, & mire candida.*

primum hunc librum de ornatu verborum Erasmus
ex 3 lib: ciceronis de orat: transcripsit. Secundum
vero de rerum copia commentarium ex Quintiliano
mutuatus est hoc fortasse animo ut hoc quasi praeludio
studiosos ad tantorum autorum cognitionem accenderet

Duplicem esse copiam neminem fugit vel fabio
testante. Est autem copia dives quedam et verborum
et rerum opulentia atque ubertas, qua omnia optime
facillimeque non tam dici quam scribi possunt. Et cum
in singulis rebus ipso singula verba non sint, oportet ex plu-
ribus eligere que sunt magis propria aut magis
ornata, aut plus efficientia id est significantia aut
melius sonantia

Érasme (Didier) Théologien † 1536

DES. ERAS.

ROTERODAMVS, MATTHIAE SCHVRERIO SELESTANO.
S. D.

ONA PARS istorũ qui formulis excudũt libros Matthia Schureri, uel inscitia literarũ inopiaq; iudicij, pessimos authores ꝓ optimis suscipiũt, uel auiditate quæstus eũ librũ optimũ esse ducunt, unde plurimum emolumenti rediturum sperent. Vnde quod cæteris in rebus ferè solet, id in hac quoq; arte uidemus usu uenire, ut quod ad summã studiorũ utilitatem sit excogitatum, id abutentium uitio in grauem uergat perniciem. Qua quidem in re tu mihi duplici nomine laudandus uideris. Primum, quod pro tua non uulgari eruditione, proq; acri iudicio ea deligis, quæ ad uerã eruditionem conferant. Deinde, quod ingenuo quodam erga bonas literas amore, nostris studijs potius quã tuis scrinijs consulere gaudes, unum hoc agens, ut libros quã optimos,

quã emendatissime excusos in lucem emittas. Proinde Copiam nostram ad te misimus, à nobis diligentissime recognitam, & emaculatam, ut pridem apud Britannos cœpta, apud Parisios utcunq; edita, nunc rursus uelut abiectis exuuijs, nitida prorsus & expolita, in felicissima Argentoratorum ciuitate, felicioribus auspicijs exeat in manus hominum, si modo uidebitur non indigna tuo prælo. Erit uel ob id ipsum omnibus bonarũ literarum amatoribus commendatior, quod è Schureriana ꝓdierit officina. Ex qua iam persuasum est, nihil proficiscĩ, quod non sit & authoris elaboratum ingenio, & tua cura castigatissimum. Adiecimus & ὁμοιώσεων librum, nusquam adhuc editum, sed ab ipsis, quod aiunt, follibus ad te profectum. Lucubrationes Rodolphi Agricolæ, hominis uere diuini, iandudũ expectamus. Cuius ego scripta quoties lego, toties pectus illud sacrum ac cœleste mecum adoro, atq; exosculor. Bene uale. Basileæ. Anno. M. D. XIIII. Ad Idus. Octobris.

DES.

DES. ERAS.

ROTERODAMVS IOANNI CO-
leto, Decano sancti Pauli apud Londinum. S.

ON POSSVM equidem nõ uehementer laudare COLETE singularẽ istam, uereq; Christianã animi tui pietatẽ, q̃ conatus tuos omneis, oĩa uitæ studia semper huc destinaris, non ut tuis priuatim cõmodis consuleres, sed uti patriæ, ciuibusq; tuis q̃plurimũ ꝑdesses. Neq; minus admiror iudicium, qui duas præcipue res delegeris, quibus id cumulatissime consequi posses. Videbas enim amplissimum charitatis fructum in eo situm esse, si quis assiduis contionibus, sacraq; doctrina, Christum popularium suorum animis inserat. Quo tu quidem in negocio iam annos cõplures uersaris, non dicã quanta cũ laude, quã tu adeo non spectas, ut nec admittas, sed magno certe cũ fructu. Quo nomine Paulus ille tuus alioqui modestissimus, subinde gloriatur, ac sese sancta quadã insolentia iactat. Deinde q̃d proximũ existimabas, ludũ literariũ longe pulcherrimũ ac magnificentissimũ instituisti,

ubi sub electissimis ac ꝓbatissimis præceptoribus, Britan nica pubes rudibus statim annis, simul & Christum, & optimas imbiberet literas. Nimirū grauiter intelligens, et in hac ætate uelut herba, spē Reip. positā esse, & quanti referat in oēm uitā, ꝓtinus ab incunabulis optimis imbui. Iā uero q̄s non adamet etiā generosam istā animi tui cælsitu dinē, ac sanctā (ut ita dixerim) supbiā, q̄ utrunq; hoc in patriā officiū ita gratuitū ac syncærū esse uolueris, ut nec ex tot annorū laboriosissimis concionibus, uel teruntio factus sis ditior. Cūq; tua seminaris spiritalia, nullius unq̄ carnalia messueris, & scholæ sumptus, tā uidelicet ingen tes, ut satrapā quoq; deterrere possint, solus omneis ferre uolueris: Et cū uulgus hoīm nulla in re libentius sociū soleat accersere, tu patrimoniū tu censum uniuersum, ad hæc domesticā etiā suppellectilē ꝓfundere maluisti, quā ullū mortalē in istius gloriæ partē admittere. Quæso qd istud est aliud quā in uniuersos tuorū liberos, ī uniuersos ciues animū plusq̄ paternū gerere? Te ipsum spolias, ut illos locupletes. Te ipsum nudas, ut illos ornes. Te ipsum laboribus conficis, quo tua soboles uegeta sit in Christo. Breuiter totū te impēdis, ut illos Christo lucrifacias. Nimium ꝑfecto sit inuidus, q̄ tali conanti nō impēsissime faueat. Impius q̄ reclamet & obstrepat. Hostis Angliæ, qui non ꝓ sua uirili, adiumenti aliq̄d conferre studeat. Ego sane non ignarus, & quantū Angliæ debeam publicæ, & quantope tibi priuatim sim obnoxius, officij mei sum arbitratus, literariū aliq̄d munusculū, in ornamentū scholæ

tuæ

tuæ cõferre. Itaq; duos hos nouos de Copia cõmentarios nouæ scholæ nuncupare uisum est, opus uidelicet cũ aptũ pueritiæ, tũ non infrugiferũ, ni fallor, futurũ. Sed quantũ habeat eruditionis, quantũue sit utilitatis allaturus hic labor meus, aliorũ esto iudiciũ. Illud uere mihi sumere possum argumentũ, hoc à me primũ & excogitatũ, et ꝓditũ fuisse. Nã qđ Iulius Pollux græcus, & antiquus author, singularium rerũ uocabula ꝑ locos digessit, & synonyma q̃dã, ac finitima uelut in aceruos cõgessit, qs nõ uidet q̃ id sit à nostro instituto alienũ? Neq; enim Isidoros, Marios aut Philiscos libet cõmemorare, hoïes in tantũ alienos à Copia, ut ne semel qdẽ quæ sentiũt latine possint efferre. Iã uero libellus ille, q Ciceroni inscribitur (ego magis ab aliquo Ciceronis studioso, ex illius scriptis collectũ arbitror) quæso qd aliud habet q̃ tumultuariã paucarũ uocũ congeriẽ? Nos formulas quasdã copiæ, ceu fontes ostendere sumus conati, sicut à generalibus ꝑ gradus ad particulares deueniremus. Quanq̃ & fateor, & doleo huic opi iustã curã defuisse. Siqdẽ olim rudẽ materiã ĩ futurũ opus temere cõgesseramus. Ad quã expoliẽdã plurimis uigilijs plurimorũ authorũ lectione uidebã opus fore. Itaq; non admodũ erat in animo edere. Verũ cũ intellexissem quosdam his cõmentarijs insidiari, parũq; abfuisse qn incastigatissimos etiã ediderint, coactus sum utcunq; emendatos in lucẽ emittere. Nã id malũ uisum est leuius. Bene uale Colete optime. Londini. An. M.D.XII. iij. Cal. Maias.

INDEX CAPITVM SEV TITVLORVM SEQVENTIVM COMmentariorum & primo libri primi de Verborum Copia.

Figura

De tri=

9 nb 119

Incerti

Expli:

Accu-

Satisfaciē

Capitum prioris Commentarij finis. Sequẽtis autem tituli non sunt per capita distincti.

Commentarij secundi, qui est de rerum copia index.

Descri-

Finis

DE DVPLICI

COPIA, VERBORVM, AC RERVM ERASMI ROTERODAMI COMMENTARII.

De uerborum Copia Commentarius Primus.

PERICVLOSAM ESSE COPIAE AFFECTATIONEM CAP. I.

T NON EST *aliud, uel admirabilius, uel magnificentius, q̃ oratio, diuite quadam sententiarum uerborumq́; Copia, aurei fluminis instar exuberans. ita res est ꝑfecto quae non mediocri periculo affectetur, propterea quod iuxta prouerbium. Non cuiuis homini contingit adire Corinthū. Vnde non paucis mortalibus usuuenire uidemus, ut diuinā hāc*

uirtutem, sedulo quidem, sed parum feliciter æmulantes, in futilem quandam ac deformem incidant loquacitatem, dum inani, citraq; delectum congesta uocũ & sententiarũ turba, pariter & rem obscurant, & miseras auditorũ aures onerant. Adeo ut literatores aliquot hac ipsa de re, si Dijs placet, etiam præcepta tradere conati, nihil aliud assecuti uideantur, quàm quod copiam professi, suam prodiderunt inopiam. Quæ quidem res nos commouit, ut partim è medijs artis Rhetoricæ præceptis ad hoc institutum idonea deligẽtes, partim quæ diutino iam dicẽdi, scribendiq; usu sumus consecuti, uariaq; plurimorum authorum lectione obseruauimus accommodantes, utraq; de copia rationes aliquot, deinde exempla, deniq; formulas complures proponeremus, non id quidem conantes, ut libro rem omnem absolute complectamur, sed edito ueluti commentariolo, doctis & studiosis uiam aperuisse contenti, quasiq; syluam quandã operis futuri subministrasse. Partim quod solo iuuandi studio ad hoc laboris capessendum adducti, non inuidemus si penes alium sit, uel tota gloria, modo à nobis ad studiosam iuuentutem aliqua manarit utilitas. Partim quod grauioribus studijs addicti sumus, quã ut in his utilissimis quidem illis etiam ad maxima, sed tamen in specie minutis, uacet permultum operæ collocare.

¶ A quibus inuenta, & à quibus exercitata Copia. Ca. II.

Porrò ne quis hoc inuentum tanquam neotericum, ac nuper

nuper domi nostræ natum aspernandum existimet, sciat hanc orationis uariandæ rationem, ab homine doctissimo, pariter & diligentissimo Quintiliano locis aliquot leuiter attingi, & nobiles aliquot Sophistas in compendium contrahendi sermonis uiam ostendisse. Quod facere nequaquam poterant, nisi pariter & explicandi ratione demonstrata. Quorum si libri extarent, aut si quod admonuit Fabius, ad plenum tradere uoluisset, non admodum futurum erat opus ijs meis præceptiunculis. Accedit ad huius negocij commendationem, quod neutiquam piguit uiros omnis doctrinæ principes diligenter in hoc genere exerceri. Siquidem extant etiam nunc mirabiles aliquot Maronis experientiæ de speculo, de fluuio gelu concreto, de Iride, de Solis exortu, de quatuor anni partibus, de signis cœlestibus. Idem satis indicat Apologus ille Aesopicus de Vulpe & Coruo, quem Apuleius mira uerborum parsimonia perstringit, & eundem plurimis uerbis quàm fusissime explicat, exercendi uidelicet ostentandiq; ingenij gratia. Sed age quem tandem possit posthac huius studij pœnitere, qui Ciceronem uideat illum omnis eloquentiæ parentem, adeo huic exercitationi indulsisse, ut cum Mimo Roscio familiari suo solitus sit contendere, Vtrum ille sæpius eandem sententiam uarijs gestibus effingeret, an ipse per eloquentiæ copiam sermone diuerso pronuntiaret.

¶ Authores quemadmodum luserint ostentatione Copiæ. Ca. III.

Quid quod ijdem authores non in palæstra solum, uerumetiam in opere serio nõnunquam ostentanda Copia luserunt, dum rem eandem nunc ita cohibent, ut adimere nihil queas. Nunc ita locupletant dilatantq;, ut nihil possis adiungere. Homerus, teste Fabio, utraq; iuxta re mirabilis est, tum copia, tum breuitate. Quanquam in præsentiarum animus non est exempla persequi, tamen unum atq; alterum ex uno Virgilio proferemus. A quo quid breuius dici potuit, quàm illud. Et campos ubi Troia fuit? Paucissimis uerbis, ut ait Macrobius, ciuitatem hausit & absorpsit, ne ruina quidẽ relicta. Rursum hoc ipsum audi, quàm copiose? Venit summa dies & ineluctabile fatum Dardaniæ, fuimus Troës, fuit Ilium & ingens. Gloria Teucrorum, ferus omnia Iuppiter Argos Transtulit, incensa Danai dominantur in urbe. O patria, ó diuum domus Ilium, & inclyta bello Mœnia dardanidum. Quis cladem illius noctis, quis funera fando explicet, aut possit lachrymis æquare labores? Quis fons, quis torrens, quod mare tot fluctibus, quod hic uerbis inundauit? Verum hoc exemplum ad sententiarum copiam magis referendum alicui uideatur. Lusit & uerborum luxurie, cum ait. Superat ne, & uescitur aura Aetherea, nec adhuc crudelibus occupat umbris? Sed hoc Nasoni familiarius est, ita ut eo nomine taxatus sit, quod in copia modum non teneat. At taxatus à Seneca, cuius totam dictionẽ damnant Fabius, Suetonius & Aul. Gellius.

Quibus

Quibus uitio data immodica copia. Ca. IIII.

Neq; quicquam mea refert, si quibus uel immodica, uel perperam affectata copia uitio data est. Nam in Stesichoro Quintilianus notat nimis effusam & redundantem copiam. Sed ita notat, ut uitium esse fateatur non admodum refugiẽdum. Aeschylo probro datur in uetere comœdia, quodlibis idẽ dixerit ἥκω καὶ κατέρχομαι. Et ne frustra longum catalogum recenseam, non defuerunt qui M. etiam Tullium, ut Asianum ac redundantem, nimiaq́; luxuriantem copia damnarent. Sed hæc, ut dixi, nihil ad me pertinent, qui quidem non quo modo scribendum aut dicendum sit præscribo, sed quid ad exercitationem faciat ostendo, ubi quis nescit omnia iusto maiora esse debere? Deinde quod adolescentiam instruo, in qua Fabio non displicet orationis luxuries, propterea quod facile quæ supersunt, iudicio resecentur. Quædam etiam ætas ipsa deterat. Cum interim tenuitati atque inopiæ, nulla ratione mederi queas.

Eiusdem artificis esse breuiter & copiose dicere. Cap. V.

Iam si qui sunt quibus usque adeo placet Menelaus ille Homericus οὐ πολύμυθος, rursum displicet Vlysses fluminis instar hybernis aucti niuibus ruens. Si quos impendio Laconismus ille & breuiloquentia delectat, ne ij quidem nostro labori debent obstrepere. Quippe quem

 nec ipsi

nec ipsi sint infrugiferum experturi, propterea quod ab eadem ratione proficisci uideatur, ut uel breuissime dicas uel copiosissime. Siquidem quemadmodum argute Socrates apud Platonem colligit, eiusdem hominis esse scite seu mentiri, seu uerum dicere, ita non alius artifex melius ad breuitatem arctabit orationem, quàm qui calleat eandem quammaxime uaria supellectile locupletare. Nam quantum ad uerborum attinet breuitatem, quis constrictius dixerit, quàm is cui promptum sit ex immenso uerborum agmine, ex omni figurarum genere statim deligere, quod sit ad breuitatem accommodatissimum? Rursum quantum ad sententiæ breuitatem, cui magis in manu fuerit rem quã paucissimis expedire uerbis, quàm qui cognitum ac meditatum habeat, quæ sint in caussa præcipua, quasiq; columnæ, quæ proxima, quæ locupletandi negocij gratia sint ascita? Nemo certe citius certiusq; uidebit, quid citra incommodum possit omitti, quàm is qui quid, quibus modis addi possit uiderit.

¶ De stulte affectantibus uel breuitatem, uel copiam. Ca. VI.

Quod si casu, uel huc, uel illuc ducamur, periculum est ne nobis usu ueniat, quod quibusdam Laconismi κακοζήλοις uidemus euenire. Qui cum pauca dixerint, tamen in iisipsis paucis multa supersunt, ne dicã omnia. Sicut e diuerso imperitis Copiæ affectatoribus euenit, ut cũ immodicæ

immodice loquaces sint, tamen parum dicant, multa nimirum dictu necessaria praetereuntes. Nostrae igitur praeceptiones eo spectabunt, ut ita rei summam quampaucissimis complecti possis, ut nihil desit. Ita copia dilates, ut nihil redundet tamen, liberumq́; tibi sit cognita ratione, uel Laconismum aemulari si libeat, uel Asianam illam exuberantiam imitari, uel Rhodiensem mediocritatem exprimere.

Duplicem esse Copiam. Ca. VII.

Porrò duplicē esse copiā non arbitror obscurū esse, uel Fabio declarante, qui inter caeteras Pindari uirtutes praecipue miratur beatissimam illam rerum uerborumq́; copiam. Quarum altera consistit in Synonymia, in Heterosi, siue Enallage uocum, in Metaphoris, in mutatione figurae in Isodynamijs, reliquisq; id genus uariandi rationibus. Altera in cōgerēdis, dilatandis, amplificandis argumentis, exemplis, collationibus, similibus, dissimilibus, contrarijs, atq; alijs hoc genus modis, quos suo loco reddemus accuratius, si ita est. Hae quanquam alicubi sic coniunctae uideri possunt, ut haud facile dignoscas. Ita alteri inseruit altera, ut praeceptis potius quàm re atq; usu discretae uideantur. Nos tamen docendi gratia ita separabimus, ut neque superstitionis in secando, neque rursum negligentiae merito damnari possimus.

¶ Quas ad res conferat hæc exercitatio. Ca. VIII.

Nunc quo studiosa iuuentus propensioribus animis in hoc studium incumbat, quas ad res conducat, paucis aperiemus. Principio quidem in totum ad phrasim illam non parum adfert momenti hæc uariandæ orationis exercitatio. Peculiariter aũt cõferet ad uitandam ταυτολογίαν uitium cum fœdum, tum odiosum. Ea est eiusdem uerbi aut sermonis iteratio. Neq; raro usuuenit, ut idem nobis crebrius sit dicendum. Vbi si destituti copia, aut hæsitabimus, aut κόκκυγος in morem eadem identidem occinemus, neq; poterimus sententiæ colores alios, aliosq; uultus dare, pariter & ipsi ridiculi erimus, nostram prodentes infantiam, & tedio miseros auditores enecabimus. Est ταυτολογία peior ὁμοιολογία, quemadmodum Fabius ait, quæ nulla uarietatis gratia leuat tedium, estq; tota coloris unius. Quis autem est auribus usq; adeo patentibus, ut uel paulisper ferat orationem ubiq; sui similem? Tantam ubiq; uim habet uarietas, ut nihil omnino tam nitidum sit, quod non squalere uideatur, citra huius commendationem. Gaudet ipsa natura uel in primis uarietate, quæ in tam immensa rerum turba nihil usquam reliquit, quod non admirabili quodam uarietatis artificio depinxerit. Et sicut oculi diuersarum aspectu rerum magis detinentur, ita semper animus circunspectat, in quod se ueluti nouum intendat. Cui si cuncta sui similia occurrant undiq;, tedio protinus auertitur. Atque ita perit totus simul orationis fructus.

fructus. Hoc igitur tantum malū facile uitabit, cui promptum erit sententiam eandem in plures formas uertere, quàm Proteus ipse se transformasse dicitur. Neq; uero mediocriter cōtulerit hæc exercitatio ad extemporalem uel dicendi, uel scribendi facultatem, præstabitq; ne subinde uel hæsitemus attoniti, uel turpiter intersileamus. Neq; difficile fuerit, uel temere cœptam orationē commode ad id quod uolumus deflectere, tot formulis in procinctu paratis. Præterea in enarrādis authoribus, in uertendis ex aliena lingua libris, in scribendo carmine, non parum adiumenti nobis attulerit. Siquidē in ijs, nisi erimus his instructi rationibus, sæpenumero reperiemur aut perplexi, aut duri, aut muti deniq;.

¶ Quibus exercendi rationibus hæc facultas paretur. Ca. IX.

Sub hæc, qbus exercitatiōibus hæc paretur facultas, reliquum est ut paucis admoneamus. Præceptis diligenter memoriæ mādatis, sæpius ex industria sentētias quasdam sumamus, easq; uersemus quānumerosissime, quēadmodum monet Fabius. Velut eadem, inquiens, cera aliæ atq; aliæ formæ duci solent. Is porro labor uberiorē adferet frugem, si complusculi inter se conflictentur, uel uoce uel scripto, pposito in medium themate. Tum enim mutuis inuentis adiuuabūtur singuli, & uelut ansa præbita, plura quisq; inueniet. Deinde totum aliquod argumentum pluribus tractabimus modis. Qua quidē in re

 conueniet

conueniet Milonis illius Crotoniatæ solertiam imitari, ut principio bis, deīde ter, deinceps sæpius ac sæpius uertendo, ad eam facultatem proficiamus, ut iam sine negotio centies ac ducenties uariare possimus. Deinde uertendis græcis authoribus non mediocriter augebimus sermonis copiam, propterea quod hæc lingua rerum uerborumq́; ditissima est. Fuerit autem utilius interdum paraphrasi quoq; cum illis certare. Profuerit plurimū carmina poëtarum oratione prosa retexere, rursum orationem solutam numeris astringere, atq; idem argumentum in aliud atq; aliud carminis genus transfundere. Magnopere iuuabit & illud. Si eum locum qui maxime uidebitur scatere copia, ex authore quopiam æmulemur, & eum nostro Marte uel æquare, uel etiā superare contendamus. Præcipuam autem utilitatem adferet, si bonos authores nocturna diurnaq; manu uersabimus, potißimū hos qui copia præcelluerūt. Cuiusmodi sunt Cic. A. Gellius, Apuleius. Atq; in his uigilantibus oculis figuras omnis obseruemus, obseruatas memoria recōdamus, recōditas imitemur, crebraq́; usurpatione cōsuescamus habere in prōptu.

¶ Prima præceptio de Copia. Ca. X.

Hæc quasi præfati, superest ut ad præceptionū traditionem accingamur. Tametsi & ipsa quæ diximus præcepta quædam uideri queant. Videmur autem non absurde facturi, si præceptiones hinc auspicemur, ut præmoneamus

amus Copiæ candidato in primis esse curandum, ut apta, ut latina, ut elegans, ut pura sit oratio. Neq; quicquam existimet ad Copiam pertinere, quod abhorrat à linguæ romanæ castimonia. Elegantia partim sita est in uerbis receptis ab authoribus idoneis, partim in accommodando, partim in compositione. Exemplum primi fuerit, ut si quis pijssimum dicat. Quod uerbum teste Cicerone latinus auribus inauditum est. Secundi, ut si quis dicat. Dedit mihi licentiam, pro eo quod est, fecit mihi potestatem. Tertij, ut si quis eodem sensu dicat. Iniuriam dedit quo damnũ dedit. Nam damnũ dare latinum est. Facere autem iniuriam, non dare dicendũ. Dare malum, latine dicitur. Dare iacturam, non recte. Facere iacturã latine dicitur, pro eo qđ est pati. Facere infamiã, non item. Deniq; facere iniuriam latinissimũ est, facere contumeliam Cicero latinũ esse negat. Sed ad rem, qđ est uestis nostro corpori, id est sentẽtijs elocutio. Neq; enim aliter quã forma dignitasq; corporis, cultu habituq;, itidẽ & sententia uerbis uel commendatur, uel deturpatur. Itaque plurimũ errant qui nihil arbitrãtur interesse, quibus uerbis quæ res efferatur, modo utcũq; possit intelligi. Neq; diuersa est cõmutandæ uestis, & orationis uariãdæ ratio. Sit igitur prima curarũ, ne uestis aut sordida sit, aut parũ apta corpori, aut ꝑperã cõposita. Nam indignũ fuerit, si forma ꝑ se bona, uestis sordibus offuscata displiceat. Et ridiculum sit, si uir muliebri amictu prodeat in publicum, & fœdum,

& fœdum, si quis ueste præpostera atq; inuersa conspiciatur. Quare si quis copiam affectare uelit, priusquā linguæ latinæ munditiem sibi compararit, is meo quidem iudicio nō minus ridicule fecerit, quā si quis pauper, cui nec unica sit uestis, quā sine magno pudore possit induere, subinde mutato uestitu, alijs atq; alijs pannis obsitus, in forum prodeat, ambitiose mendicitatem suam ostentans ꝓ opibus. Hic quo sæpius id fecerit, an nō hoc uidebitur insanior? Videbitur opinor. Atqui nihilominus absurde faciunt isti quidam affectatores Copiæ, qui cum ne semel quidem possint id quod sentiunt mundis uerbis efferre, tamen perinde quasi pudeat eos parum balbos uideri, ita balbutiem suam alijs atq; alijs modis reddunt balbiorem, quasi certamen ipsi secum sumpserint, ut quàm possit barbarissime dici, dicant. Volo ego multiiugam esse diuitis domus supellectilē, sed totam elegātem esse uolo, ne mihi salignis, ficulnis ac Samijs uasculis oīa sint referta. Volo in splēdido conuiuio diuersa ciborum genera ꝓponi. Sed quis ferat, si quis centum apponat eduliorum formas, quorū nullum sit quod nō nauseam moueat? Hæc non temere pluribus uerbis admonui, quod exploratam habeam plerorunq; mortalium præcipitem audaciam, qui præteritis fundamentis statim & illotis (qd' aiunt) pedibus, ad summa malunt festinare. Nūc uariandi formulas proponemus, eas nimirū quæ ad uerborum pertinent copiam.

Prima

¶ Prima uariandi ratio per Synonymiam. Ca. XI.

Prima igitur ac simplicissima uariãdi ratio, in his uerbis sita est. Quæ diuersa cum sint, eandem omnino rem declarant, ita ut ad significationem nihil referat, hoc an illo malis uti. Quæ quidem Synonyma grãmatici dicuntur, cõtraria ijs quæ dicũtur Homonyma. Quod genus sunt, ensis, gladius, domus, ædes, codex, liber, forma, decor, pulchritudo. Horum itaq; maxima uis undecunq; è bonis authoribus contrahenda, uaria comparanda supellex. Et ut Fabius ait, diuitiæ quædã extruendæ, quibus ubicunq; desyderatum erit, possit nobis constare uerborum copia. Neq; sat erit huiusmodi uocum mundũ copiosum ac penum parasse, nisi non solum in promptu, uerumetiam in conspectu habeas, ut protinus uel non quæsita sese ostendant oculis. Qua tamẽ in re illud in primis cauẽdum, ne, quod quidam faciunt, citra delectum uelut ex aceruo quicquid primũ occurrerit, in quolibet loco dicamus. Primũ enim uix usquam duo uerba reperies adeo Synonyma, quin aliquo discrimine dissideant. Nam qd tã idẽ significat, quã hoĩes & mortales? Et tamẽ qui passim omnis mortales, pro omnis homines dixit, græco illo notatus est prouerbio τὸ ἐν φακῆ μύρον, id est In lenticula unguentum. Et alicubi literæ & epistola rem eandem significant, alicubi diuersas. Tum ut demus in significatu nihil omnino discriminis esse, tamen sunt alia

alijs hone-

alijs honestiora, sublimiora, nitidiora, iucundiora, uehementiora, uocaliora, ad compositionem magis concinna. Proinde dicturo delectus adhibēdus, ut ex omnibus optima sumat. In promendo iudicium requiritur, in condendo sedulitas. Vt iudices, praestabit diligenter obseruata sermonis elegantia, proprietasq;. Vt quāplurima recondas, omnis generis authorum assidua lectio dabit. Siquidem alijs uerbis multa eloquūtur poëtae, alijs oratores. Sunt & aetatibus sua quaedam peculiaria uocabula. Quin etiam ijdem scriptores rem eandem saepenumero diuersis modis efferunt. Primū igitur ex omni scriptorū genere uerba quāoptima seligēda. Deinde qualiacūq; erūt, tamen in congeriem addentur, neq; uox ulla reijcienda, quae modo apud scriptorem non omnino pessimū reperiatur. Nullum enim uerbum est, quod non alicubi sit optimū. Proinde quantumuis erit humile, inusitatum, poëticum, priscum, nouum, obsoletum, durum, barbarum, ac peregrinum, tamen in suo ueluti grege reponatur, ut si quando uenerit usus tum accersatur. Quod si uerebimur ne uerbi nouitas aures offendat, rectum erit Fabiano uti cōsilio, ut meminerimus προεπιπλήττειν. Id fiet his ferme rationibus. Cato librorū helluo, si tamen eo uerbo fas est uti in re tam praeclara. Ipsissimus, ut Plauti more loquar. Cur enim non utar Ennianis uerbis. Nam Horatiano uerbo libēter utimur. Sic enī isti Neoterici loquuntur. Agnoscās castrēse uerbū, ut poetae loquūtur, ut prisca loque-

ſci loquebãtur, ut dicã antique. Si ſic loqui liceat, ſi mihi pmittas uulgato more loqui, dicã eni græce, quo dicã melius.

¶ Sordida.

Sordida igitur atq; humilia ſunt. Vt ſiqs familiarem congerronẽ dicat, auidum helluonem. Nam acetum, ſpõgia, pulegiũ, demiror cur Senecæ uerba ſordida uideantur.

¶ Inuſitata.

Vt paſſi ſenes, p rugoſis. Interduatĩ & interatim, p eo quod eſt interdum & interim. Tituuilitũ pro eo quod eſt nihil. Vagor pro uagitu.

¶ Poetica.

Vt Eliminare, Iuuenari. Agmẽ p actu ſeu ductu. Vt leni fluit agmine Tybris. Indomitũ pro indomite. Vt indomitum furit. Sperare pro timere. Vt hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem. Et perferre ſoror potero. Vulnificus, triſtificus, fatidicus, laurigeri, caprigenum, ueliuolum mare, uitiſator, atq; id genus alia.

¶ Priſca.

Expectorare, Actutum. Antigerio p oppido aduerbium. Creperum bellum pro dubio. Hoſtire pro peſare. Vitulantes gaudentes. Iumentum pro uehiculo. Perduellis & perduellio pro hoſte patriæ. Duellum pro bello. Cluere pro pugnare. Temetum pro uino.

¶ Obſoleta.

Vt Bouinari p terguerſari. Et apludã edit, & floces bibit, quorũ meminit Gel. Et hoſtẽ p hoſpite ac peregrino.

¶ Du

¶ Dura.

Vt respu. castrata morte Camilli. Caperare frontem. Conspuit alpes niue, apud Furium.

¶ Peregrina.

Vt Gaza pro diuitijs, Persicū. Acinaces ꝓ gladio, Mediam. Essedum pro rheda, Britanniam. Vngulum Oscorum lingua anulus. Cascus pro uetulo, lingua Sabinorum. Vri pro bubus feris, gallica uox. Item Leuca pro miliario, authore Hierony. in Iohelē prophetam. Parasange persica, qua significant spatium triginta stadiorum. Et Bec lingua phrygum panes. Camurum pro eo quod est in sese rediens, peregrinum uerbum.

¶ Nouata.

Vt ductare exercitum, ut patrare bellum, Sallustianum. Catonianum est uitiligator. Incuruicerуicum pecus. Politianicum. Vitupcrones, amorabundus, subsequa, nupturire, uerbigerari. Cuiusmodi uocibus præcipue gaudet Apuleius. Habent & hæc gratiam, si modo in loco modiceq; uelut aspergantur. Nam ut eleganter est à Fabio dictum, in cibis interim acor ipse iucundus est. Porro græca latinis in loco intermixta, non mediocrem addunt gratiã. Quanquã non raro fit, ut necessitate cogamur aliena mutuo sumere, ut in πολυπραγμοσύνη, .i. curiositas. φιλαυτία, .i. amor sui, ἁμαρτοεπής .i. errans in uerbis, πολυφιλία .i. multorum amicitia. περιαυτολογία, .i. de se ipso loquacitas, atq; id genus sex milibus.

libus. De quibus fortassis alias nonnihil dicemus. Sunt nō paucæ Græcorum uoces, quas antiquitas latinitate donauit. Iis perinde atq; latinis uti licebit, ut rhetor & orator, hypotheca & pignus, helleborum & ueratrum, Sycophanta, Calumniator. Præbibo, quo usus est Apuleius. Et propino, mastiga uerbero. Quædam ita recepta ut desit uerbum latinum. Sicuti Philosophus, Theologus, Grammatica, Dialectica, Epigramma. In quibus ipsis in erit nonnihil uarietatis, si modo græca, modo latina forma inflectantur, ut epigramma, aut epigrammatum. ti. Elephantus & elephas, Delphinus, delphin. Lampas lampada. dæ, Grammatica. cæ. Grammaticæ. æs.

¶ Aetatum propria uocabula. Ca. XII.

Diligenter itaq; conueniet obseruare quid in usurpandis uocibus ætas uariarit. Beatitudinem & beatitatē, mulierosum & mulierositatem Cicero primus ausus est dicere. Interim pro interdum. Obiter pro interea, & uelut alia agendo. Subinde pro identidem, Quintiliani seculo nata sunt. Reatum Messala primus dixit. Munerarium Augustus. Fauor et Vrbanus seculo Ciceronis uoces erāt nouæ. Obsequium primus dixit Terentius, ut existimat Tullius. Ceruicem numero singulari primus dixisse fertur Hortensius. Pyraticam, musicam, fabricam, uix dum à suis præceptoribus recepta fuisse testis est Fabius. Huiusmodi uocum idem pollentium congeries, quam græci συναθροισμὸν uocant, conducet non tantum ad hoc, ut

si quando res eadem crebrius erit repetenda, uitemus ὁμοιολογίαν.i.similem ubiq; sermonis colorē, uerum etiā ad δείνωσιν.i.uehementiā facit. Abijt, erupit, excessit, euasit. Parentē necasti, patrē occidisti, progenitorē trucidasti. Quod genus rhetores inter orationis decora referunt, uocantq; interpretationē. Ego magis arbitror ad exercitationē adhibendū esse quā ad orationē. Difficillimum enim uariandi genus est, si manente sermonis habitu, sensum eundē sæpius alijs atq; alijs uerbis idē pollentibus efferre consuescamus. Vt adire periculū, subire discrimen, suscipere periculū, aggredi discrimen. Aedificat domum, extruit ædes. Emit librū, mercatus est codicem. Ablegauit puerū, amandauit ministrum. Hic tibi ab illo habitus est honos, hæc tibi ab illo relata est gratia. Hoc premij recepi, hoc fructus tuli. Condonauit culpam remisit noxam, ignouit admissum. Quoties eius diei recolo, quoties recordor, quoties reminiscor.

Ratio uariandi per Enallagen, siue ἑτέρωσιν. Ca. XIII.

Proxima uariandi ratio est, cum eadem uoce modice deflexa, uarietatis nonnihil conciliatur, ut Edax edo, bibax bibulus, bibosus bibo, loquax locutuleius, nugator nugo, blaterator blatero, fallax falsus, uoluptuosus uoluptuarius. Huius generis est, cum substantiuū nomen adiectiuo commutatur, aut contra. Vt iuxta sententiam Homeri, iuxta sententiam Homericā. Vir mire facundus, uir mira facundia.

facundia. Insignite impudens, insignita impudentia. Cum uerbum actiuũ mutatur in passiuũ, aut contra. Plurimã habeo gratiã, plurima tibi à me habetur gratia. Magna me tenet admiratio, magna teneor admiratione. Non sic amat filium mater, non sic amatur à matre filius. Et ut rem infinite uariam summatim dicam, duobus potissimum modis constat hæc mutatio. Vel cum pars ipsa mutatur, uel cum eadem orationis parte manente, qualitas nouatur. Ea totidem rationibus commutari poterit, quot sunt res quæ uoci accipiã accidunt. Non confido facturum me, non est fiducia. Non dubito quin possit, non est mihi dubium quin possit. Iudicent alij, aliorũ esto iudicium. Quid huc redisti? qd huc reditio est? Desine nugari, desine nugas. Est illi mira sitis auri, mire sitis aurum. Nostrum istud uiuere triste. Infinitum uerbũ, pro nomine. Itē Virtus est uitium fugere. i. uirtus est fuga uitiorum. In his orationibus uerbũ nomine permutatur. Amantem redama. Promerenti benefac. Redama eum q te amat. Benefac ei q pmeretur. Tui desyderatissimus est, te maxime desyderat. Nemo tui uidendi cupientior, nemo qui te magis uidere cupiat. Hic uerbum participio commutatur, uenit ereptum, uenit eripere, uenit ut eripiat. Hic uerbũ supino mutatur. Ad congerendas pecunias inhiat, ad congerendum pecunias inhiat. Hic gerundiuum, ut uocant, gerundio cõmutatũ est. Hoc dictum oportuit, hoc dicere oportuit. Si qd recte curatũ uelis, si qd recte curari uelis

Hic infinitum uerbum supino commutatur. Magnū dat ferre talentum, ferre pro ferēdum. Sthelenus sciens pugnæ, id est sciens pugnandi. Cupidus litium, cupidus litigandi. Hic nomen positum pro gerundio. Libitum est, pro libuit. Misertum est, pro misertus sum. Pertesum est pro teduit. Placitū est, pro placuit. Puditū est, ꝑ puduit. Hic supinum pro uerbo. Meliuscula est, meliuscule est. Plurimum est in foro, plurimus est in foro. Rarus est conuiua, raro est conuiua. Multus est apud mulierem, multum apud mulierem uersatur. Frequens est in aula, pro frequenter. Assiduus in literis, pro assidue. Hic nomine commutatur aduerbium. Verum alias fortassis ut commodius, ita & copiosius de ijs dicemus. Nunc de qualitatis uariatione docendi caussa pauca ponamus, quasi digito fontes ipsos indicantes.

¶ Numerus.

Vsurpatur numerus pro numero. Romanus prælio uictor, pro Romani uictores. Et uer. Haud secus ac patrijs, acer Romanus in armis. Vterumque armato milite complent, pro armatis militibus. Omnem pecuniam absumpsit, pro omnes pecunias. Populo imposuimus, id est imposui. Et oratores uisi sumus, cùm de uno loquatur Cicero. Verg. Sed nos immensum spacijs confecimus æquor Hominis uultus, pro uultu. Animos, pro animo. Nam in prima persona pro singulari pluratiuum numerum ponere frequentissimum est, aliquoties modestiæ caussa. In se

cunda

cunda nunquam, nisi genus ipsum significamus. Quæ uestra libido est, id est uirorũ. In tertia inuidiæ caussa mutauit Terentius. Cum ad uxores uentum est, tum fiunt senes, cum de uno Chremete diceretur. Inexplicatosq; Platonas, Martialis, cum de uno Platone dicat.

¶ Persona

Variatur & persona pluribus modis, uel cum certa pro quauis ponitur. Quid facias? ut homo est, ita morem geras. Videas et flumina sicca, id est uideri poterant. Idẽ fit p primã personã itidẽ ut p secundã. Ne mihi cũ molleis sub diuo carpe somnos, Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbã, Neue tibi ad Solem uergant uineta cadentem. Nonnunq̃ pro prima, aut etiã secunda persona tertiã usurpamus. Vt, ait Clodius, negat Cic. i. tu ais, ego nego. Verg. Nec me meminisse pigebit Elyssæ. i. tui. Nunq̃ Erasmus Guilielmi queat obliuisci, p eo qđ est, nunq̃ tui potero obliuisci. Huc ptinet quæ uocatur Apostrophe. Sãpicdas duros bello, & te maxime Cæsar. Polydorũ obtruncat, & duro ui potitur. Quid nõ mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Verg. Parenthesim cũ Apostrophe cõiunxit in illo. Haud pcul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ Distulerant (at tu dictis Albane maneres) Raptabatq; uiri mẽdacis uiscera Tull⁹. Ad hãc formã ptinet quoties uerbũ psonale impersonali cõmutamus, ut non te hæc pudẽt? Non te horũ pudet? Dicitur passim pontificẽ aduentare. Plærique dicunt pontificem aduentare. Dici

nō potest q̃te amē. Nemo dixerit facile q̃te amē. Genus.

Est nonnihil uarietatis & in generis cōmutatione, ut Lachrymat pro lachrymatur. Luxuriat, p luxuriatur, fluctuatur, p fluctuat, præuertere pro præuerti, præcipitat, p præcipitatur, auertit, p auertitur. Solebat fieri, solitū est fieri. Non quit cōpesci, non quita est compesci, Desijt haberi in precio, desita est haberi ī precio. Caussa cœpit agi, cœpta est agi. Assentio, & assentior tibi. Conspicor et conspicio, in quorū postremo mutatur & συζυγία. Nā illa quæ refert Diomedes, frustro, patio, moro, demolio, auxilio, populo, digno, atq; id genus alia, priscis arbitror relinquēda, nisi ī carmine inciderint. Nā tū excusatius adhibebūtur. Cōsimiliter in noībus. Pileū et pileus, hæc ficus et hic fic⁹, hæc barbitus hic barbitus, hoc barbiton. hic helleborus hoc helleborū. ℂ Casus.

Casus etiā mutatur. Eius rei mihi uenit in mentē, ea res. Non sum id nescius, non sum eius rei nescius. Quædā etiā citra Tropū duplicē habēt cōstructionē. Vtor hanc rem, & hac re. Egeo tui, egeo te. Diues pecore, diues pecoris. Dono te libro, dono tibi librū. Impertior herā hoc malo. Impertior heræ hoc malum. ℂ Species.

Species uariatur, cū deducticijs utimur p primogeniis. Vt magnis negocijs, phibitus, magnitudine negotiorū phibitus. Cū diminutiuis loco simpliciū. Vt loquaculus, p loquax, paucula, p pauca. Cū frequētatiuis uerbis, p primitiuis. Dicito p dico, uolito p uolo, iactito p iacto. Cum

substantiuo

ſubſtātiuo ꝓ adiectiuo, ut ſi qs ꝓ peſtilēte peſtē appellet ꝓ ſcelerato ſcelus dicat. Cū cōparatiuū aut ſuplatiuū abſoluti loco ponimus. Vt triſtior & lachrymis oculos ſuffuſa nitētes. Et facūdiſſimus, ꝓ uehemēter facūdo. De quibus ſuo loco dicemus. Cū patronymicū loco primogenij ponitur, ut Scipiadas ꝓ Scipionibus. Verū hoc in carmine fortaſſe liceat, in oratione ꝓſa nemo tulerit. ¶ Figura

Figuræ mutatio copiā adiuuat, quoties ſimplici dictione ꝓ cōpoſita utimur, aut cōtra. Siue id tropo fiat, ſiue citra tropū, ut temnere ꝓ cōtemnere. Ruere ꝓ eruere. Ponere ꝓ deponere. Mittere ꝓ omittere. Rurſum cōſcribere ꝓ ſcribere. Comedere ꝓ edere. Demirari ꝓ mirari. Inaudire ꝓ audire. Incognoſcere ꝓ cognoſcere. Cōſæpe ꝓ ſæpe. Cōplacare ꝓ placare. Depēdere ꝓ pēdere. Deridiculus ꝓ ridiculus. Quandoqdē pro quādo, Fit & hoc modo. Nō poteſt pudeſcere, nō poteſt pudefieri. Tempus eſt ut expgiſcaris, ut expgefias. Caleſcere & calefieri. Ad hāc formā fortaſſe referendū eſt illud, quoties cōpoſitā dictionē ſimplicibus circūloqmur. Magnanimus uir, uir magno animo. Relege, denuo lege. Magnope te rogabat, magno te rogabat ope. Nō animaduertit, nō aduertit animū. Nō ſatisfacit, nō facit mihi ſatis. Interdū uariatur cōpoſitionis ratio ut exprobrare et opprobrare ꝑſoluere, diſſoluere, exoluere, reſoluere æs alienum.

¶ Tempus.

Tempus quoq; non raro commutatur. Memini lege-

re, & memini legisse. Prædiceres pro prædixisses, uel prædicere debuisses. Laurus erat pro laurus esset. Vicimus pro uinceremus. Salutato pro saluta. Imus, uenimus, uidemus. Præsens pro præterito.

¶ Modus.

Huic finitima est modi uariatio, ut uicero pro uincam. Salutabis pro salutato. Ne crede, ne credas. Si uoles, si uolueris. Vbi uoles, ubi uolueris. Cũ uocabit, cũ uocauerit. Quia bene natus est, q̃a bene natus sit. Venari pro uenabatur.

¶ Declinatio.

In nonnullis licebit & declinationem uariare. Vt hilarus & hilaris, uiolens & uiolentus, iuger & iugerũ, capo & capus, pauo pauus, scorpio scorpius.

¶ Coniugatio.

In aliquot coniugationem, ut Lauere pro lauare, feruere & feruere, accersere & accersire.

Variatur eadem dictio ijs quoq; modis. Prothesi, ut retuli pro tuli, gnato ꝓ nato. Epenthesi, Mauortis pro Martis. Proparalepsi, ut admittier, accingier, dicier, ꝓ admitti, accingi, dici. Paragoge, potestur ꝓ potest. Aphæresi. Ruit oĩa late, ꝓ eruit. Linquere castra, ꝓ relinquere. Syncope, extinxti, dixti, ꝓ extinxisti, dixisti. Apocope, Mage ꝓ magis, uim pro uis ne. Quæ q̃dẽ species sunt Metaplasmi, propterea quod dictionem quasi transforment. Reliquas species prudens omitto, q̃d non admodũ ad copiã facere uidentur. Et nobis propositũ est, ea duntaxat ꝓsequi, quæ proprie ꝑtineant ad id q̃d instituimus.

¶ Variandi

¶ Variandi ratio per Antonomasiam.
Ca. XIIII.

Proxima uariandi sermonis ratio constat Antonomasia, id est nominis permutatione, ut siquis pro Achille Peliden, aut Aeaciden dicat. Pro Romanis Romulidas. Pro Troianis Priamidas aut Dardanidas. Pro Hercule Tyrinthium. Pro Venere Cytheream aut Cypridem. Pro Diana Cinthiam. Nonnunquã epitheton pro nomine ipso subijcere licebit. Vergilius. Thalamo quæ fixa reliquit Impius. impium pro Aenea dixit. Liuius Pœnum pro Hannibale. In Terentio sæpe senex pro persona heri. Eiusdem generis est, si quis Poetam dicat, Homerum sentiens. Philosophum Aristotelem significãs. Quemadmodum græci Persarum regem βασιλεα nominant. Neq; ab hoc genere abhorret, si quis pro fure Verrem dicat, pro molli Sardanapalum. Quæ suo loco referemus.

¶ Variandi ratio per Periphrasim.
Ca. XV.

Id si pluribus uerbis fiat, Periphrasis erit. Quam quidam Circuitionem nominant, ut si quis euersorem Carthaginis & Numãtiæ pro Scipione dicat, ut Troiani belli scriptorem dixit Horatius pro Homero. Item si Mantuanus uates ponatur pro Virgilio. Venusinus poeta, pro Horatio. Peripateticæ scholæ princeps, pro Aristotele. Stoicæ familiæ pater, pro Zenone. Voluptatis assertor, pro Epicuro. Hæc autem ratio plurimis constat modis.

Etymologia. Notatione. Finitione.

¶ Etymologia.

Etymologia, cum nominis rationem explicamus, ut si quis hæredipetã dicat, qui hæreditates alienas appetat, captetq;. Aut pro parasito, hominem cibo uentriq; deditum. Aut pro philosopho, hominem sapientiæ studiosum. Pro gramatico, qui litteras doceat. Pro assiduo, q det æra. Pro locuplete, qui plurima loca possideat. Pro pecunioso, qui magnam pecorum copiam possideat.

¶ Notatione.

Notatione constabit, cum notis quibusdam accidentium rem quãpiam describimus, ut si quis iram intelligens, animi aut bilis efferuescentiam dicat, quæ pallorẽ uultui, ardorem oculis, tremorem membris inducat. Eiusdem generis est & illud. Qui digito scalpũt uno caput, quo molles & parum uiri significãtur. Aut si dicas. Cubito se emungit, salsamentarium indicans.

¶ Finitione.

Finitione constabit. Vt si quis artem bene dicendi pro rhetorica dicat. Virum peculatorem, uirum qui ciuitatis ærarium compilasset. Hominem tyrannum, qui ui leges ac ciuium libertatem oppressisset.

¶ Variandi ratio per Metaphoram.

Ca. XVI.

Alia uero uarietatis ratio ex Metaphora nascitur, quæ latine translatio dicitur, propterea quod uocem à ge=

cem à genuina, ac propria significatione ad non propriã transfert. Ea multis modis tractatur.

¶ Deflexio.

Primum deflexione, quoties uox è ꝓpinquo ad rem proximã deflectitur, ut uideo pro intellego. Audire pro obtemperare, aut credere. Sentire pro intelligere. Perspicere pro cognitum habere. Odorari, olfacere, pro suspicari ac deprehendere. Concoquere pro ferre. Deuorare pro uincere ac perferre. Complecti, exosculari, pro amare. Suspicere pro admirari. Despicere pro contemnere. Ita stupet animus, stupent oculi, stupent dentes. Siquidem in ijs id quod est corporis, ad animum transfertur. Quo Metaphoræ genere nihil usitatius. Huc fortassis pertinent & illa, quoties cano pro dico, cãto pro scribo dicimus. Præconium pro laude. Buccinari pro celebrare.

¶ Ab irrationali ad rationale.

Proxima species est, quoties à bruto animante ad animal ratione præditum fit translatio, aut contra. Vt si hominem odiosæ, atq; insulsæ loquacitatis rudere dicas, aut blaterare aut grunnire, aut gannire. Si oblatrare pro obtrectare. allatrare pro conuiciari dicas. Contra si olorem canorum. musicum, lusciniam. perfidum, uulpem, ambitiosum, leonem. assentatorẽ, canem dicamus. Cuiusmodi multa Vergilius tribuit apibus, dũ quicqd agitur in hominũ republica, id traducat ad hoc animal.

¶ Ab ani-

¶ Ab animali ad non animal, aut contra.

Longius erit petita translatio, si ab animali ad inanimale traducatur aut contra. Verg. Si tantum pectore robur concipis, hic robur à ligno ad hominem transtulit. Rursum. At procul excelso miratus uertice montis. Animale ad inanimatum transtulit, cum uerticem pro cacumine dixit. Item. Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos. Et ridet ager. Contra, Ambo florentes ætatibus. Et uiridis ætas, & uernat ætas, Iratum mare, indignatus Araxis, auidum mare, mirantur gargara. Quod genus & plura sunt exempla, & frequentius obuia, quã ut hic debeant referri.

¶ Ab animali ad animal.

Præterea ab animali ad animal. Vt si quis coruum sui inequitantem dicat, & pascentes apes.

¶ Ab inanimato ad inanimatum, aut contra.

Ab inanimo ad inanimũ sumetur Metaphora, si quis syluã scatere dicat, qđ est fontiũ. Aut odium suppullulascere, quod est fruticum. Aut si quis pilos fruticari dicat, aut syluescere, quod est arborum. Si quis orationẽ fluere dicat. Aut fluctus, & undas negociorum. Eiusdẽ generis est si quis collem uerrucam dicat, quemadmodum Cato.

¶ Metaphora reciproca. Ca. XVII.

Quædam translationes reciprocæ sunt, siue communes, quas græci uocant ἀκολούθας. Nam ut pro gubernatore aurigã, ita ꝑ auriga gubernatorẽ recte dixeris.

Quædam

Quædam unius duntaxat partis, quas ἀνακολούθας appellant. Siquidem ut uerticem recte transfers ab homine ad montem, ita non recte cacumen ad hominem traduxeris. Facit autem metaphora nõ solum ad copiam orationis, uerum & ad ornatum, ad grauitatem, ad euidentiam, ad sublimitatem, ad festiuitatem. Nonnunquã & necessaria est, quemadmodum rustici gemmam dicunt in uitibus, gemmare uites, sitire agros, fructus laborare. Nos durum hominem asperũ, neq; enim aliud habemus uerbum. Sed quot modis habeatur translatio, & quatenus differat à finitimis tropis, non est huius propositi scrupulosius persequi. Illud admonuisse profuerit, ut qui uolet in dicendo copiosius esse, ex optimis authoribus maximã insignium translationum uim adnotatam comparet. Sunt autem apud M. Tullium optimæ, apud Quintilianũ plurimæ, Ex adagijs item non pauca colligi poterunt, Propterea quod plæraq; aut allegoriam habent, aut aliquã Metaphoræ speciẽ. In his colligendis nos laborauimus, haud scio quã feliciter, magnis certe uigilijs. Nihil uero prohibet, quo minus ipsi uel ex lectis, uel ex animaduersis rerum omnium naturis undecunq; metaphoras fingamus, modo ne sit dura translatio, ne sordida, ne maior quàm oportet, ne dissimilis, ne nimium crebra, præsertim in eadem specie. Illud item non abs re fuerit admonere, metaphorã interdum in simplici nomine sitam esse. Vt si quis hominem uentri addictum pecudem appellet. Nonnunquam in

quam in epitheto. Vt cum saxeum hominem aut ferreum scriptorem dicimus, aut uitreas undas, floridam ætatē. Interim in uerbo simplici. Vt auolat ætas, labuntur anni. Interdum additur quiddā, quod Metaphoram explicet. Inflammauit hominem cupiditate gloriæ. Incendit ira.

¶ Variandi ratio per allegoriam. Ca. XVIII.

IDem efficit allegoria quod Metaphora. Neq; enim aliud est allegoria, quàm metaphora ꝑpetua. Vt pedē conferre, pro eo quod est concertare argumentis. Iugulū petere, pro eo quod est caput caussæ aggredi. Et tragulā inijcere, pro eo quod est fallaciam intendere. Vt etiam nauem ꝑforet, in qua ipse nauiget. i. ciuitatem euertat, qua subuersa sibi quoq; sit pereundum. Huius usus frequentior est in sententijs prouerbialibus ac prouerbijs. Vt flāma fumo est proxima, quo significatur tempestiuiter cauendum esse periculum. Et uino uendibili suspensa hedera nihil est opus, cum significamus rei per se laudabili nihil opus esse commendatione aliena. Et Cretizandum aduersus Cretensem, id est mendacijs ac dolis agendum cum subdolo ac uano. In huiusmodi parœmijs allegoria nonnunquā exit in ænigma. Neq; id erit uitiosum, si doctis uel loquaris uel scribas. Immo ne tum quidem si uulgo. Neq; enī ita scribendum, ut oēs omnia intelligāt, sed ut quædam etiam uestigare ac discere cogantur.

¶ Variandi ratio per Catachresim. Ca. XIX.

Eandem

EAndem uim obtinet Catachresis, quam latini dicunt abusionem. Atq; hac nota secernitur à trāslatione, quod abusio est ubi nomen omnino defuit. Translatio ubi aliud fuit. Veluti cum parricidam dicimus qui fratrem occiderit. Et pisinā, in qua lauamus, nec pisces insunt. Vires hominis breues, longum consilium, minutum animū, pro paruo. Illud orationis genus maxime probat Quintilianus in quo trium permixta est gratia. Similitudinis, Allegoriæ, & Translationis. Vt quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas tam uarias habere creditis agitationes, cōmutationes, fluctus, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio Comitiorū. Dies intermissus unus, aut nox interposita sæpe & perturbat omnia, & totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris.

¶ Variatio per Onomatopœiam. Ca. XX.

NOnnihil accedit uarietatis & ex Onomatopœia, quæ fictio nomīs dici pōtest. Quod genus sunt Taratantara, ꝑ cantu tubæ. Sibilus, murmur, mugitus. Ad eandē formā ptinet Paragogæ, id est deductio ac deriuatio nouorū uerborū ex analogia sumpta. Quæ aūt nobis etiā sit fugiēda, non uideo, si quādo sentētia postulabit. Syllaturire, ꝑ eo qđ ē Syllæ mores imitari uelle. Et quēadmodū dicim⁹ Cacaturire, micturire, esurire, qd uetat quo min⁹ iuxta Analogiā dicamus, dormiturire, scripturire, ꝓscripturire, dicturire, bellaturire, nupturire? Et quēad-

Et quemadmodum dicimus græcari, cur non itidem dicimus iuuenari, poetari, cornicari, rhetoricari, philosophari, theologari? Vt laureati, nummati, scutati, cur non itidem, pileati, laruati, personati, & siqua sunt similia? Cur non sicæscere, sicut arescere? Et in his quidem fictionibus Græci longe sunt latinis feliciores. Nobis tamen nõnihil audendum censeo, præsertim in carmine, & in uertendis græcis authoribus. Certe quæ reperiuntur apud idoneos authores, ea sunt audacter usurpanda. Neque enim ullum uerbum nobis uideri debet durum aut obsoletum, quod apud scriptorẽ probatum reperiatur. Qua quidem in re longe lateq; dissentio ab ijs, qui uocem oẽm ceu barbaram horrent, quam apud M. Ciceronem nõ legerint. Quin illud etiam obseruãdum, eiusdem dictionis interdum uariam esse Paragogen, quemadmodum superius attigimus. Voluptuosus & uoluptuarius, edax & edo, homunculus homullus homuncio, pauxillum & paucula. Harum igitur omniũ rerum obseruatio, copiam orationis non mediocriter adiuuabit, propterea quod in his facticijs nominibus magna pars opum linguæ latinæ sita (est.

¶ Variandi ratio per Metalepsim. Ca. XXI.

Abusioni confinis est Metalepsis, quæ transsumptio latinis dicitur. Ea erit, ubi gradatim itur ad id quod ostẽdimus, ut Speluncis abdidit atris. Nam nigræ intelliguntur, ex nigris obscuræ, & per hoc demũ in præceps ꝓfundæ.

fundæ. Verum huius figuræ usus magis incidet in carmine, quàm in oratione soluta.

¶ Variandi ratio per Metonymiam. Ca. XXII.

Neq; mediocriter ad copiam orationis facit Tropus, q uocatur Metonymia, quæ dicitur etiam transmutatio. Ea fit compluribus modis. Vel cum inuentorem pro re subiecta ponimus, ut Cererē corruptam undis. Sine Cerere & Baccho friget Venus. Receptus terra Neptunus. Classes aquilonibus arcet. Vulcano dicare. Vario Marte pugnare. Venus confert oculis & uoci. Hic inuentor, aut q præsidet, pro re subiecta ponitur. Quod si uertas, erit durius. Vt uinum precemur, nam hic deus præsens adest, hic uinū pro Baccho positum est. Vel cum id quod continet, pro eo quod continetur, usurpatur. Vt Epotos cados, cœlo gratissimus amnis, id est cœlitibus. Seculū fœlix. Aut contra, id qđ durius, & uiolentius fit. Iam proximus ardet Vcalegon, hominē pro domo posuit. Teren. Eamus ad nos .i. ad ædes nostras. Et cum dicimus hominem deuorari, cuius patrimonium consumitur. Hunc tibi comedēdū propino. De sene gustarit .i. de pecunia senis. Vbi dominus rei ꝑ re ipsa ponitur. Vel quādo ex efficiente effectum significamus. Hic melior remis. Significat enim uelocitatem, sed quæ per remos fit. Vel contra. Vt frigus pigrū. Mœstumq; timorē mittite. Pallida mors. Audax iuuenta. Pallentesq; habitant morbi Tristisq; senectus. Præceps ira, hilaris adulescētia, īconsultus amor

Inuerecunda nox. Audax uinum. Vel cum ducem ponimus pro his q subsunt. Vt cum ab Hannibale cæsa apud Cannas sexaginta milia dicimus. Aut cũ authorẽ pro ope ponimus. Vt cum dicimus Vergliũ uenisse, Plinium semper in manibus habendum. Simile est huic, cum sacrilegum deprehensum dicimus, non sacrilegum: Et armorũ scientiam habere, non artis.

¶ Variandi ratio p Synecdochen. Ca. XXIII.

Vehementer adiuuabit copiam & Synecdoche, quã quidã intellectionẽ uocant. Quoties ex uno plures intelligimus. Vt Romanus prælio uictor. Et Pœnus fugatus, p Pœni. Ex parte totum, ut mucronẽ pro gladio, tectum p domo. retroq;, ut ingens à uertice pontus. Et fontemq; ignemq; ferebant. Ex specie genus, Iracundior Adria, pro quouis mari. Acheloia pocula, pro quouis fluuio. Quod non ita commode uertitur. Ex materia rem confectam ut Ferrum, pro gladio, abies aut pinus pro naui. Ex præcedentibus sequentia, ut uirgineam soluit zonam id est deuirginauit. Subdidit equo calcaria, id est, cucurrit. Breuiter cum aliud ex alio intelligitur. Vixerunt, pro mortui sunt. Nos quoq; floruimus. Et fuimus Troes Et iam summa procul uillarum culmina fumant, noctem imminentem intelligimus, cum longe aliud dictum. porrò ex signo rem signatam colligimus.

¶ Variandi ratio p æquipollentiam. Cap. XXIIII.

Præcipua

Praecipua uariandi ratio sumitur p̄ ἰσοδυναμίαν, id est per aequipollentiā. Ea constat negationis additione, detractione, geminatione, & uerbis contrarijs. Vt primas obtinet, nō est in postremis. Vir egregie doctus, uir minime indoctus. Omnia scit, nihil non scit. Non nihil falaciae intendendū in hominē, id est aliquid falaciae. Assumpto aūt uerbo diuerso, & apposita aut adempta negatione, statim nouam orationis faciem constitueris. Placet, non displicet. Accipio conditionem, non recuso conditionē. Verum de his reliquisq́; aequipollentijs exactius suo loco tractabimus.

¶ Variandi ratio per comparatiua. Ca. XXV.

In nonnullis comparatiuis dictionibus fit haec commutatio citra negationem, translatis duntaxat partibus. Vt anteponit famam pecuniae. Posthabet pecuniam famae. Minoris facit famam quam pecuniam. Pluris facit pecuniam quam famam. Prius habet lucrum quàm honestum. Posterius habet honestum quam lucrum. Atq; haec quidē copia nascitur ex contrarijs. Cuiusmodi sunt. Suscipit, despicit, curat, negligit, appetit, fastidit, atq; id genus innumera.

¶ Variandi ratio per relatiuorum cō mutationem. Ca. XXVI.

Facilis est item uariandi ratio per dictiones relatiuas. Vxor illius esse nō uult, nō uult illū maritū. Recusat illius esse socer. Recusat illū generū. Pudet me huius nurus.

Pudet me huius socrum uideri. Non alium mihi patrem optem. Nullius malim esse filius. O' me tali fœlicem præceptore. Fœlicem me qui tuus sim discipulus. Caue isti locaueris agrum. Ne committas, ut hic agrũ conducat tuũ. Iandudũ expectat ut uiro nubat, Expectat ut se uir aliquis ducat. Nolim tibi debere, Nolim te mihi creditorẽ. Hoc me docuisti, Hoc ex te didici. Hoc mihi retulit Paulus Hoc ex Paulo audiui. Plurimum ex ea re capies emolumenti, Ea res plurimum tibi adferet emolumenti. Literæ non parum ornamenti tibi conciliabunt, Ex literis non parum ornamẽti tibi accedet. Pater filio reconciliatus est Filius cum patre rediјt in gratiam.

Variandi ratio per amplificationẽ Ca. XXVII.

Ex Auxesi, hoc est amplificatione uariatur oratio, cũ amplificandæ rei gratia uerbum atrocius subijcimus loco proprij, ut Cum occisum dicimus, qui sit cæsus. Latronẽ q sit improbus. Occidisse, cui res acerbior acciderit. Exanimatum, dolore affectum, enectum, cruciatum. Mutũ qui nihil respõderit. Reuixisse qui spem receperit. Huc pertinent & appellationes illæ, de quibus ante nonnihil memini, cum carnificẽ appellamus hominem immitem. Sacrilegum, sceleratum. Veneficam, malam. Præterea illæ. Scelus, monstrum, pestis, labes. Postremo & hæ. Atreus pro crudeli. Sardanapalus pro effœminato. De quibus suo loco copiosius.

Variandi ratio per Hyperbolen. Ca. XXVIII.

Variat

Variat & hyperbole, quam quidam superlationem nominauit, ut Hic uel saxa sua loquacitate possit rumpere. Cœlum digito attingere. Ocyor Euro. Et fulminis ocyor alis. Vox astra ferit.

¶ Variandi ratio per μείωσιν, id est per diminutionem. Cap. XXVIIII.

Diuersus uariandi modus per μείωσιν, hoc est per diminutionem. Veluti quoties attigisse dicimus, eum q̃ pulsauit, læsisse qui uulnerauit. Interdum diminutio sapit Hyperbolen, ut Vix ossibus hærent. Breuior Pygmæo. Minus habet quam nihil. Verum de his quoq; nonnulla suo loco differemus.

¶ Variandi ratio per cõpositionẽ. Ca. XXX.

Variatur oratio nonnihil & ex compositione. Ea sita est in his ferme figuris. Asyndeto, Polysyndeto. Veni uidi, uici. Tectumq; laremq;. Armaq;. Amycleumq; canẽ Cressamq; Pharetrã. Sizeugmeno. Id fit quoties ad unũ uerbũ plures sententiæ respondent. Fit aũt trifariã, aut cum præponitur, aut cum sequitur, aut cum interponitur. ut Deflorescat forma. uel morbo, uel ætate. Vel morbo uel ætate forma deflorescat. Aut ætate forma deflorescat aut morbo. Vicit pudorẽ libido, timorem audacia, rationẽ amentia. Contra. Neq; enim is es Catilina, ut te aut

pudor unquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocarit. Nonnunquam & per iteratione repetitur non coniunctio, sed nomen aut uerbum. Quam Epanalepsim uocant. Nihil ne te nocturnum præsidium palatij nihil urbis uigiliæ, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic magnificentissimus senatus habendi locus, nihil horum ora uultusq; mouerunt? Simile huic. Vicit pudorem libido, uicit timorem audacia, uicit rationem amentia. Aut per συνωνυμίαν. Vicit timorem audacia, rationem superauit amentia, libido pudorem expugnauit. Experiamur igitur quot rationibus eadem sententia possit per has figuras uariari. Contemnit deos, contemnit homines. Deos contemnit, homines contemnit. Contemnit & deos & homines. Et deos & homines contemnit. Deos contemnit atq; homines. Ad hunc locum pertinent & illa. Inediæ quam frigoris patientior. Lucri quam gloriæ cupientior. Cupientior lucri quam gloriæ. Lucri cupientior quam gloriæ. Chariorem habeo neminem, & Neminem habeo chariorem. Quanquam hæc non ita multum adferunt momenti, adiuuant tamen. Et quibus de causis. Ob eam rem. Eam ob rem. Ob caussam tam paruulam. Tam paruulam ob caussam. Veniam ad te, quando ita uult pater. Quando ita uult pater, ueniam. Eiusdem rationis est cum ex oratione simplici duplicem facimus, aut contra, ut Omnia tua mihi debes. Quicquid habes, id omne mihi debes.

¶ Variandi

ℂ Variandi ratio per σύνταξιν .i. constructionem. Ca. XXXI.

Ex ordine siue constructione item nonnulla sermonis uarietas existit, id quod supius attigimus. Nam pleraeq; dictiones sunt, quae non respuunt diuersam constructionem, ut Multum pudorem, et multum pudoris. Scripsit mihi, & scripsit ad me. Diuersum seu alienum huic, & diuersum seu alienum ab hoc. Iactat maiores suos, iactat se de suis maioribus. De te somniaui, te somniaui. De te ridet. te ridet. Tota nocte potauit, totam noctem potauit. Romanorũ summus, summus inter Romanos. Seruitus morte durior, seruitus durior quã mors. Damnatus est de repetũdis, damnatus est repetũdarũ. Natus gloriae, natus ad gloriã. Tuae partes sunt, tuarũ est partiũ.

ℂ Variandi ratio per mutationem figurae uarijs modis. Ca. XXXII.

Variatur oratio quoties alio atque alio affectu, ac ueluti habitu profertur. Quam interim figurae mutationem licebit appellare, ut non est miserum mori, & usq; adeo ne mori miserum est? nihil est te uanius, an quicquã te uanius? Hic per interrogationem uariata est figura. Non magnam laudem assecutus est, Egregiam uero laudem es assecutus? Non ista curat populus. Id populus curat scilicet? Hic per ironiam commutata est sermonis facies. Vehementer amat pecuniam. Dij boni quàm amat pecuniã? Per admiratonẽ uersus est oratiõis color.

 Tum

Tum deos contemnit, tum homines. Haud scio magis ne deos contemnat, an homines? Hic ꝑ dubitationẽ cõmutata est orationis forma. Nihil mihi charius aut antiquius fama. Disperẽa si qd mihi charius fama. Hic ꝑ adiurationẽ uariatus est sermo. Ista nunq̃ cogitaui. Dij meliora q̃ ut ista cogitarim. Hic ꝑ abominationẽ cõmutatus est dictionis color. Est uir insigni uanitate. O singularẽ hoĩs uanitatẽ. Hic ꝑ exclamationẽ. Nõ mõ uirgines aliquot constuprauit, uerũ etiã Vestalẽ ĩcestu polluit. Virgĩes cõplures stuprauit, ut ĩterim de uestali ĩcestu polluta sileã. Hic ꝑ occupationẽ uariatus est sermo. Cum & genere sis obscurissimo, & re nulla, nullis literis, nulla forma, nullo ingenio, quid est cur te adeo iactes? Quid habes cur tam sis insolẽs? Nataliũ splendorẽ? atqui genere es obscurissimo. Opes? at uel Iro ipso paupior es. Eruditionẽ? sed bonas literas nec attigisti unq̃. Formã? at ipso Thersite deformior es. Ingenium? at istud profecto nactus es stupidissimũ. Quid igitur ista tua iactantia est, nisi mera insania? Hic per subiectionẽ uariatus est orationis habitus. Neq; uero solũ per oẽs figuras, uerũ etiã per locos prope oẽs uariari potest oratio. Cæterũ quoniã hæc magis uidentur ad rerũ copiã pertinere, secundo cõmentario de his diligentius disseremus. Ac formas ferme oẽs paucis indicauimus, quibus manente sententia commutatur oratio.

Experientiæ. Ca. XXXIII.

Nunc quo res fiat dilucidior experiundi gratia sententiam

tentiam unam atq; alterã proponamus, conemurq́; quoad fieri poterit eandem, ueluti Proteum in omnem speciẽ uertere. Non quod omnis uariandi ratio in unam quampiam orationem possit incidere, sed quot incident, tot utamur. Sumaturq́; illud exempli loco.

¶ Tuæ literæ me magnopere delectarunt.

Tuæ pronomen non admittit Synonymiam. Tuæ amplitudinis. Tuæ paternitatis. Tuæ maiestatis. Periphrasis est. Si nomen proprium ponas, puta Fausti. Heterosis est & partis & personæ, Fausti literæ. Si Faustinæ literæ. Heterosis substantiui epitheton.

¶ Literæ.

Epistola, literæ, tabellæ, Synonymia est. Literulæ, epistolium, tabellulæ Heterosis. Schedæ, scripta. Synecdoche. Quod ad me scripsisti, Periphrasis est.

¶ Me.

Animũ meum, meũ pectus, meos oculos, uel Periphrasis, uel Synecdoche. Nos pro me. Enallage numeri. Erasmũ pro me, Heterosis est personæ.

¶ Magnopere.

Valde, uehementer, nimium, mire, mirifice, magnifice &c. Synonymia est. Magnopere, summopere, supra modum, præter modum, unice, αὔξησις est. Haud mediocriter, non parum, non uulgariter, per contraria & negationẽ dici non potest. quantopere, incredibile dictu, uerbis consequi nequeam, atque id genus alia Hyperbo-

 len sapi-

len ſapiunt. ¶ Delectarunt.

Oblectarunt recrearunt exhilararunt. Synonymia eſt. Niſi qđ in exhilararũt metaphora uidetur eſſe. Voluptatẽ attulerunt, uoluptati fuerũt, iucũdæ fuerũt, & ſimilia Periphraſim habẽt. Voluptate pfuderũt, mellitiſſimæ fuerũt & cõſimilia. Trãslatitia ſunt. Non iniucundæ fuerunt, non inſuaues, à contrariorũ permutatione. Reliqua citra contextum commode oſtendi non poſſunt. Nunc igitur experiamur. ¶ Tuæ me literæ magnopere delectarunt. Delectarunt mirũ in modum tuæ me literæ. Maiorem in modũ me tuæ delectarunt literæ. Hactenus præter compoſitionẽ nihil ferme mutatũ eſt. ¶ Tuis literis ſum magnopere delectatus. Delectatus ſum maiorẽ in modũ tuis literis. Hic genus uerbi duntaxat eſt cõmutatum. ¶ Epiſtola tua me uehementer exhilarauit. Tua quidẽ epiſtola ſum uehementer exhilaratus. Tuæ literulæ non mediocriter animũ meum refecerunt. Humanitatis tuæ ſcriptis ſum nõ mediocriter animo refectus. Ex amantiſſimis literis tuis incredibilẽ cepi uoluptatẽ. Hyperbole & relatio. ¶ Amantiſſimæ tuæ literæ incredibilem mihi uoluptatẽ attulerunt. Nouam quandã lætitiam tuæ ſchedæ mihi pepererũt. Tuis ex ſchedis mirificã lætitiã concepi. Summũ gaudium tua ſcripta mihi adportarunt. Tuis è ſcriptis ſummũ mihi gaudium allatũ eſt. Ex excellentiæ tuæ literis, magnã hauſimus uoluptatẽ. Et hic relatio ẽ. Cætera ſibi quiſq; facile adnotabit. ¶ Ex Fauſti mei literis plurimũ hauſi uoluptatis. Tuis è ſcriptis haud uul

garis mihi uoluptas accessit. Epistola tua sum unice delectatus. Ex Faustinis literis mirificũ quoddã oblectamentum pcepi. Tuæ litteræ sane quã delectarũt animũ meũ. Ineffabili gaudio tuæ me schedulæ pfuderunt. Hic Metaphora ẽ. Tuis ex literis noua quadã delectatione sum pfusus. Incredibili lætitia tua me scripta delibutũ reddiderũt. Et hic Metaphora. Haud parũ delectamẽti tua mihi conciliauit epistola. Legẽdis tuis literis oppido quã sum delectatus. Lectio tuarũ literarũ singulari uoluptate deliniuit mentẽ meã. Admodũ delectabilis mihi tua fuit epistola. Eximia quadã lætitia tuæ me literæ affecerũt. Tuis ex lrĩs singulari sum affectus lætitia. Maximæ uoluptati mihi tua fuit epistola. Sũmo oblectamẽto mihi tua scripta fuerũt. Incredibili gaudio mihi tua fuit epistola. Nimis q̃ iucũda nobis tua fuit epistola. Sũmæ iucunditati nobis tua fuit epistola. Suauissimæ mihi tuæ fuerũt litteræ. Tuis ex literis singl'aris mihi pfecta est lætitia. Tuæ literæ fecerũt, ut prsus exilirẽ gaudio. Tuis acceptis lrĩs lætitia gestiebã Vbi mihi tuæ sunt redditæ litteræ, lætitia sum explctus. Lectis amãtissimis tuis lrĩs, noua quadã lætitia correptus sum. Acceptis lrĩs tuis, incredibilis uoluptas cepit animũ meũ. Inusitata lætitia me tua demulsit epistola. Qd' ad me scripseris, id mihi tã iucundũ fuit quã qd' iucundissimũ. Qd' ad me tuas dederis literas, id uehemẽter fuit gratũ. Qd' me tuis dignatus es literis, eo nihil mihi potuit accedere gratius. Tuæ me literulæ oppido gaudibũdum effecerunt.

cerunt. Tuis literis oppido quã lætabundus sum effectus. Quod me tuis literis certiorem reddideris, fuit id mihi non gratum modo, uerumetiã iucundum. Cum tua ad me perferretur epistola, uidisses me gaudij magnitudine gestientem. Quod me saltem epistola salutaris, id ꝓfecto uolupe fuit. Literis tuis nihil adferri potuit optatius. Epistola tua ad nos uenit uehementer expectata. Literis tuis nihil adferri potuit desyderatius. ¶ In his tribus Metalepsis est, aut certe Synecdoche. Nã iucunda solent accidere, quæ magnopere desyderauerimus. ¶ Nõ possunt non esse iucundissimæ Erasmo Faustinæ litteræ. Nõ iniucunda mihi tua fuit epistola. Neutiquam insuaues mihi tuæ uenerunt litteræ. Haud quaquã ingrata mihi tua scripta acciderunt. Tam mihi dulcis tua fuit epistola quã ea quæ sunt dulcissima. Literas tuas multa cum uoluptate perlegi. Epistolam tuam non sine summa uoluptate recepi. Qui mihi tuas reddidit literas, is mihi gaudiorum cumulum detulit. Dictu mirum quã me tua ceperit epistola. Schedæ quas abs te missas accepi, noua quadam gaudiorum luce pectus meum serenarunt. Litteræ tuæ quicquid in animo mœroris erat, id omne protinus excussserunt. Miram animo persensi uoluptatem, cum tua nobis redderetur epistola. Tuis ex literis uoluptas insolita animo incessit meo. Tuæ litteræ fuerunt in caussa ut affatim gauderem. Tuis literis effectum est, ut totus exultarim gaudio. Dici uix queat quantũ mihi lætitiæ tuis ex literis obortum

obortum sit. Vix possim sermone consequi, quantum gaudiorum ex tua mihi natum sit epistola. Dictu mirum est, quantum uoluptatum nobis ex tuis affulserit literis. Deũ immortalem quã ingens gaudiũ nobis è tua prouenit epistola? Pape quantas lætiãæ caussas nobis tuæ literæ suppeditarunt? Dij boni quantã uim gaudiorũ tua mihi scripta subministrarũt? Maiorem lætiãã tuæ mihi tabellæ attulerũt quam ut explicare possim. Plurimũ uoluptatis nobis tuus tabellarius adportauit. Vix credas quantũ acervũ lætiãæ literæ tuæ in animũ inuexerunt meũ. Verbis eloqui nequeam quantis gaudijs me tua onerarit epistola. Cur autem sic uerear loqui, cum Terentius dixerit, multis cõmoditatibus oneratum diem? Tuæ me literæ gaudijs onustum reddidere. Tuis literis ualde sum gauisus. Tuis literis unice sum lætatus. Tua scripta nobis uberrimã lætiãæ copiam offuderunt. Lætissima mihi tua fuit epistola. Tuis literis factum est, ut prorsum frontem exporrexerim. Visis tuis literis protinus animi mei frontem explicaui. Inter legendum ea, quæ ad me scripsisti, mira quædã uoluptas animo obrepsit meo. Simul atq; tuas inspexissem literas, noua quædam gaudiorum uis mentem occupauit meam. Inspectis tuis literis, incredibilis quidam æstus lætiãæ pectus subijt meũ. Acceptis humanissimis literis tuis, immensa quædam lætiãa me totũ obsedit. Emoriar si quicquã unquã accidit iucũdius tuis literis. Dispeream, si quid in uita suauius obtigit tuis literis. Ita me Musæ bene amẽt,

ament, ut nihil antehac accidit tuis literis gratius. Caue credas rem ullam oblā à fortuna posse iucūdiorem quā tuæ sunt literæ. Quam ipse charus animo meo tam me iuuant tuæ literæ. Pape quantū gaudiorum tua mihi excitauit epistola? Quātum risus, quantū plausus, quantum tripudiorum tuæ nobis attulerunt literæ? Elegātissimas tuas literas legens, insolita quadā lætitia tangebar. Calamus tuus me gaudijs exaturauit. Multam uoluptatē mihi tua præbuit epistola. Totū me gaudijs imbuit tua tā elegans epistola. Omnis pectoris mei sinus uoluptate refersit tua tā amabilis epistola. Rara quadā uoluptate me tuæ resperserunt literæ. Tua quidē epistola nouā quandā anio meo uoluptatem aspersit. Tuis literis nulla res unquā accidit mihi festiuior. Nihil unquā uidi tuis lrīs lubentius. Haud est quicquā quod gaudentiore acceperim animo quā proximas Fausti mei lrās. Quo me credis affluxisse gaudio, cum tuum nomē tuis in literis agnoscerē. Cum tabellarius tuam mihi traderet epistolā, statim animus mihi lætitia ineffabili prurire cœpit. Quid ego tibi nunc referā, quæ uoluptas acceptis tuis literis animū Erasmi tui titillarit? Animus gaudio uelut exūdabat, cū tua mihi redderetur epistola. Vt lubens tuā accepi epistolā? Posteaquā epistolium tuum ad me delatū est, animus nimirū mihi gaudio efferbuit. Vix eram apud me præ gaudio, cū tuas acciperem lrās. Literarū tuarū lepos, præcipua quadā uoluptate remoratus est animū meum. Nō possum nō uehemēter gaudere quoties tua scripta ad nos aduolant. Mel merū

mihi tuæ fuerunt literæ. Quicquid literarũ abs te proficiscitur, id mihi Synere ac melle fluere uidetur. Opiparis literarũ tuarum epulis sum lautissime refectus. Tua scripta sunt mihi quauis Ambrosia suauiora. Schedulæ mei Mori mihi fuere uel mensis Sicalis lautiores. Nulla uoluptas, nullæ sunt delitiæ, quas cũ tuis literis conferre uelĩ Nausea sunt oĩa præ tuis literis. Inter legendũ amantissimas literas tuas Erasmi pectus gaudio subsultabat. Chartæ digitis tuis exaratæ, me quãtus erã gaudijs explerũt. Meræ delitiæ cordi meo sunt, quicquid scriptorũ abs te redditur. Nil nisi gaudiũ tua spirat epistola. Festum diem attulit is, qui tuas attulit literas. Triũphum adduxit qui tuum adduxit epistoliũ. Nullum ego nectar tuis scriptis antepofuerĩ. An ego ullũ mel Atticum cũ tuis amãtissimis literis cõtulerim? Saccarũ non est saccarum, si cum literis tuis cõponatur. Nulli mortalium tam sapit lothus quàm mihi literæ tuæ sapiunt. Quod sitienti uinũ, hoc mihi tuæ sunt literæ. Quod apibus Citysus, qđ salignæ frõdes capellis, quod urso mel, hoc mihi tuæ sunt literæ. Epistola tuæ paternitatis mihi fuit quouis melle mellitior. Vbi recæpissem tãtopere expectatas tuas literas, dixisses Erasmũ plane gaudijs ebriũ. Vt redditæ sunt abs te literæ, statim uidisses nos nimia quadã lætitia quasi temulẽtos. Quã uniæ te diligo, tã uniæ tuis eplĩs delector. Nil nisi merũ delitiũ tua mihi scripta uidẽtur. Nõ tã palato blãdiũtur ullæ cupediæ, q̃ aĩm meũ tuæ literæ deliniũt. Nullæ lautitiæ suauius titillãt palatũ, q̃ tua scripta mentẽ titillãt ἄμαξας

ἡδονῶν attulit, qui tuas reddidit literas. Voluptatum δάθον adportauit tabellio tuus, tuis ad me redditis lrīs Gaudiorum θάλασσαν aduexit is qui schedas pertulit tuas. Mihi plane tuæ literæ fuerunt qđ Persis Διὸς ἐγκέφαλος, quemadmodum aiunt Græci. ¶ In his porro si quæ uidebuntur eiusmodi, ut in oratione soluta uix toleranda putentur, meminerit hanc exercitationem ad carminis quoq; compositionem accōmodari. Age iam ad eundem modum in altera quapiam sententia uariandi facultatem experiamur. Eaq; deligatur, natura non admodum fœcunda, neq; ad uarietatem idonea, quo magis appareat quantū possit hæc cōmutandi ratio, si usu atq; exercitatione confirmetur. Hanc igitur sententiam sumamus.

¶ Semper dum uiuam, tui meminero.

Principio aduerbio semper nullum respondet Synonymū, neq; in aliam uocem deflecti potest. Deinde Viuā nullum item habet synonymū, & uerbum est unicæ uocis id est neutralis, nec ullum ex se propagat nomen præter uitam. Deinde Meminero non solum unicæ uocis est uerbum, uerumetiam mancum & mutilum, peneq; sterile. Vtpote à quo nulla soboles ꝓficiscatur, præter memor & memoria. Porro duo uerba q̄ his opponūtur, mori et obliuisci uidelicet, & ipsa sunt tum manca, tum sterilia. Tamen aggrediemur. Cæterum uariandi rationes ex superioribus per se lector agnoscet. ¶ Semper dum uiuam tui meminero. Nunquā dum uiuam, tui non meminero. Nunquā

ro. Nunquam quoad uicturus sum, me tui capiet obliuio. Haud unquā dum uixero tu animo excideris meo. Nunquam donec uiuā, mihi uenies in obliuionē. Nunq̄ quoad in uiuis ero, tui nobis ueniet obliuio. Non prius tui meminisse desinam, quā uiuere. Non me ante tui memoria quā uita ipsa reliquerit. Vsq; dum spirabo, tui memor fuero. Donec hac luce fruar, tu animo hærebis meo. E uiuorū contubernio citius migrauerim, quā tui memoria nostro è pectore demigrarit. Ipse prius è uiuis excessero, quàm Morus è nostra excesserit memoria. Lux hæc me prius deficiet, quā tui immemor esse cœpero. Vita me non serius destituet, quā tam chari capitis recordatio. Idē dies mihi tui memoriam eripiet, qui uitam. Eadē lux obliuia tui nobis est adductura quæ mortem. Idē nostræ tui memoriæ uitæq; finis erit. Dum memor ipse mei fuero, tui meminisse neutiq̄ pigebit. Non alius nostræ tui memoriæ, quā lucis erit interitus. Is solus dies tui memoriā extinxerit q̄ uitam. Ante mei ipsius quā tui obliuisci incipiā. Nostro è pectore non prius elabetur Mori memoria, quā hæc anima. Præter unam mortem nullus omnino te mihi casus expectorabit. Ego ne tam iucundi conuictoris unquā uiuus queam obliuisci. Tum demum Mori sui obliuisci poterit Erasmus, cum ipse sui desinet memor esse. Dum mihi sensus ullus mei reliquus erit, tu semp animo nostro obuersaberis. Cordi meo charior es, quā ut uiuo quidē in obliuionē uenire possis. Intime nostris in præcordijs repo-

stus est Morus, sic ut præter unā mortē, nulla res illum illinc queat eruere. Orco tradar ipse prius, quā te mādē obliuioni. Dum spiritus his oculis, his manibus impabit, tu pectori insidebis meo, dum spiritus hos reget artus. Quādiu superit in nobis halitus, nō quero tui non meminisse. Dū in uiuis agā, usq; uiuet in me tui memoria. Is mihi dies uitæ finis erit, q tui obliuionis erit initiū. Idē casus hāc animā, teq; e meo reuellet aīo. Donec supstitē esse sinent supi. tui ppetuo recordabor. Dū quicq̄ uitalis caloris in hoc pectore palpitabit, tui memoria nō euanescet. Non mihi diuturnior uita futura est, quā tuorū i me meritorū memoria. Non mihi breuior fuerit tui memoria quā ipsa uita. Non minus durabilis erit tui capitis recordatio quā hæc ipsa uita. Me tibi eripiet is dies, q tui memoriā adimet. Ipse mihi subducar, priusquā te in memoria habere destitero. Haud longior erit mihi lucis huius functio, quā tuæ benignitatis memoria. Nō mihi posterius suppetet uiuere, quā tui meminisse. Extra me fuero àtius, quàm Morus intra hoc pectus esse desinet. Vita hæc tuiq; memoria pari stadio ad metā decurrent. Prorsus non erit Erasmus, cū Mori immemor erit. Nō extabit hoc caput, ubi tam singularis amici quero obliuisci. Donec supra terram acturus sum, non cōmittā ut obsolescat apud me tuæ comitatis memoria. Donec cōmunē hūc aerē hauriā, tu crebro animo occursabis meo. Nunq̄ serius futurum est Erasmo uitā quā tui memoriā obtinere. Haud mihi serior durabit

durabit uita quã tui memoria. Non ante de te cogitandi finem fecero quã Atropos fatale filũ secuerit. Si qua dies unq̃ tui paritura est obliuiscentiã, ea certe nunquã antecesserit ei, q̃ me luce orbabit ipsa. Sol hic q uidet oĩa, nunq̃ me uidebit non memorẽ tui. Mors una tui recordationẽ his è praecordijs emouebit. Donec ulla uitae portio his in artibus residebit, Morus ab Erasmi cogitatione nunq̃ aberit. Quandiu sanguinis ulla pars hoc in corpusculo calebit, nunquã apud me refrixerit Mori memoria. Mihi q dem dum uita aderit, tu à mente mea nunquã es absuturus. Quousq; manebit huius animae corpusculiq; copula, tu à mea memoria nullo tpe seiungeris. Prius animus corpori quàm tu animo meo praesens esse desines. Spiritus ipse citius ex huius corpusculi domicilio demigrabit, quã animo impressa meo imago tui deleatur. Aeq; diuturna fuerit apud me tui memoria ac uitae cursus. Eadem erit & uiuendi, & de te cogitandi meta. Non arctioribus pomerijs tui recordatio claudetur quàm ipsa uita. Quoad ulla uena mihi uitali tepore saliet, dulce fuerit usq; tui meminisse. Quantum mea Lachesis fatale stamen extenderit, tantundem extendetur & mea tui memoria. Eadem mihi et uiuendi, & de te cogitandi mensura fuerit. Quoad corporis molem flatus uiuificus sustinebit, animum maxime tui memorem geram. Dum lucis usum coelitum indulgentia concedet, te semper animo feram. Dum uitam permittent superi, non committemus, ut tam fidi

congerronis unquam nobis obrepat obliuio. Donec me non deficiet anima, animum hunc & memorem & grauatum nunquam posuero. Quoad usq; sole uolubili frui fas erit, hunc hominē habebis tui memorē. Viuū nō uidebit Erasmū, qui uidebit oblitū tui. Quanto tpe uita mihi duratura est, mens quidē hæc manebit tui recordantissima. Quandiu supero hoc Ioue continget frui, non mihi contigerit obliuisci tui. Donec uita perseuerabit, tu cordis obtutibus sempē es obuersaturus. Nominis ante mei, quā tam rari amici mihi uentura est obliuiscētia. Ipse mihi prius excidero quā tui uultus imago. Viuenti quidē Erasmo haud unq̄ excidet Morus. Nulla diuturnitas æui, tui apud me memoriam obliterabit. Non nisi mecum tui extinguetur memoria. Ante fatalem diem è nostra memoria non eliminaberis. Ante obitum non desistam tui meminisse. Ante suprema funera non cessabo tui memor esse. Non ante exacta uitæ stamina, tui queam obliuisci. Viuo quidē Erasmo, Mori memoria haud unq̄ effluet. Tui apud me memoriā nulla unquā ætas antiquabit. Ante summū diē non abrogabitur in me memoria tui. Nulla neq; locorum neq; temporū iniuria efficiet, quo minus etiā tui q̄maxime meminerim in uita. Per oēm uitā tui meminero. Hæc uita q̄ longa continget, cū tui memoria semp erit coniuncta. Ad ipsum usq; rogū me tui memoria prosequetur. Mei sensu carebo priusquā coniunctissimi hoīs cariturus sim recordatione. A meis ipse membris distrahar, anteq̄ tu ab aīo
meo

meo diuellare. Mors mihi citius acciderit, quã obliuio tã dilecti capitis. Certũ est mortem oppetere potius quã tui memoriã non iugiter obtinere. Non nisi me sepulto, tui recordatio sepelietur in me. Tui q̃dẽ aut mecũ, aut nunq̃ est interitura memoria. Donec expirem ipse, spirabit in me Mori mei memoria. Donec apud supos agitabimus nunquam mihi incesset tuæ benignitatis obliuio. Nihil tam arduũ hæc uita mihi gignere queat, ut tui memoriã ex his præcordijs possit extundere. Nulla res tam atrox mihi possit in hac exoriri uita, quæ tui conciliet obliuionem. Viuo nihil possit existere, qđ mihi tuæ erga me humanitatis conflet obliuiscentiã. Sic in me radices egit memoria tui, ut nullis omnino casibus, qui q̃dẽ uiuis soleãt accidere sit unquã cessura. Iis nimirũ monumentis animo meo cõsecratus es, ut ea nullũ æui spatiũ ualeat demoliri, nisi forte mors, cui nil rerũ mortaliũ nõ cedit. Nisi ipse mortalis essem, nõ dubitarẽ hãc de te memoriã immortalẽ fore polliceri. Si immortalis esset Erasmus, immortalis itidẽ foret tui apud illum memoria. Eiusmodi statuã in animi mei penetralibus tua merita erexerunt, ut ea quoad me tellus sustinebit, nullo casu sit diruenda. Iis titulis Morus inscriptus est cordi meo, ut eos nulla tpis iniuria possit unquã exedere. Non nisi una cũ ætate tui recordatio in me consenescet. Ipse mihi prius excutiar, quã Mori nomẽ ex adytis cordis exigatur. Id unum tibi & confirmo & præstabo, donec in mortalium numero futurus sum, tu ẽ

scrinio memoriæ nunquam dimouebere. Vt oīa tempus possit, certe hoc unū illi nō licebit unquā, ut uiuo mihi tui pariat obliuionē. Semper hic animus tui cum primis meminerit, neq; id me dies quālibet lōga dedocebit. Donec me tellus alet, unū illud nunquā quibo dediscere, uidelicet tam rari sodalis meminisse. Donec futurus sum ἐπιχθόνιος, ut Homerico dicā uerbo, Mori memoriā continenter obtinebo. Quoad mihi continget inter σῖτον ἔδοντας, ut Homerice loquar, annumerari nunq̃ hoc de pectore Mori uultus labetur. ὄφρ᾽ ἂν ἔγωγε ζῶσι μετείω καὶ μοι φίλα γούνατ᾽ ὀρώρῃ, quemadmodū inqt Homerus, tu mihi nunquā es obliuiscendus. Hic est noua uariandi ratio. ἐμεῦ ζῶντος ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο, ut est apud Homerū nunquā te auferet obliuio. Tui memoriā ꝑpetuo pariter cū ipso uitæ ꝓgressu ꝓducā. Supstiti Erasmo sublimitatis tuæ memoriā nullus unquā dies expunxerit. Corpe qdē abs te distrahi potero, uerū aīo te semꝑ intuebor, quo ad uitā numina largientur. Donec aura uitalis hos artus moderabitur, tu à nostris cogitationibus nullo momento es absuturus. Vsq; adeo penitus his præcordijs tui impressa est memoria, ut nullo unq̃ pacto uideatur eradenda. Vt oīa tpe marcescant, tui certe memoria ad occasum usq; uitæ apud me uigebit. Arctius Morū meū animo cōplexus sum, quā ut uiuo possit elabi. Eadem me lux exanimem uidebit, quæ tui conspiciet immemorem. Adeo uiuam quandam

imaginem

imaginem tui pectori insculpsisti meo, ut uix etiam mors ipsa sit abolitura. Non erit Erasmus tui memoria uiuacior. Tam uiuax erit tui apud me memoria, ut ipse nō sim futurus uiuacior. Nunq̄ interĭdet apud me Moria memoria, donec ipse nō interĭdero. Semp̄ hūc hominē experieris tui recordantē, donec uitæ particeps erit. Expers huius uitæ fuero, prius quā à tui memoria alienus. Adeo uiuax est in me tui memoria, ut ipsi nō sim illi futurus supstes. Altius meæ memoriæ īsedisti, q̄ ut ulla te res inde queat emoliri. Tenacius inhæres cordi meo quā ut præter mortis casum, quicquā aliud inde te queat eijcere. Penitius hoc in pectore cōditus es, quā ut hinc ulla ratione sis excludēdus, donec mihi uitā fata nō inuidebūt. Interius insitus es animo nostro, quàm ut inde incolumi qdē queas extirpari. Fixius impressum est cordi meo simulacrū tui quàm ut superstiti possit unquam detrahi. Sic effigies tui, cogitationi meæ penitus impressa est, ut eam nulla sit ætas abrogatura. Dum uita suppeditabit, nihil extiterit quod fixam animo meo Mori statuam ualeat labefactare. Fieri nunquam poterit, ut uel uiuam parum tui memor. Donec apud superos commorabor, ne tota quidēm Lethes aqua, tui memoriam poterit abolere. Donec aura uescar ætherea, subinde tui reminiscar. Vitam modo deus impertiat, ego tibi mentem perpetuo tui memorē polliceor. Si qs mihi uita functo sensus erit, tam dulcis amiculi recordabor, tātū abest ut uiuus sim obliturus.

Omnia mihi citius acciderint in uita quã obliuio tui. Tum sursum uersus recurrent amnes, ut Græcis est in prouerbio, cum Erasmus Mori sui poterit nõ meminisse. Non alius me uisurus est oblitũ tui, quã qui uisurus est arduis pronos relabi riuos montibus, & Tyberim reuerti, ut ait Flaccus. Ante leues alto pascentur ĩ æthere cerui, quã uiuum Erasmũ Mori capiat obliuio. His coloribus in tabula pectoris mei depicta est imago tui, ut eam nullo annorum series possit eluere. Supremus uitæ dies me tui memorẽ deprehendet. Sospite uita, non me fugiet memoria tui. Salua uita hac, nõ demorietur apud me tui memoria. Quoad hæc mihi uita comes erit, comitabitur & tui recordatio. Hæc me uita tui memorem relinquet. Non auolabit à nobis tui memoria, nisi auolante uita. Ad supremũ usq; uiuendi limitem, tui nobis memoria perseuerabit. In obtinẽda tui memoria non fuero mihi dissimilis, nisi uiuus esse desiero. Donec hoc uitæ munus diuina benignitas mihi saluum esse uolet, nõ intermorietur apud me tuæ benignitatis memoria. Vita defungar prius quàm tui recolere cessabo. Diem obiero citius quàm te uentis & auræ mandem. Clauis adamantinis nostræ memoriæ infixus est Morus, quos non nisi una mors ualeat abrumpere. Ad ipsos usq; cineres pergam tui meminisse. Ad extremam usq; senectã tui me comitatura est memoria. Per uniuersum uitæ spacium Mori meminerit Erasmus. Ad extremũ usq; rogum tuorum erga me beneficiorum memoria proroga-

ria prorogabitur. Fatalis illa dies deniq; me tui memorē est repturus. Dabo operā, ut tuæ humanitatis recordatio ad libitinā usq; proferatur. Nunquam mihi quicquam obtigerit in uita, neq; tam lætum, neq; tam acerbum. quod tui nominis recordationē è sinu pectoris mei queat expellere. Quoad hic animus in hoc corpusculo tenebitur illigatus, non exulabit mea memoria Morus. Citius futurum est ut alterum in orbē tui memoriā mecum deferam, quā ut hic abijciam. Animam egero prius quàm te memoria tenere desiero. Si quando corpus umbrā suam poterit effugere, hic animus tui quibit obliuisci. Non antequam diem uitæ nouissimū clausero, desiturus sum tuam in me beneficentiā animo circunferre. Quàm longa dabitur uita tam erit longa tui memoria. Par nobis erit memoriæ uitæq; modus. Tui meminero quoad auras carpsero uitales. Absit ut mihi breuior fuerit tui memoria quàm uita Quandiu superabit Erasmus, tandiu tui meminisse non grauabitur. Vita orbabor antequā tui me reliquet memoria. Supero priuabor lumine, ut priscorū more loquar, citius quā Morus ex animo deleatur meo. Ocyus hoc mihi corpusculū friguerit, quā tui memoria frigescat apud me. Inextinctam tui memoriā semp tenebo. Quantū tpis anima fruar, sic enim loquitur Salustius, tantundem tui meminero. Perpetim tui recordatus fuero. Sine fine tui meminero. Nulla res mihi tui obliuionē inuexerit, nisi q̄ me ex hac luce euexerit. Orbem hūc uerterim citius quā

animum hunc tui memorem uertero. Vita me exuerit is casus, qui tui importabit obliuionem. Crudelibus umbris occubuero, quemadmodum loquuntur Poetæ, citius atq; tui recolere desiturus sim. Efferar ipse citius quàm tui memoria è corde efferatur meo. Ad ipsum usq; bustum me tui memoria prosequetur. Ne defunctus quidē tui possim obliuisci, nedum uiuus. Viuenti mihi nunquā abolescet hominis tam bene meriti recordatio. Quādo futurum est, ut apud Erasmum euanescat Mori memoria. Nempe dum uita destituetur.

Sed iam sit modus. Neq; enim id agitur, ut ostentemus quousq; nos in commutando progredi possimus, sed ut studiosis adulescentibus exemplo demonstremus, quantam orationis ubertatem paritura sit hæc exercitatio. Sententiam enim non admodum felicem, neq; magnopere ad commutandum fœcundam ferme ducenties, ut opinor, cōmutauimus, neq; tamen minutulas illas uariandi rationes sumus anxie persecuti. Nunc quod reliquum esse uidetur, uarias quasdam orationū formulas proponemus, non id agentes ut omnes persequamur, nam hoc utilissimum quidē, uerum prorsus infiniti fuerit operis, sed ut ostensis aliquot, uelut exēplis, uel sibi quisq; similia fingat, uel alius aliquis, cui plus ocij suppetet quā nobis, huiusmodi dicendi figuras ex omnibus authoribus petitas, copiosius atq; accuratius impertiat Copiæ cādidatis. Ac primo loco quot rationibus multa tribui possint æqualiter.

¶ Quibus

Quibus modis tribuimus plura ex æquo. Ca. XXXIIII

EST uir tum eruditus, tum probus. Est iuuenis & formosus, & bene ingeniatus. Est uir doctus pariter ac probus. Est uir doctus simul & integer. Est uir tã doctus quàm bonus. Vir est doctus iuxta ac bonus. Vir est non minus probus quã literatus. Vir est non inferior literis quã moribus. Vir est ex æquo probus atq; doctus. Vir est æque literatus atq; incorruptus. Vir est non minore morũ probitate, quàm doctrina præditus. Vir est & doctus & integer. Vir est doctusq; bonusq; in carmine. Vir est simul eruditus, simul integer. Vir est doctusq;, & integer in carmine. Vir est haud segnius eruditus ac probus. Vir est ut doctus ita & ꝓbus. Vir est doctus & idem probus. Vir est optimus idemq; doctissimus. Vir est pari uel doctrina uel probitate præditus. Vir est non tantum eruditus, sed & integer. Vir est non modò doctus, uerumetiam probus. Vir optimus quoq; est, nedum doctissimus. Non tantum ferunt, sed impellunt. Hæc sermonis forma peculiaris est Senecæ, ut omittatur etiam. Vir est præter summã eruditionem etiam optimus. Vir præterquã quod doctus, est etiã optimus. Vir est de quo dubites, doctior ne sit, an melior. Vir est in quo cum literis probitas morum ex æquo certet. Vir est qui literas æquarit cum uitæ sanctimonia. Vir est cuius eruditioni respondet morum integritas. Vir est qui parem uitæ castimoniam

moniam cum eruditione copularit. Vir summa doctrina, uerum morū integritate neutiquam inferior sese. Interim idem pollet uel. Vir est pari uel doctrina uel probitate præditus. Literis tuis maiorem in modum sum delectatus, uel quod essent elegantissimæ, uel quod humanitatis plenæ. Vir est in literis egregius, neq; sui dissimilis in moribus. Officium beneficio cumulasti. Corporis formā animi dotibus æquiparas. Cum dijs ex pari uiuit. Oratione tua grauiter offensus est, partim quod esset incōdita, partim quod arrogans. Cæterum contraria his ferme modis tribuuntur.

¶ Quæ cōmodius copulent contraria. Ca. XXXV.

Vir est doctrina quidem egregia, uerum moribus illaudatis. Est ille quidem uir bonus, uerum parum eruditus. Vir est ut lingua blandißima, ita ingenij amarulenti. Vir est ut optimis maioribus ita pessimis moribus. Cæterum inæqualiter remouemus hisce modis.

¶ Quibus modis æqualiter remouemus. Ca. XXXVI.

Vir est neq; doctus, neq; probus. Nec literis nec moribus probatus. Vir est nō indoctus modo, uerum etiam improbus. Vir est ut indoctus, ita & improbus. Non minus improbus quàm illiteratus. Vir est tum indoctus, tū improbus. Aeque indoctus atq; improbus Quintilianus. Nescias præstare uelint minus an poßint. i. tā nō poßunt

Nescias prestare velint minus an possint

non possunt præstare quàm nolunt. Pariter & indoctus & improbus. Vir pessimus est, & nihilo doctior. Seneca. Flamma deprimi non potest, non magis quàm quiescere. Vir cui nihil sit omnino bonarũ literarum, bonorum quoq; morum tantundem. Breuiter ijsdem ferme rationibus remouemus, quibus tribuimus. Nunc quo modo tribuendum inæqualiter indicabimus.

¶ Quibus modis tribuimus inæqualiter.

Ca. XXXVII

VIr est cum doctus, tum probus. Iuuenis est cum eleganti forma, tum uero moribus optimus. Nõ pecuniam modo, uerumetiã uitam tibi paratus sum impendere. Vitam etiam tibi impenderim, nedum pecuniam. Verum hæc uerba non solum, & similia, cõmunia sunt tum ad æqualitatem, tum ad inæqualitatem. Non sat erat impulisse, nisi & proderet. Non suffidebat spoliasse, nisi & iugularet. Parum erat deformem esse, ni mores forma dignos addidisset. Nihil erat deformi esse uultu, nisi moribus etiam esset teterrimis.

¶ Inæqualiter remouemus his modis.

Ca. XXXVIII.

NOn modo non intelligit, uerum ne legit quidem. Non solum parum intelligit, sed nec legit. Non tãtum nihil intelligit, immo nec legit. Ne legere quidem nouit, nedum intelligit. Non nouit uel legere tantum abest ut intelligat. Tantum abest ab intelligendo ut ne legere quidem no-

dem noris. Adeo non intelligit, ut nec legat. Vsq; adeo non intelligit, ut nesciat uel legere. Hic in bonis literis nihil, quid dicā intelligere? imo nec legere pōt. Hic nihil in bonis lrīs nō dicā intelligit, imo ne legit quidem. Ingeniū quoq; senectus deterit nedum corporis uigor perpetuo duret. Hora. Nedum sermonis stet honos & gratia uiuax. Nedum eleganter posuit pro eo quod est, tantū abest ut. Eam figuram Quintilianus nouauit ad hunc modum. Nec enī de omnibus caussis dicere quisquā potest. Saltem de præteritis, ut taceam de futuris, id est nec de præteritis. Tantum abest, ut de futuris. Nunc indicandū quemadmodum ordine tribuamus aut remoueamus.

¶ Quo pacto tribuamus aut remoueamus ordine. Ca. XXXIX.

VT quisq; est gloria dignißimus, ita gloriæ est negligentißimus. Vt quisq; gloria est maxime dignus, ita gloriæ minime est auidus. Optima quæq; uitæ pars quācocyssime præteruolat. Tanto pessimus omnium poeta, quanto tu optimus omnium patronus. Quàm uos facilime agitis, tam uos maxime æquum est æqua facere.

¶ Per comparatiuū eadē effertur sententia. Ca. XL.

QVo quisq; dignior est q laudetur, hoc minus laudari gaudet. Quanto quisq; fama dignior, tanto minus affectat famam. Quo quisq; magis promeretur honorem, eo minus honorem appetit.

¶ Ea uerti possunt hoc pacto.

Hoc mi-

Hoc minus ducatur laudis cupidine, quo quisq; laude sit dignior. Tanto quisq; minus optat pecuniam, quanto minus possidet pecuniæ.

Augendi positiuum. Formulæ. Ca. XLI.

Positiua augētur compositione harum dictionū per, perquam præ perdifficile, perquam difficile, prælongus, præualidus, præpotens. Quod idem contingit in uerbis, peruelim, perquam uelim, percupio. In quibus idem interdum efficit hæc præpositio de, deamo, demiror. Eandem uim uidetur obtinere ad, adprobe, adfabre, adprime, adamo. Adiungunt iureconsulti præpositionem in, tanquam idem pollentem. Vt indifficilis pro ualde difficilis. Citra compositionem Quā, sed figurate. Quàm tenere amat filium. Quàm nihil pudet? Vt eandem uim obtinet. Vt gaudet? ut est seuerus? Immane quantum distat, ad hanc rationem pertinet. Præterea his aduerbijs intenditur oppido quam, sanequam, nimisquam, oppidoquā antigerio, qd' priscum est. Atq; hæc nō repudiātur & à uerbis. oppidoquā amat. Nimis quā cupit. Sanequā uelim, perquā uelim, percupio, sanequā cupit. Neq; diuersam uim habere uidetur Næ. Næ ego infœlix homo sum. Faciūt næ intelligēdo, ut nihil intelligāt, Item aduerbia illa omnia epitasin significātia. Admodū, ualde egregie, insigniter, insignite, magnopere, maximopere, summopere, tantopere, & quātopere figurate.

Adeo p

Adeo pro ualde, maiorem in modum, mirum in modum, supra modum, præter modum, singulariter, unice, eximie, impendio, impense, effuse, atq; alia innumerabilia. Plusquam item magnam uim augēdi obtinet. Homo plusquam insanus. Senex plusquā delirus. Cui finitimum est nō tantum. Vt homo non tantum uino temulētus. Terq; quaterq; beati. Græcanicum est. Latinis tamē usurpatum, in carmine potissimum. Sunt & aliæ formæ longius petitæ. Inbredibile dictu, quā elegans. Dici nō potest. Sermone consequi nequeam. Et rara quadam modestia. Præcipuum honorem. Primariam laudem. Incredibili sapientia. Haud uulgari doctrina. Et deum immortalē quā doctrina uirum? id est egregia. Plus satis animosus. Plus nimio tristis. Plusquā par est. Atq; id genus alia non absurde fortassis ijs adiungantur. Nam uulgata est illa amplificandi ratio, quoties superlatiuus pro positiuo ponitur. Plurima pro multis admodum. Maxima pro uehemēter magnis. Vt Dicere tibi promptissimū est, Mihi facere facillimum.

¶ De uariando positiuo.

Vtimur uulgo cōparatiuis pro absolutis, uel ipso Quintiliano authore. Vt si quis se dixerit infirmiorem id est meticulosum.

¶ Rationes minuendi positiuum.

Ca XLII.

Minuitur e regione positiuus appositis præpositionibus, Subtristis, subrusticus, subobscurus, sub asper.

asper, subinuidus, subinanis, subfuscus. Quod idem accidit i uerbis, subpudet, subirascitur, subolet, subridet, sub odoratur subtimet. Minuitur & aduerbijs appositis. Nonnihil molestum est. Vtanq; iucundum fuit aliquantulum mordax. Quae uerbis etiam adiunguntur. ¶ Praeterea de formatione in uocem diminutiuam, quae uaria fingitur. Argutulus, acutulus, minutulus, rancidulus, putidulus, diutule, saepicule, ebriolus, sciolus, tenellus, nigellus, integellus, philosophaster. Tullius. Comparatiuus positiui loco diminuit, ut tristior .i. subtristis. Sed ferme in uitiu accipitur addito aduerbio paulo, & κατ᾽ ἔλλειψιν. Vir integer quidē, sed seuerior, uel paulo seuerior id est paulo seuerior quā conuenit. Facundus homo, sed paulo loquacior. His igitur modis uitiū fere significamus cū extenuatione. Diminuuntur et uerba uocis deflexione. Vt uellico, cantillo, cantito, uolito, dormito. Parū & non admodum idem efficiunt, ne parū multa scire uiderentur. Vir non admodū senex. Non admodum adulescens. Nō perinde sapiens ut diues. Non satis mihi liquet. Parum mihi liquet. Minus compertum habeo.

¶ Quibus rationibus augetur Comparatiuus. Ca. XLIII.

Comparatiuum peculiariter his aduerbijs amplificatur. Longe & multo nimio. Tum his multis partibus in immensum, in infinitum, infinitis partibus. Longe uenustior. Multo grauior. Nimio seuerior. Multis partibus praestantior

stantior. In infinitũ utilior. Infinitis partibus diuina humanis sunt potiora. Tanto & quanto figurate idem efficiunt. Tanto corpore præstantior est animus. i. multo. Papæ quanto satius est amicis quàm pecunijs abundare?

¶ Quibus modis imminuitur Comparatiuum.

Minuitur aduerbijs positiuis. Paulo uenustior est Gellius quã Macrobius. Aliquanto breuior est hic quã ille. Nihilo ditior. Ne tantillo quidẽ melior eris, si diues fueris. Minimo fuerit honoratior, si titulus accesserit. Quantulo figurate pro quã paulo. Papæ, quantulo hic homo sapientior est. i. pene nihilo. Minuuntur & deflexione uocis. Grandiusculus. i. paulo grandior. Meliusculus. Celeriuscule.

¶ Quibus rationibus augemus Superlatiuum. Cap. XLIIII.

Superlatiuus augetur ijsdem aduerbijs, quibus Comparatiuus, longe, multo. Accedit aũt facile. Cicero longe facundissimus. Et idem uir multo omnium optimus. Facile facundissimus. Idem efficitur per tanto & quanto figurate posita. Vt deum immortalem quanto Socrates philosophorum omnium optimus? Quam in compositione nonnihil addit augmenti. Quamplurimos uidi, ut quamoptime res cadat, tibi nihil commodi fuerit. Per hyperbolen augetur hoc modo. Mulier plusquam pessima & pessima peior. Homo non loquacissimus, sed ipsa loquacitas. Et

ipsa loquacitate loquacior. Ipsa Venere uenustior. Superlatiuus non recipit diminutionem, nisi forte per quidem, aut similem coniunctionem. Est ille quidem uir doctissimus, uerum moribus non perinde probatis.

¶ Periphrasis Comparatiui. Ca. XLV.

Comparatiuũ circuitione reddimus per aduerbia comparandi magis & minus. Auidior uoluptatum quàm pecuniæ. Magis auidus uoluptatum quàm pecuniæ. Huic finitimum est potius. Voluptatum auidus potius quàm pecuniæ. Item. Non tam uoluptatum appetens quàm pecuniæ. Minus auidus pecuniæ quàm uoluptatum. Non perinde literarum admirans quàm pecuniæ. Breuiter modis illis omnibus quibus diximus inæqualitatem significari.

¶ Obtinent & uerba quædam uim comparatiui. Præstat lucrum pudori, id est potius est lucrum pudore. Cicero Platone facũdior. Plato Cicerone doctior. Cicero Platonem superat eloquentia. Plato Ciceronem antecellit eruditione. Hieronymus Augustinum uincit rerum scientia. Augustinus Hieronymum anteit ingenij subtilitate. Huc pertinent & illa. Anteponere. Præferre, posthabere, præcellere, cedere, secundum esse, præripere laudem, & si qua sunt similia. Nam his ferme modis orationem comparatiuam uariamus. Magis amat pecuniam quàm famam. Pecuniæ Socrates amans est magis quàm famæ. Pecuniarũ amantior est quàm famæ. Famã pecuniæ posthabet.

habet. Famæ pecuniam anteponit. Minus famæ cupiditate ducitur quàm pecuniæ. Impensius amat pecuniã quàm famam. Huic potior est pecunia quàm fama.

¶ Quibus modis superlatiuum uariamus. Cap. XLVI.

Superlatiuũ uariatur primum aduerbijs quæ apponuntur, uel uerbis, uel nominibus positiuis. Amat te maxime. Amantissimus est tui. Effusissime te diligit. Vir indoctissimus, uir minime doctus. Minime multos .i. quam paucissimos. Variatur & p cõparatiuũ idq; affirmatiue sed inusitatius. Negatiue frequentius. Cicero reliqs omnibus eloquentior. Cicero quo non alius eloquentior. Quo non præstantior alter .i. oĩm præstãtissimus. Nihil minus amat q̃ assentationẽ. Nulla re minus capitur quã gloria. Nihil hũc æque delectat atq; musica. Nihil prius habet quã adesse cõuiuijs. Nihil pulchrius ducit quã diuitẽ uocari. Nihil minus facio, nihil minus sentiebã quàm qđ tu suspicabere. Homo quiduis potius quàm doctus. Efficiam ut intelligas oĩa mihi defuisse potius, quàm fidẽ ac diligentiam. Oĩa potius quã illud agnoscet. Quiduis potius quàm uanitatẽ fatebitur. Nullo inferior .i. summus. Nullo non inferior .i. oĩm infimus. Nemine non deformior .i. oĩm deformissimus. ¶ Per uerba nonnunq̃ idẽ efficitur. Cicero superat oẽs dicendi copia. Vincit oẽs candore: Nemini cedit candore. In dicendo principatũ obtinet. Primas tenet. Arcem

net. Arcem tenet. Adde huc & illa. Vir præter cæteros spectatæ fidei. Præter oẽs te diligit. Supra cunctos tuæ gloriæ fauet. Ante oĩa rei studendũ. ¶ Vnicus & solus, primus, singularis & similia natura suplatiuam significationẽ habent, ut & singularis. Vnice te amat. Solus est homo homini amicus. Singulari beneuolentia te prosequitur. Primam laudẽ obtinet. Tullius eloquentiæ princeps penulatorũ Alpha. Eodẽ ptinent. Tam facundus, ut cum hoc nemo sit conferendus. Tam eruditus, ut ei nemo sit æquandus. Tam prudens, ut parẽ non inuenias. Sic ut mihi nunq̃ in uita fuerit melius. Adeo placet, ut magis non possit. Itẽ & illa. Quis hoc uno facundior? Quid inuenias pecunia uilius? An quicq̃ est patria dulcius? Erras si credas mihi quicquam esse uno te charius. ¶ Sunt & illæ orationes adnotandæ. Officiũ tuũ tam mihi gratũ fuit quàm quæ gratissima. Tam te amo quàm q maxime. Amabat Pamphilus ut cum maxime. Rursum hæ quoq; Hoc mihi crede, si qd unq̃ es crediturus. Homo doctus, si quisq̃ est omnino doctus. Homo quantũ alius nemo doctus. Nullus æque pernouit hominis ingenium atq; ego. Haud alium reperies perinde tui studiosum. Neminem adæq; timet atq; te. Si alias unq̃, nunc summa uigilantia utendum est, id est nunc maxime. Si quando alias amicũ præstitisti, nunc ostende quanti me facias. ¶ Quantũ potest, quod fieri potest, & consimilia, superlatiui uim uidentur obtinere. Tu quantũ potes abi, id est q̃ocyssime.

Enitar quoad potero,id eſt q̃maxime. ¶ Haud ab re fuerit huc annumerare denominationes,& comparatiões illas per hyperbolen ſumptas. Vt ſi quis hominẽ crudeliſſimum,Atreum appellet. Eloquentiſſimũ,alterũ Ciceronem. Seueriſſimum,tertium Catonem. ¶ Tum per cõparationem. Hic eſt niue candidior. Scytha barbarior. Graculo loquacior,aut turture. Verum huius generis aliquot exempla commemorare, non inutile fuerit. Sumuntur autem uarijs modis. Vel à re quapiam eximia,ut Niue candidior. Pice nigrior. Vel à nomine abſtracto quod uocant. Cæcitate cæcior. Vel ab animante inſigni,ut Talpa cæcior. Caprea oculatior. Vel à perſona inſigni, ut Phalaride crudelior. Tum adhibentur per ſimplicem denominationem. Vt ſi rem uehementer ſuauem, mel aut nectar appelles. Rem uehementer acerbam,fel. Hominem ſupra modum ſenem,ſenium ipſum. Vehementer ſceleſtum,ſcelus. Odioſum,odium. Ganeonem,cœnum. Lurconem,barathrum. Contaminatum,labem. Contemptum,quiſquilias. Impurum,ſterquilinũ. Pernicioſum, peſtem. Tenebrionem,tenebras. Inquinatum,lutum. Infamem,propudium. Portentuoſum,portentum. Dedecoroſum,dedecus. Moleſtum,ulcus. Vitioſum,ſentinam. Odioſum,odium hominis. Brutum,pecudem. Virulentum uiperam. Vehementer cæcum,talpam. Vehementer rapacem,lupum. Impendio deformem,Therſitem.

¶ Eadem

¶ Eadem hæc nomina per comparationem efferri possunt.

Melle dulcior
Picæ nigrior
Niue candidior
Pluma mollior
Oleo tranquillior
Auricula infima mollior
Auro purior
Plumbo stupidior
Stipite tardior
Caudice stolidior
Silice durior
Cortice leuior
Littore surdior
Aequore surdior
Adria iracundior
Spongia bibacior
Harenis sitientior
Aere Dodonæo loquacior
Vitro fragilior
Pila uolubilior
Cothurno instabilior
Alno procerior
Cote durior
Sole clarius
Buxo pallidior
Sardois herbis amarior
Alga uilior
Rusco horridior
Glacie frigidior
Aetna æstuantior
Beta magis insipidus
Trutina iustior
Spina distortior
Ampulla inanior
Pluma leuior
Ramento lenior
Vento instabilior
Morte odiosior
Baratro capacior
Rubo arido præfractior
Charybde uoracior
Clemate ægyptia nigrior
Corcoro uilior
Crambe recocta molestior
Subere leuior
Clauo purior
Floralibus licentiosior
Pistillo retusius ingenium

Magnete illiabilior
Pumice aridior
Cornu sicctor
Vuis passis aridior
Dolio pertuso incontinentior
Cribro infidelior
Laterna magis pellucidus
Fonte purior
Euripo inquetior aut incon-stantior
Oculis charior
Luce magis dilecta.

¶ Item per hyperbolen eadem uoce iterata.

Ipsa cæcitate cæcior
Ipsa nequitia nequior
Ipsa fame esurientior
Ipsa siti sitibulosior
Voracitate uoracior
Quauis peste pestilentior
Ipsa morositate morosior
Ipsa loquacitate loquacior
Deformitate deformior
Quouis mõstro mõstrosior
Confidentia confidentior
Senio senilior ipso
Ipsa stultior stultitia
Calamitate calamitosior

¶ His finitima sunt illa

Venere formosior
Marte bellacior seu pugnacior
Mercurio fraudior
Salute ipsa salubrior
Fortuna ipsa fortunatior
Ipso infortunio ĩfortunatior
Vertumno inconstantior
Proteo mutabilior
Empusa magis uarius
Ipsis Gratijs humanior
Ipso Momo mordacior
Priapo salacior
Minerua doctior
Euterpe canorior
Pluto ditior
Penia pauperior
Furia furiosior
Harpyia rapacior

¶ His ꝓxima sunt noĩa p-sonarũ, quæ petũtur è Tra-gœdijs aut comœdijs aut fabulis alijs.

Gnathone adulantior
Thrasone gloriosior

Phormione confidentior
Geta uersutior
Euclione tenacior
Thaide blandior
Demea asperior
Mitione lenior
Parasito edacior
Tantalo sitientior.
Atreo crudelior
Horeste insanior
Aiace insanior
Vlysse dolosior
Therfite deformior
Nestore facundior
Nestore uiuacior
Orpheo uocalior
Glauco stupidior
Cyclope immanior
Iro pauperior
Penelope castior
Nireo formosior
Tithono uiuacior
Diana intactior
Achille animosior
Erisitone esurientior
Niobe fœcundior

Stentore clamosior
Tiresia cæcior
Busiride illaudatior
Sphinge inuolutior
Labyrintho intricatior
Dædalo ingeniosior
Icaro audacior
Gigantibus elatior
Gryllo stultior
Excætra pertinacior
¶ His confinia sunt quæ sumuntur ex historijs, ut
Phalaride crudelior
Timotheo fœlicior
Polycrate fortunatior
Timone inhumanior
Sardanapalo nequior
Numa religiosior
Phocione iustior
Aristide incorruptior
Crœso ditior
Catone præfractior
Crasso locupletior
Codro pauperior
Aesopo luxuriosior
Herostrato ambitiosior

Fabio cunctatior
Socrate sanctior
Milone fortior
Chrysippo acutior
Lynceo perspicacior
Thracalo uocalior
Demosthene facundior
Curione obliuiosior
Hannibale uafrior
Heraclito obscurior
Aristarcho doctior
¶ Huc pertinent & illa quæ sumũtur à gẽtib⁹.
Pœno perfidior
Scytha asperior
Scythotauris inhospitalior
Cretensi mendacior
Parthis fugacior
Græco uanior seu leuior
Thracibus bibacior
Thessalo perfidior
Care uilior
Leontinis luxuriosior
Sybarita fastosior
Milesijs effœminatior
Arabis ditior
Pygmæo breuior
Aracade stolidior
Cretensi uanior
Asoto luxuriosior
¶ Addãtur his ea quæ sumuntur ab animantibus.
Muliere loquacior
Passere salacior
Hirco libidinosior
Ceruo uiuacior
Coruo uiuacior
Cornice uiuacior
Graculo loquacior
Luscinia uocalior
Dipsade nocentior
Vulpe fraudulentior
Echino asperior
Anguilla lubricius magis
Lepore timidior
Pisce sanior
Delphino lasciuior
Phœnice rarior
Scropha fœcundior alba
Nigro cygno rarior
Albo coruo rarior
Vulture edacior

Scorpio improbior
Iaculis inexpectatior aut pestilentior.
Testudine tardior
Cochlea contractior
Glire somniculosior
Sue indoctior
Asello tardior
Hydra immitior
Dama timidior
Hirundine bibatior
Cane rixosior
Tauro robustior
Equo indomito ferocior
Vrso hispidior
Tipula leuior
Simia lasciuior
Cane adulantior

Fele rapacior
Ceruis demißis aurib⁹ surdior
Laro stultior
Cocycæ importunior
Scarabeo improbior

¶ Idem pollent quæ sumũtur ab officijs, ut

Carnifice immanior
Lenone periurius magis
Cinædo effœminatior
Milite gloriosior
Athleta robustior
Rege magnificentior
Areopagita tristior
Monacho imperitior
Hæredipetis adulantior
Tyranno uiolentior
Fossore durior

¶ Eandem uim obtinent uoces denõiatiuæ ab his deformatæ. Vt mellitũ pro uehementer iucũdo. Niuei mores, ꝓ uehementer puris. Aureũ sæculum, ꝓ magnopere fœlici, laudatoq;. Plumbeũ saxeum, ꝓ duro. Blitũ betaceum, ꝓ fatuo. Ficulnũ, ꝓ molli. Adamantinũ, ꝓ duro, ac laborũ egregie toleranti. Vitreũ, ꝓ fragili. Vulturcius uenter. Vulpinũ ingeniũ. Leonina ferocitas. Thrasonica iactãtia. Demeana asperitas. Stẽtorea uox. Ciceroniana facũdia.

Cuius ge,

Cuius generis plura sunt, quàm ut numerũ eorum perſequi laboremus. Illa porro longius quidem petita uidentur, ſed tamen hunc ad locum pertinent. Quam curat numerum lupus, aut torrentia flumina ripas. Non pluris illius conuiuia facio quàm culicem elephantus Indicus. Pili nõ facio. Nauci nõ facio. Flocci nõ facio. Sed hæc alio loco.

¶ Cõmunis omniũ graduum uariatio. Ca. XLVII.

OMnes gradus circuitione uariamus. Vir magnopere doctus, uir magna doctrina præditus. Magis doctus. Maiore doctrina præditus. Doctißimus. Maxima doctrina præditus. Ea res cum magna, cum maiore, cum ſumma turpitudine coniuncta eſt.

¶ Aequipollentiæ quæ uocantur ἰσοδυναμίαι ſignorum, id eſt æquipollentiæ non mediocriter ad orationis copiam faciunt. Quare primũ uocum ipſarum inter ſe diſcrimina paucis oſtendemus. ¶ Totus ad partes refertur magis quàm ad formas. Si mors totum hominem abſumeret, merito tantopere formidaretur. Totum hũc menſem, totam hanc noctem ſine fruge tranſegi. ¶ Cunctus ad ſingula, quæ ratio nominis complectitur, generatim refertur. Cunctos Romanos. Cunctos mortales.

¶ Vniuerſi, omnes ſimul collectos ſignificat. Veluti congeminans rationem generis. Aut nullam aut uniuerſam pecuniam uult, id eſt omnem ſimul. Teren. Id illa nunc abripiet uniuerſum. ¶ Singuli huic diuerſam habet rationem. Nam omnes quidem ita ſignificat, ut unuſquſq; ſingl-

latim per se intelligatur. In singulas naues singuli milites accersebãtur. ¶ Omnis quasi generale est ad omnia. Siquidem omne corpus pro toto dicimus. Et omnem populum pro toto populo. Et omnem diem pro singulo die, siue pro quouis die. Hora. Omnem crede diem tibi diluxisse supremũ. Et omnes pro cunctos, & omne pro uniuersum. Teren. At ut omne reddat. Tametsi hic pro toto positum uideri possit. ¶ Quisq; addit rei cuiuspiam in singulas partes distributionem. Vt sua cuiq; sententia. Natura animantiũ sua cuiq; dedit arma. Suas cuiq; dotes largitus est deus. ¶ Vnusquisq; nihil a quisq; differre uidetur, nisi qđ ꝓ singulo ponitur. Vnũquenq; sua cupiditas ducãt. Nunc unũquodq; crimẽ cuiusmodi sit excutiamus Nihil aũt prohibet et singuli per distributionem huiusmodi accipi. Singulis nauibus singulos duces præficiat.

¶ Quisquis non absoluit orationem. Quicunq; modo perficiat. modo non perficiat. Quisquis grauabitur sementem facere, is non metet. Quicunq; recusabit laborẽ, non feret fructum. Aliquoties absoluit propemodum cum significat ignorantiã. Vt quisquis fuit ille deorum. Quisquis es armatus, qui nostra ad limina tendis. In obliquis nonnunquã unico uerbo contentum est utrunq;. Rem faciás quocũq; modo. Hominem quoquo modo absoluas, pro quouis modo. ¶ Quilibet & quiuis citra discrimen unumquodlibet significant. Hora. Quælibet in quemuis opprobria dicere sæuus. Resoluuntur autem per coniunctio

iunctionem uel, cum omnis & reliqua ferme per copula-tiuã exponantur. Quemuis arbitrũ cedo. i. uel hunc uel illum mea nihil refert. Qualibet hirsutas frõde tegente comas, quod græci dicunt τυχὸν, quasi nõ delectum, sed fortuitum, & casu oblatum. ¶ Vnusquilibet consimilẽ obtinet rationem. Significat enim unũ aliquem è multis, quicunq; sit ille. Deligas tibi authorẽ unumquẽlibet. ¶ Et unusquiuis ab hoc nihil differt. Hæc aũt quilibet, quiuis, unusquilibet, unusquiuis non nisi unicum uerbum admittunt. Semper enim absolutã reddunt orationem. ¶ Quantuscunq;, qualiscunq;, quãtusquantus, qualisqua-lis, eandem obtinent rationẽ cum quicunq; & quisquis. ¶ Aduerbia item utut, utcunq;, ubiubi, ubicũq;, quoquo, quocunq;. Breuiter cõposita semper sequuntur naturam particulæ appositæ. Vndeuis, undelibet, undecunque. Quorum duo prima absoluunt orationẽ, postremũ com mune est. Quocũq;, quoquo cõia sunt. Quolibet et quo-uis nõ sunt. Quoquouersum & quaquauersum cõia sunt Vbiuis & ubilibet absoluunt orationẽ. Vbicunq; cõmu-ne est. Vbi ubi non est, uti nec utut. non enim absoluunt constructionem. ¶ Vter qđ ad duo ptinet, cum ijsdẽ cõpositum, idem accipit discrimen. Vtercunq; anceps est, uteruis absoluit, uterlibet itidem, utrocunq; anceps. utro-uis, utrolibet absoluũt. Vterq; copulatiue significat, ut & illa. Vtroq;, utrinq;, utroq;uersum. ¶ Aliquis in-finite significat unumquẽpiam. Quid si hoc aliquis uolu-it deus? Quis idẽ pollet sed his ferme dictionibus præ-

cedentibus. Si, Ne, Num, Ec, ubi. Si quid extiterit noui. Ne quid temere faxis. Num quem tuorũ offendi? Ecquid tui tetigit? Ecquam habes uxorẽ? Vbi quis te læserit. Vbi pro alicubi, unde pro alicũde usurpatur duntaxat in cõpositione, ut Sicubi, necubi, nuncubi, sicunde, necunde.

¶ Quidam definite accipitur. Quendã uolo uisere. Nisi cum habet aut contemptũ, aut translationem. Vt Isidorũ quendã mihi citabat. Perinde quasi dicas, Isidorũ nescio quem. Lachrymas emisit quendam animi sanguinem. i. ueluti sanguinem. Seditio morbus est quidam ciuitatis.

¶ Quispiã anceps est ad usum quidam, & item ad usum aliquid, tametsi refragatur Valla. Sed compluriũ authoritas Vallæ reclamat. Mittito ad me tuorum quempiam. Est domi tuæ quispiam, cum quo iure debeã expostulare.

¶ Quisquam & Vllus inter se conueniunt. Siquidẽ præterquã quod habent plusculum uehementiæ quã superiora. illud quoq; peculiare obtinẽt, qđ gaudẽt uel negatiõe, uel signo Si, uel ne, ꝓhibentis uel interrogatione, ut Haud ullus mortaliũ ista possit præstare. Haud poßit mortaliũ quisquã ista præstare. Si qsquã est qui sapientiã cũ eloquẽtia coniunxit, certe Tullius is est. Vide ne quisquã hic aufugiat. Caue ne quoquam oculos tuos à meis dimoueas. An est quisquã qui suam amicam se præsente? Num quisquam est mortalium tam patiens? Similis est ratio aduerbiorum, usquam & uspiam, quantum ad signa pertinet.

¶ De ꝓpositione generali. Ca. XLVIII.

HIs iactis, ceu fundamentis, ad æquipollentias progrediamur. Propositionem generalem, uel uti uocant uniuersalem, uarijs modis efficiamus. Primũ ꝓprijs ac peculiaribus signis. Omnes amicos alienauit. Deinde per negationem. Neminem nõ alienauit. Deinde per interrogationem. Quem nõ amicum alienauit? Virg. Quas gentes Italum, aut quas non oraueris urbes? Nulli nõ maledicis. Duplex generale signum non liceat eodem modo uertere. Cicero. Cum omnibus omnia minabatur. Omnibus omnia inuidet. Neq; enim recte, nihil non inuidet alicui. Omnibus maledicis. Quis est cui non maledicas? Oĩa dixit. Quid non dixit? Vt autem interrogatio addita negatione generaliter affirmat, ita citra negationem generaliter remouet. Quid possit dici stultius? Id est nihil dici possit stultius. Deinde per signa infinita. Haud peperit cuiquam. Non est ullum ueritus. Haud ullum est facinus reliquum, quod non peregerit. Non excepit aliquem. Neminem excepit. Idem efficitur per quantum & quicqd, & si quod aliud. Quantum est hominũ uenustiorum id est omnes uenustiores. Quicquid erat copiarum eo traduxit, id est omnes copias. Et si quid erat copiarum amisit id est omnes copias. Si quid alias sibi bonæ famæ compararat, id nunc perdidit. Redditur generalitas ceu ꝓuerbiali figura, ut cum dicimus. Miscebis sacra prophanis, id est omnia. Item Iuuenesq; senesq; pro omnes. Neq; magnum neq; paruum, id est nihil. Est & infinita propositio.

sitio. Per fas, nephasq́;, id est quocunq; modo, quo iure, quaue iniuria.

¶ De propositione non generali. Ca. XLIX.

Nonnihil est uel aspicere, id est aliquid est. Nonnulli pluris faciunt pecuniam quàm fidem. Inest & infantibus nonnihil ingenij. Non omnem pecuniam absumpsit, id est est quã non absumpserit. Qui legat argentum factum, nõ omne legat argentũ. Omittitur interdum signum, manente sententia. Sunt qui pecuniam anteponant famæ.i.sunt aliqui. Est ubi peccet.i. alicubi peccat. Est q plures agros occupet.i.aliquis. Vbi nonnunq̃ subauditur quiddam. Est in quo mihi possis magnopere gratificari.i.quiddã. Negatio iterata nonnunq̃ necessitatem significat, non affirmationem simplicẽ. Vt non possum non ridere. Non possum non mirari. Non potest non uolui cœlum. Non potest nõ stare terra. Non potest non uerum dicere ueritas. Id accidit duntaxat in hoc uerbo possum.

¶ Elegantia signorum. Ca. L.

Illud igitur obseruandum, ne signorum differentias in uariandis propositionibus confundamus, id quod fere faciunt hi, qui uulgo dialecticã profitentur. Non erit tibi res cum quoquam, id est cum nemine tibi res erit. Non erit tibi res cum quolibet homine.i.erit cum homine singulari ac præstanti. Altera est negatiua, altera affirmatiua, & longe diuersam habent uim. Non cuiuis homini contingit adire Corinthum, id est nõ contingit, nisi præcipuis. Non

contingit ulli. Vides quanto aliud pollet. Non amat quempiam è ministris. Non amat aliquem .i. neminē. Non satis amat quendā, unū significas quē oderit. Non satis tibi fauet qdā. Non tibi fauet quisquā. Tota ratione dissident. Non recuso quenquā, recte dicitur. Non recuso quēlibet, perperā, nisi in diuersa sententia. Nō exclusit oēs, id est quosdam non exclusit. Non exclusit quoslibet, significat delectu quodā alios exclusos fuisse, alios admissos. Oīa folia huic arbori deciderunt, uere dicitur. Vniuersa deciderunt, falsò. Singulos salutauit. Non salutauit quemlibet. Lupæ unumquemlibet admittunt .i. citra delectū quoscunq;. Vide ne cui dicas .i. nemini dixeris. Vide ne dicas cuiquā. Vide ne cuipiā dixeris. Vide ne dixeris alicui. Vide ne mortaliū ulli dixeris. Hactenus idem pollēt. Vide ne cuiuis, aut ne cuilibet dixeris, id est uide cui dicas, & uide ne temere apud hominem quēcunq; effutias. Omnes sibi malunt esse recte quā alijs. Sibi quisq; uult esse recte potius quā alijs. Idem pollent. Nemo non malit sibi recte esse quàm alijs. Singuli sibi malint esse bene quā alijs. Hactenus idem pollent. Vniuersi sibi malunt esse recte quā alijs inepte diceretur, propterea quod uniuersi peculiarē uim habeat. Toti respondet aliquantum, quod aliquam partem significat. Semper respondet aliquandiu, id est aliquanto tempore. Vt superius admonuimus, omnis redditur per quantum, itidem totus redditur p quàntum, quàm longus. Homo quantus erat, humi prostratus est, id est totus.

totus. Nūc hyeme inter se luxu quàm longa fouere, id est totam hyemem.

¶ Vterq;. ¶ Neuter.

Vterq; utriq; est cordi, mutua est affirmatio. Vterq; alteri est odio mutua item .i. mutuo sese amant, mutuo sese oderunt. Neuter alteri fidit, mutuam diffidentiā significat. Neuter neutri non perinde diceretur. Id genus orationem tot ferme modis uariamus. Vterq; alterū odit. Vterq; utrunq; odit. Alter alterū odit. Oderunt alter alterū. Mutuum oderunt. Oderunt sese mutuo. Oderunt inuicē Oderunt inter sese. Mutuum inter ipsos est odium. Neuter alterum amat. Alter alterum uicissim odit.

¶ Semper.

Semper generalitatem habet temporis. Cui contrariū Nunquam. Huic subiectum est Aliquando. Semper litigas. Nunquam non litigas. Quando non litigas? Nunquando non litigas? An est quando non litigas.

¶ Sæpe.

Sæpe respondet, aliquoties infinitū. Multis aliquot. Magno aliquantus. Sæpe opponitur raro. Neq; raro admonui .i. admonui frequēter. Haud sæpe me uisit. Plerunq;, ferme, fere, nonnunq̄ & ipsa generalitatis qddam obtinent. Ita ferme ingeniū est hoīm. Eo ingenio pleriq; sumus. Fere fit ut diuites habeātur in precio .i. fere fit apud oēs. Temere in oratione negatiua similē uim habet. Haud temere puenit ad frugē .i. fere nunq̄, aut uix unq̄.

De uarietate negationis. Ca. LI.

Interdum unica negatio idem efficit quod duæ. Neminem audit, ne parentem quidem audit. Non audit uel parentem. Nemo parem referre gratiam parenti potest, ne malo quidem. Nec malo parenti quisquam parem referre gratiam potest. Non potest par gratia rependi patri, uel malo. Num reliquit ille nec ruinam. Ne ruinam quidem reliquit.

De tribus.

Tribus interdum negationibus nihilo plus efficitur, q̃ una aut duabus. Non ueretur neque deos neq; homines. Neq; deos neq; homines ueretur. Non ueretur aut deos aut homines. Non metuit hominesue deosue in carmine. Conduplicare negationem asseuerandi gratia, latinis etiã receptum est, si modo non iteretur sola. Non faciam. Non faciam inquam. Græci solam iterant, interdum etiam citra asseuerationem. Demosthenes quatuor unius loco posuit, οὐδέποτε οὐδὲν οὐ μὴ γένηται τῶν δεόντων. Manentibus ijsdem signis, tamen interdum uariatur propositio, & mutatis manet eadẽ, mutato uerbo. ut Omnes admittit. Omnes reijcit. Neminem non reijcit. Neminem admittit. Omnibus displicet. Nemini placet. Nulli non displicet. Nulli placet. Hic animaduertendum, quæ uerba cum quibus pugnent.

Synonyma negandi.

His ferme uocibus remouemus. Non, haud, nec, neq;, haud quaq̃, neutiquam, minime, minus, parum, absit, Dij

prohibeant,

prohibeant, bona uerba, quiduis potius, oĩa citius, & similia. Inter quæ haud & haudquaq̃ plusculũ habent uehementiæ, quã non. Neutiquam asseueratione habet peculiarem. Minime plus quiddã significat quã negatione. Homo minime malus.i.quiduis potius quã malus. Parum modestius remouet. Parum eruditus. Ne parũ multa scire.i.ne pauca, siue non satis multa. Minus diuersam habet naturã. Interdũ comparat duntaxat. Vtrunq; diligit famã & pecuniã, sed illã minus quã hanc. Interdũ negat duntaxat. Homo minus mihi notus.i.parũ notus. Nam cum ea uoce minus conuenit.i.non conuenit. Interdũ pariter utrunq; facit. Quintilianus capite de Narratione. Cũ interim, quod tanq̃ facile contemnunt nescias, prestare uelint minus, an possint. Teren. in Ecyra. Non tibi illud factum minus placet quã mihi Laches. Neq; hic placet pro displicet positũ, ut exponũt grãmatici. Quis enim sanus id faciat? Sed minus perinde ualet ac si dicas. Non amat me Dionysius & minus te, id est me magis odit quàm te. Subaudiendum est enim factum utriq; non placere. Atq; ita minus simul negat & comparat.

¶ Connectendi formulæ. Ca. LII.

Verum de his accuratius disquirere, magis ad dialecticos pertinere uidetur. Cæterum ad huius operis rationem satis arbitramur utcunq; paucis attigisse. Nunc ad reliquas formulas aliquot accingamur, ac primũ connectendi. Videmus enim in mediocriter etiam eruditis eã

uirtutē desyderari, ut apte cōnānneq; orationis membra atq; articulos, ceu neruis quibusdā cōmmittāt. Sed qbus ansulis minutiores orationis particulae sint committendae, id prope fuerit infinitum explicare. Maiores his ferme modis cōnectuntur. Praeterea. Deinde, qđ saepius apud M. Tulliū reperitur. Praecipuū est stercus columbarū, proximū caprarū, ab hoc ouiū, deinde boū. In nostro orbe proxime laudatur Syriacū, mox Gallicū. Mox usurpat Plinius aliquot locis, pro deinde. Item in quo primatum tenuit Boeotia, deinde Sicilia, mox Africa. Primo loco, secundo, aut tertio loco. Porrò. porro aūt. Quod nouo iam quasiq; maioris sermonis initio conuenit, annotato re Donato. Caeterum, quo licebit uti, quoties ad diuersa digreditur oratio. Tum pro praeterea. Ad hoc. Ad haec, qđ apud graecos πρὸς τούτοις. Super haec pro eo qđ est praeter haec, locis aliquot usurpauit Suetonius. Super ingenuorū paedagogia, & sup innumerā turbā. Adde his. Accidit his. Accidit ad haec. Huc accidit. Huc ptinet. Eodem pertinet. Huic confine est illud. His finitimū est. Ad hāc formā ptinet. Ad hūc ordinē referendū est. Huic ꝓximū est. Illud haud quaq̄ praetereundū silentio. Sed operaepretiū est illud audire. Iam aliquoties eadē uim habet, uox Quintiliano praecipue familiaris. Deinde cū ꝓgressu incandescāt oratio. Iam uero. Age uero. Quid, qđ, & consimilia. Iā uero qd referā? Age uero ad bellū in Africa gestū ueniamus. Quid qđ suos etiā incessit. Quin, q etiā, insup, ad hoc ptinēt genus. Interim & p occupatione cōne

ctimus, ut ne dicā interim, ut omittā, domesticas huius sordes. Nā illud qd attinet cōmemorare? Nā hæc alias. Sed illud suo loco dicetur. Interim p dubitatione, ut illud. Eloquar an silceam? Nunc idem ualet. Nunc ad id quod secundo loco dicturos nos sumus polliciti. Transitio

¶ Transitionū uariæ formulæ. Ca. LIII.

Trāsitionibus uariæ cōnectitur oratio. Siqdē aliquādo sumūtur ab æquali. Vt erāt hæc iucūdissima, neq; minus uoluptatis attulerūt illa. Interdū ab inæquali. Sed hæc utcunq; ignoscēda, illud qs ferat? Audistis grauissima, sed audietis grauiora. Simili, ut hæc pfidia designauit, cuius generis sunt & illa q̄ nup Romæ patrasse dicitur. A contrario. Vt, sed hæc priuatim, nūc q̄ publice. Hactenus q̄ domi gessit, nunc q̄ sub signis. Sed hæc iuuenis peccauit, nūc senis uirtutes audietis. A diuerso. De moribus habes nūc de doctrina reliquū est ut dicamus. Quasi p occupatione. Iā ad reliqua pperabimus, si prius illud unū adiecerimus. Per reprehēsionē. Verū de his plus satis. Quorsum nos trāsuersos abripuit dolor? Ad rē redeamus. qd his immoror? Ad id qđ est huius caussæ caput, festinet oratio. A cōseq̄ntibus, siue relatiuis. Habes qd in illū cōtulerit beneficiorū, nūc quā gratiā mihi retulerit audi. Quid pollicitus sit expositū est, nunc qd ille præstiterit paucis accipite.

¶ A re, & à persona. Ca. LIIII.

Generalis uariandi formula est à re, & à persona. Vt nihil opus meis monitis. Nihil opus me monitore. Te

suasore. Tuo suasu. Te impulsore. Tuo impulsu. Te instigante, tuo instinctu, te hortatore, tuo hortatu. Te auspice. Tuis auspicijs. Te duce. Tuo ductu. Te consule. In tuo consulatu. Te doctore profecit. Tua doctrina profecit. Patrem consulem non desinit iactare. Patris consulatum sine fine iactit. Gloriatur formosa uxore. De uxoris forma gloriatur. De te incolumi superis habeo gratiã. De tua incolumitate grator superis. Discruciat animum uxor impudica. Discruciat animum uxoris impudicitia.

¶ Ex more. Ca. LV.

Ex more, Tranqllus dixit. De more, Maro. Pro more. Patrio more, citra præpositionẽ. More hominũ faciat: Non insolens istud facis. Pro uetere consuetudine. Solens meo more fecero.

¶ Subornandi. Ca. LVI.

Subornauit accusatorẽ. Submisit consularibus uiris, q regio genere ortam peierarent. Supponi puerũ. Subdere oua in nidum alienũ. Submissitij. Suppositicij partus. Subditicij partus. Ne pater hunc à me allegatũ putet.

¶ Renouandi. Ca. LVII.

Vetus Atheniensiũ exemplũ renouemus. Pristinum morẽ reuocemus. Gratias egit, quod pristinũ morẽ retulisset. Redeamus ad intermissa studia. Studiũ intermissum repetamus. Bellũ redintegrarunt. Diuũ instauramus honores. Libertatẽ amissam restituit. Odium uetus eo dicterio recruduit. Recanduit ira. Cras ingens iterabimus æquor. Iteranti noxam non est ignoscendum.

¶ Finales

¶ Finales formulæ. Ca. LVIII.

TV uigilas uti ditescas. Ego laboro quo doctus euadam. Obiurgo te quo reddam meliorem. Vt melior euadas, ob id obiurgo te. In hoc reperta musica ut animos delectet. Ad id adhibēdæ literæ, ut nos reddant melius moratos. Cui rei paras opes? Quo mihi diuitias? Quorsum opus est nummis? Huc pertinent oratiōes illæ omnes, quas de supino priore posuimus. Spectatum ueni (unt &c.

¶ Causales formulæ. Ca LIX.

NOn dico quo quenquā habeam chariorem. Non dico quod parum tua mihi placeant. Ob id te sæpius reprehendo, quod impensius amo. Quoniā impensius te diligo, ob id te sæpius admoneo. Ideo nulli places, quia tibi nimium places. Quādo tu me negligis, tui quoq; curam abijciā. Age reuocentur copiæ, quandoquidē ita tibi uidetur. Iubeas miserū esse libenter, quatenus id faciat. Ad eundem modum locutus est Plinius in episto. Maneat puella posteaquám sponso iocunda est. Posteaquā mihi nō credis, alios in consilium adhibe. Quando hæc te cura remordet. Neminē ex animo amat, in caussa est pecuniæ studium. ¶ Pertinent & illa ad formulam αἰτιολογικήν. Amo Socratem, utpote uirum integerrimū. Odi Dionysium, quippe Tyrannum. Amplector Petrum, ut optime de me meritum. Demiror te qui fidem habeas Afro. Erras qui credas alios tua diligentius curaturos quā te ipsum.

te ipsum. Stultus es qui id speres. Impudens qui id postules. Delector Augustino uiro nimirum festiuissimo. Delector Augustino, ut qui uir sit moribus festiuissimis. Amo Nicolaum tanquam hominem mei amantissimũ. Contēne pecuniam, quid enim ad bonam mentem confert? Amandus est tibi Cicero, siquidem te diligit effusissime. Semper in manibus habendus Tullius, nam hoc uno authore latine disces. Vnus Cicero uere latinũ potest reddere, proinde pueris hic semper in sinu gestandus. Optimus dicēdi magister Terentius, quare semper est euoluendus. Quo mihi rectius esse uidetur, & eo magis, & hoc lubentius id negocij suscepimus. Non habes quamobrem mihi succenseas. Non est cur mihi succenseas. Succenset, eaq; gratia nos non uisit. Luget, atq; ob id uocatus ad cœnam excusauit ¶ Potest nonnunquã omitti signum. Parentem amo, parricidam non amo. i. quod parens est, hoc nomine amo, quod parricida, hac de caussa non amo. Pontifici debeo honorem. Alexandro non debeo.

¶ Quod ειδικῶς acceptum. Ca. LX.

Quod meæ nugæ non omnino displicent doctis, gaudeo. Gaudeo meas nugas non omnino displicere doctis. Quod res tibi fœliciter euenerit, lætor. Lætor rem fœliciter euenisse. Quod uxorem duxeras nondum audierã. Vxorē duxisse te nondum audierã. Quod puellã repudiaris, demiror. Demiror te repudiasse puellã. Quod literas reliqueris, doleo. Dolco te reliquisse literas.

¶ In huius-

¶ In huiuſmodi oratiōibus quod εἰδικῶς accipitur, quod tamen apud græcos eſt uſitatius in ὅτι. Latini magis gaudent infinitis uerbis, niſi ſpecies præmittatur. Vt, quod pater reualuit, gaudeo.

¶ Vt εἰδικῶς acceptum. Ca. LXI.

Eodem modo nonnunquam accipitur ut. Vt, ſpero fore ut facto gaudeas. Confido futurum, ut te minime facti pœniteat. Non committā ut uſquam uidear officio meo defuiſſe. Efficiam ut intelligas mihi quiduis potius quā fidē defuiſſe. Da operam ut reualeſcas. Cura ut ualeas. Fac uti nos ames. Fac ut ſciam.

¶ Dignus & indignus.

Dignus qui quā diutiſsime uiuat. Dignus ut quàm diutiſsime uiuat. Longiſſima uita dignus. Dignus quamdiutiſsime uiuere. in carmine Martialis. Diſpereā ſi tu Pyladi præſtare Matellā Dignus es. Meritus eſt cui laurea imponatur. Promeritus es ut tibi decernatur triumphus. Indignus tuo amore. Indignus quē ames. Indignus ut abs te diligatur. Indignus abs te amari. in Carmine. Hora. Indigni fraternū rumpere fœdus. Idoneus eſt qui bellum gerat. Idoneus ut bellum gerat. Idoneus bello gerendo. Idoneus bellum gerere. Hora. Fons etiam riuo dare nomē idoneus. Idoneus ad gerendū bellū. Non me dignatur alloquio. Non me dignatur alloqui. ¶ Decet.
Haud decet ſimiā purpura. Dedecet ſimiā purpura. Indecora eſt ſimiæ purpura. Haud quaq̄ decora eſt ſimiæ purpu-

purpura. Haud decet imperatorẽ una cũ amica ire in uia. Hauddecet ut te loquente ego sileam. Quod solus ambulas, idparum te decet.

❡ Necessitatis.

Exorandus est pater. Vigilandum ei qui uelit ditescere. Vigilet oportet q cupiat ditescere. Vigilare necessum est eum, qui rem cupiat facere. Viglet necesse est, uel necessum est, qui uelit diues euadere. Qui literas assequi cupiat, uti sudet necessitas est. Nam sic Quintilianus subinde loquitur. Non potest non dolere qui læsus sit. Fieri nõ potest quin doleat is, cui fit iniuria. Abibis uolens nolens uel Velis nolis hinc abibis. Non mihi possum temperare, quin lachrymem. Non me contineo quin clamem. Cogor, compellor. Huc me adegit inopia. Huc redegit fortuna. Ad hæc traxit necessitas. Inuitus dicam. Coactus dicam.

❡ Libertatis.

Vtcunq; uoles facito. Vt lubet rideto. Quidlibet & dicas, & facias licebit. Tuo arbitratu facito. Vtcunq; uisum erit agito. Animo tuo gerito morem. Obsequere animo tuo. Ex animi tui libidine facito. Pro animi tui sententia rem tractabis. Vt animo lubitum erit tuo, ita facies. Vtcunq; feret animus, ita facito. Liberum est seu uelis a pacto discedere, seu manere conuentis. Nunc integrũ nõ est tibi, hac de re quod uelis statuere. Mihi ius est, creditum abs te reposcere. Ius tibi facio pro tuo arbitrio transigendi negotiũ. Tibi permitto quomodocũq; uelis uiuere.

Age tuo

Age tuo more. Sine me nũc meo more uiuere. Tibi in manu est utrum malis efficere. Penes illum est ius uitæ ac mortis. Summa rerum penes te est.

Penes

¶ Statuendi.

Decretum est. Deliberatum est. Certum est. Stat sententia. Visum erat In animo habebam. Erat in animo. Nõ est animus. Non est sententiæ. Non est sententia. Non est est consilium, siue consilij. Non erat ratio apud Cice. Placebat. Placitum est senatui. Decreuit senatus. In eam sententiam ibant omnes. Statueram in animo. Meum statueram. Vtrum utro melius nondum statui. Constitui hoc anno nauigare. Est mihi in animo hoc uere nauigare. Si mihi non animo fixum, immotumq; sederet. Mihi nihil æque propositum in uita, quã tibi per omnia gratificari. Si ita in animũ induxisti tuum. Destinaram in animo. Hic murus aheneus esto.

Cice: n... opta... ... uoluntas ... ... sidio co... de signa... referre

¶ Assentiendi.

Assentior tibi. Tecum sentio. Consentiebant uniuersi. In tuam sententiam pedibus eo. In eam sententiam reliqui omnes pedibus discedebant. Accedo tuæ sententiæ. Nõ his accedo, qui Pythagoræ sequuntur opinionem. Tuo iudicio subscribo. Sententiæ tuæ meum addo calculum. Ea sententia plerisq; probabatur. Idem sentio quod tu. Sententiæ tuæ nemo non suffragabitur. Hæc mihi tecum conueniunt. Hactenus omnia mihi tecum cõstant. Hac de re summus inter philosophos cõsensus est. ὁμόψηφοι græce eiusdẽ sententiæ,

sententiæ, eiusdemq; suffragij. ὁμόδοξοι eiusdem opinionis, eiusdem sectæ uocantur. Idem uno omnes ore cõfirmabant. Omnibuss eruditorum calculis siue punctis, eloquentiæ princeps.

¶ Dissentiendi.

Longe lateq; abest. Dissentio. Ego longe diuersa sentio. Multo aliter atq; tu sentio. Ei sententiæ refragabantur omnes. Isti sententiæ nemo nõ reclamabit. Mihi tua sentẽtia neutiquã ꝓbatur. Magnopere nostra cum tua pugnat opinio. Variatũ est sententijs. Id unũ nobis est cõtrouersum. Id solũ est in controuersia. Equidem ab opinione tua nimiũ absum. Multum à tua mea discrepat sentẽtia. Lõge secus atq; tu sentio. Haud mediocriter à tua mea dißidet opinio. Nimiũ inter tuã atq; meã interest opinionẽ. Plurimũ à tua mea distat opinio. Mihi secus uidetur. Dijs aliter uisum est. Huic sententiæ milites aduersabantur.

¶ Precandi.

Quod agis bene fortunẽt superi. Quod agis bene uertat. Fœliciter cedat quod instituisti. Dij cœpta secundent. Optime cedit. Bene uertat Reipub. Sit fœlix, faustum, bonumq; Reipub. Fœliciter cedat nobis omnibus. Hanc affinitatem precor ut deus nobis omnibus lætam eße uelit. Fœliciter exeat quod cœpisti. Prospere succedat quod agis. Ex animi sententia procedat quod aggreßus es. Deum optimum maximumq; precor, ut istud consilium quàm est honestum, tam sit etiam auspicatum. Precor ut bonis auibus Italiam adeas, melioribus redeas. Precor ut

cor ut hic annus tibi lætis auſpicijs ineat, lætioribus procedat, lætiſsimis exeat, ac ſæpius recurrat ſemper auſpicatior fœlicior que. Precor ut hic dies tibi candidus illuxerit. Incolumem reditum opto liberis tuis. Precor ut apud tuos omnia læta reuerſus offendas. Vtinam proſpere nauiges, ſimilique ſucceſſu renauiges. Bonis auſpicijs ancoram ſoluas. Precor ut tuis optatis omnia reſpondeant. Faxint ſuperi ut alba tibi contingant omnia. Velim ut ex uoto res omnis ſuccedat. O ſi res hæc ita ut uolumus nobis eueniat. Precor ut tibi ſecunda occurrant omnia. Precor ut Dijs ſecundis fauentibuſque negocium hoc conficias. Quæſo ut hanc rem ſtultiſsime cœptam ſuperi nobis bene uertant. Nihil malim quàm ut his pulcherrimis cœptis, dextra aſpirent numina. Quæſo ut quod inſtituiſti, ſuperis bene fortunantibus abſoluas. Precor ut hic contractus commodo ſit utriſq;. Precor ut hoc matrimonium uoluptati ſit omnibus nobis.

¶ Primi ſupini uariatio.

Venit repetitum depoſitum. Venit ad repetendum depoſitum. Venit ad repetendam pecuniam. Venit repetendi depoſiti cauſſa. Venit ut depoſitum repetat. Venit repetiturus depoſitum. Venit repetere depoſitum. Græcanicum hoc poſtremũ. Tametſi poetæ latini ab hac loquendi forma non abſtinent, præſertim Horatius.

¶ Diuidendi formæ.

Ca. LXII.

Omnis clo-

Omnis eloquentia rebus cõstat & uerbis. Rerum uniuersitas decem generibus continetur. Officium oratoris in quinq; partes distribuitur. Oratio sex parteis complectitur. Oratio sex partibus absoluitur. Primũ genus sex continet species. Quidam in septem species secãt Reip. tres sunt formæ. Respu. in tres diuiditur formas. Enthymema non simpliciter accipitur. Syllogismus trifariam diuiditur. Omnis argumentatio in formas octo diducitur. Id genus in partes septem diriuatur. Huic generi species subiectæ sunt decem. Summa diuisione in duo genera diuiditur, quorum utrunq; in species cõpluris distrahitur. Præiudiciorum uis omnis tribus in generibus uersatur.

¶ Distribuendi.

Ca. LXIII.

Bis me tuæ delectarũt literæ, partim quod essent mirum in modum elegantes, partim quod eximiã quandam in me beneuolentiam præ se ferrent. Pars ingenium, alij corpus exercebant, duriuscule dixit Salustius. Vtrunq; fratrem alienauit à sese, unum morum asperitate, alterum sordibus. Corpore atq; animo constat homo, alterũ cum pecudibus habet cõmune, alterum cum Dijs. Neminem non lacessit, hunc scriptis, illum conuitijs, alium minis. Hunc negligit, hunc odit. Verum id magis in carmine quadrauerit. Geminatio uerborũ interdũ habet uim, leporem alias. Cic. Alios assentatione delinit, alios muneribus corrumpit, alios promissis illectat. Modo ait, modo ne

modo negat. Interim obiurgat, interim inepte blanditur. Quod quidem Fabianum est. Nunc neminem admittit, nunc omnibus occurrit.

¶ Prohibendi aut impediendi signa. Ca. LXIIII.

Nemo prohibet ire quenquam publica uia. Tu me ꝓhibes, ne publica ingrediar uia. Quo minus assecutus sis, fortuna in culpa fuit, non ego. Impedimento fuit quo secius lex ferretur. Ego id agam qui ne detur, apud Terentium legimus. Metuo ut ferre possis, id est ne non possis. Etiam si hic ut, pro quo modo positũ uideri possit. Id utile, ut ne quid nimis. Vt ne, ut ne pro ne, quemadmodum apud græcos ἵνα μὴ. Nõ ueto quin quæ uelis facias. Suetonius in Tiberio. Intercessit quo minus in acta sua iuraretur, id est, obstitit, inhibuit, impedimento fuit. Per me non stetit, quo minus uinceris.

¶ Dubitandi.

Non dubito quin cupias redire. Non dubito te cupere reditum. Res in ambiguo est. Nondum satis constitui. Adhuc anceps animi sum. Adhuc hæreo etiamdum ἐπέχω quod est Academicorum.

¶ Sine & Citra.

Citra præceptoris operam doctus euasit. Sine præceptore doctus euasit. Nullo præceptore doctus euasit. Absq; pecunijs nihil efficias.

¶ Ostentandi.

Ostentat ingenium. Iactitat natales suos: Iactat se de

Ostenta

natalium splendore. Sibi uendicat eloquentiam.

¶ Corrigendi sanandiq;.

Huic incōmodo paulo mederi possis. Huic malo illud erit remedio. Quod iactu cecidit, arte corrigas. Mendum litura tollitur. Animi morbos sanat philosophia. Corporis uitia ingenij dotibus pensantur. Febre leuatus est. Malis omnibus mors semel liberat. Oculorū uitia ruta emendat. Orationis uitia grāmatica castigat. Philosophia morbos animi pellit, mediaturq;. Dentium cruciatū uinum lenit. Vteri tormina leuat malua. Capitis dolores mitigat somnus. Sedat tormina. Fugat pruritum. Sopit dolorem. Leuat dolorem. Vxoris uitium aut mutandum est, aut ferendum: Morbis omnibus arte succurritur. Soli senectuti subueniri non potest. Aduersus podagrā efficax est apiū. Contra carcinomata ualet mel. Obsistit ebrietati Cicuta.

¶ Blandiendi siue hortandi.

Dic age. Dic sodes. Dic obsecro. Dic quæso te. Dic amabo. Fac uirum te præbeas. Quid habes quod ad hæc respondeas? Cedo. Agedum. Eia age. Vide sis. Quin uno tu uerbo rem expedis.

¶ Tua caussa.

Nolim id esse uerum, uel tua caussa. Tibi metuo. Mihi gaudeo. Omnium nomine doleo. Tua gratia munus hoc suscepi. Vicem tuam doleo. Commoda illi respectu mei. Qua loquendi forma usus est Quintilianus. Inuenitur & contemplatione tui. Tui caussa. In tuam gratiam hæc feci.

¶ Vtrum

¶ *Vtrum nec ne.*

Vise utrum redierit, an non. Vise num redierit, an non. Vise redierit ne domum. Vise an redierit an non. Vise redierit ne domum nec ne. Vise redierit, an non. Cogita utrum famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita famæ ne malis consulere an pecuniæ. Cogita famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita an famæ malis consulere an pecuniæ. Cogita num famæ malis consulere quàm pecuniæ. Vide si potes esse possessor. Cicero in oratore suo lib. ij. si pro an dixit, imitatus græcos, apud quos εἰ *bifariam significat.*

¶ *Concedendi.*

Finge hominem uiuere. Fac ita esse. Vt donemus ita esse. Vt hoc interim tibi concedamus. Vt hoc interim tibi largiar. Pone sic esse in tabulis. Esto sane. Sit ita sane. Vt maxime iusserim, non erat tuum id facere. Etiam si quid asperius dixisset, tuum erat obticescere. Sed imaginare me donasse, non potes tibi rem uindicare. Et si maxime donassem, non tibi ius est rei uindicandæ. Donarim sane, non statim tibi ius est inijciendi manum.

¶ *Parum abesse.*

Pene scopũ attigeras. Prope scopũ attigeras. Propemodum attigeras scopum. Parum aberas à scopo. Parum abfuit ut scopum attigeris. Parum abest quin scopum attigeris. Res parum aberat à pugna. Parum aberat quin pugnarent. Parum aberat ut homini manus inijceret. Vix hominem cohibui, quo minus manum inijceret.

 Tantum

Tantum non conserebant manus. Tantum non adorabant, quod græcis est familiarius, μόνον οὐχὶ. Suetonius de Tiberio Cæsare. Ciuilem admodum inter initia, ac paulominus qui priuatum egit. Paulominus dixit pro propemodum. Ac paulopost. Quod paulominus utrunq; euenit, id est parum abfuit quin utrunq; eueniret. Idem de eodem. Sed tantum nō statim à funere ad negociorum consuetudinem rediit, id est propemodum statim à funere. Pro tantum non Terentius dixit modo non. Is senem pellexit per epistolam modo non montes auri pollicens.

¶ Incertitudinis.

Annos natus est ferme uiginti. Annos natus circiter octoginta. Ad dies uiginti. Hora quasi decima. apud Suetonium. Annos habet, haud scio an duo de uiginti? Puerū annos natum fortasse decem.

¶ Correctionis & occupationis formulæ. Cap. LXV.

In pietate præcipua felicitatis pars, uel tota potius felicitas hominis sita est. Doctrina nihil ad uirtutem conducit. Immo nōnihil officit. Tibi præcipue, atq; adeo tibi uni calamitatē hanc acceptam ferre possumus. Tuum opus uidi magis quā legi. Græcas literas degustauit uerius quā didicit. Bonas literas sedulitate sua deprauauit, uel ut uerius dicam euertit. Bonas literas non dicam deprauauit, sed funditus euertit. Suos omnes læsit, quid dixi læsit, immo subuertit. Quem historicum citius dixeris quàm poetam.

poetam. Lucanum relegi non tam poetam quàm historicũ. Nisi pater esses, dicerem te desipere. Homo pene dixerã impostor. Respondebo non orationi tuæ, sed conuitio.

¶ Authores citandi formulæ. Ca. LXVI.

Vt Ciceroni placet. Authore Platone. Teste Varrone Si Terentio credimus. Vt refertur apud Plinium. Vt ait Protagoras Platonicus. Vt apud Xenophontem Simonides dixit. Epicuro teste fœlicitas in uoluptate sita est. Aristoteles bonorum tres ordines facit. Non spirare animal cui nõ sit sanguis calidus, author est Theophrastus. Apud Plinium scriptum est Elephantos decimo demum anno parere. Pyrrho negat quicquam sciri posse. Id uerum esse testis est Liuius. Extat in annalibus. Veterum literis proditum est. Eius sententiæ complures citat authores. Ad eam sententiã quàm plurimos allegat testes. Eam sententiam multorum authoritate tuetur. Huic opinioni Plinius astipulatur. Huic sententiæ suffragatur Plato. Idem sentit Pythagoras. Aristoteli animal est etiam spongia. Plinio sentiunt & arbores.

¶ Variatio imperatiui modi. Ca. LXVII.

Vale, ualeas, fac ualeas, valeto, ualebis. Idem pollent & in quibusdam futurum subiunctiui. Memineris ꝑ memento. Oderis pro odio habeto. In cæteris item si addideris prohibendi signum, ne dixeris, ne dicas, ne dic.

¶ Variatio futuri. Ca. LXVIII.

Pœnitebit olim te. Futurũ est ut olim te pœniteat. Spe-

ro te gauisurum facto. Breui opinor tædebit te huius uitæ Opinor fore ut breui te huius tædeat uitæ. Spero futurũ ut facto gaudeas. Dixeris egregie. Alligaris filium. Abibit hinc propediem. Abiturus est hinc propediem. In ea uero periphrasi, futurum est ut repetat creditum. Latini uidentur reddere græcam figurã μέλλει λέγειν .i. dicturus est. Est autem familiaris Ciceroni. Necessaria quoq;, quoties in uerbum inciderimus, quod futuro careat Vt spero fore, ut artem breui perdiscas. Nam perdisciturum nõ poteras dicere. Est futurum quoddã quasi mixtũ cum significatione præteriti. Vt priusquam tu domum redeas, ego epistolam perscripsero. Antequam in portũ peruenies, nauis soluerit. Si tales animos in pugna præstabitis, uicerimus, siue uicimus, id quod finitimum esse uidetur τῷ μετ' ὀλίγον μέλλοντι. Quanquam id alioqui latini circumloquuntur per iam, iamiam & mox. Iam aderit. Similis iamiam morituro. Mox audies. Sunt in quibus necessitate abutimur futuro subiunctiui, ut Meminero, odero, nouero. Ad futuri significationem pertinent & illa. Confido commentarium hoc studiosis probatum iri. Et perspicio te perditum ire filium.

¶ De periphrasi generali uerborum. Ca. LXIX.

Commune fere est modis omnibus, ut per fio uerbum aut similia circumloquamur. Ita charus eris omnibus. Ita fiet ut charus sis omnibus. Hoc modo effugit inuidiam.

Hoc

Hoc modo factũ est, ut effugerit inuidiã. Vtinam ex æquo me amares. Vtinã fieret ut ex æquo me amares. In uxorem pessimã incidi. Mihi usu uenit, ut in pessimam inciderim uxorem.

¶ De modo potentiali. Ca. LXX.

Ad modum potentialẽ fere pertinent, quæ per potest, aut debet, aut simile uerbum exponi possunt. Quid agas cum eo, qui nihil intelligit? Est quod rideas, non est quod inuideas. Videas & flumina sicca. Cerneres alios trepidare, alios circumspectare fugam. Vidisses omnes obmutescere. Equidẽ istud non affirmarim. Dixerit hic aliqs. Maturius uenisses. Et apud Teren. Prædiceres, pro prædicere debuisses.

¶ Aestimandi uerba. Ca. LXXI.

Plurimi me facit. Parui habet. Pro nihilo ducit. Nihili pendit. Pro minimo ducit. Ne huius quidẽ facio δεικτικῶς ostenso pilo aut flocco. Maximo in precio est apud omnes. Plurimi fit apud omnes. Magni habetur apud suos. Pili non facio. Nauci non facio. Flocci non facio. Vnius æstimemus assis. Cassa nuce non emam.

¶ Emendi formulæ, & similia. Ca. LXXII.

Nimio emisti. Non reuendes tantidem. Nimio licaris. Minoris addicturus erat. Quanticunque indicaris, tanti mercabor. Vide ut quàm maximo æstimes. Non refert quanti res ipsa sit, sed quantopere tibi sit opus ea. Tu tuũ agrum pluris conducis quàm ego meum emerim. Paulo locas ædes tuas. Cupiam maximo, si queam. Eme quàm potes minimo, reuende quàm potes maximo. Asse non

emerim totã Ciceronis famam. Labore Dij bona sua uendunt, uili uendunt. Minoris non possunt. Non emit, qui nihilo emit. Care emit, qui rogat. Quanti cœnastis? Percare. Magno hic uiuitur. Amatur uilissime. Bassus carius cicat quàm bibit. Magna mercede canit. Maxima tacuit Demosthenes. Quanto metiris precio? Quanti stipulatus es? Thais decem milibus drachmarum noctem uenditabat. Nimio constat elegantia. Suetonius. Quorum uni mellita quadrages sestertium constiterunt.

¶Discriminis formulæ. Ca. LXXIII.

Nihil interest, facias an dicas. Nihil refert per te facias, an per alium. Parui mea refert quid nolis aut uelis. At mea plurimum refert. Quid interest utrum facias, an instiges? Plurimum interest, maxime refert quo tempore uirum adeas. Equidem haud magno in discrimine pono, apud Titum Liuium, & apud Val. Maximum, respondit se uita malle excedere quàm metu uiolentiæ mortis, amicos, inimicosq́; iuxta ponere. Quædam perquam tenui limite diuiduntur apud Fabium. Vera ne sint hæc an ficta, nihil laboro. Vtrum scripseris an dixeris, feceris nec ne, manum non uerterim. Susq́; deq́; fero. Susq́; deq́; habeo. Instigasti, proinde est ac si feceris. Ex æquo innoxia est. Tãtundem peccasti. Citra discrimen amat, ac laudat omnes. Citra delectum omnes in familiaritatem recœptat. Omnes promiscue mordet. Passim hæc prædicat. Apud quoslibet hæc dicit. Amussis alba in albo lapide.

¶Affirmandi.

Affirmandi. Ca. LXXIIII.

Promisit sese uenturum? promisit. Maxime. Etiam, pro quo græci ναὶ. Scilicet. Admodum. Quàm lubentissime. Benigne. Sic habet. Sic erit. Ita est. Factum est plane. Mirum ni. Haud dubie. Dubio procul. Liquet. Constat. Confessum est. In confesso est. Extra controuersiam est. Certum est. Pro certo. Compertũ. Liquido. Liquet. Indubie. Indubitato.

Accusandi formulæ. Ca. LXXV.

De parricidio [illegible] delatus est

Accusatus est sacrilegij. Hic se furti alligat. Postulatus est repetũdarum. Delatus est proditionis. Reum egit peculatus. In ius uoca. Lege agito. In ius ambula. In ius duxit hominem. In ius trahis. Litem intendit. Dicam scripsit. Filius cum patre litem agitat. Cum opulentissimo uiro illi lis est. Cum Mida iudicio decertat. Accersitus est capitis. Diem illi dixit. Eum talionis agentem. Agit cum eo malæ tractationis. Damnatus est repetundarum, uel de repetundis. Absolutus iniuriarum. An quisquis gratiam cum possit, non refert, ingrati teneatur. An teneatur Reipub. læsæ, qui quod sibi licuit fecit, lege religionis sit actio.

Formulæ utilitatis. Ca. LXXVI.

Vide inf fo: 108

Nihil æque conducit ad beate uiuendum. Nihil ad parandas opes conducibilius. Nihil ad eam rem confert. Plurimum adfert adiumenti. Vtilis ad parandos amicos

assentatio. Plus adfert uoluptatis quã utilitatis. Plurimas ad res hic libellus usui futurus est. Ad id patruus in primis adiutare poterit. Quid faciunt ad uirtutem nummi? Libet quidem, uerum non expedit. Vtinam hæc res tam frugifera tibi sit, quã futura est honesta. Vtinam tantundem frugis adferat, quantum adferet gloriæ. Ad id sola doctrina fuerit adiumento. Ad hoc pecunia magno adminiculo futura est. Ad id haud mediocriter adminiculãtur uires corporis. In id quoq; prodest ornatus. Fabianum. Non parum ad id efficiendum momenti habet fama integra. Neq; uero illud mediocriter profuerit. Adiuuat hoc quoq;. Hac ratione nihil proficimus, reliquum est ut diuersam ingrediamur uiam. Nihilo plus explicet, ac si insanire paret, id est nihilo plus proficiat. Eruditio ad pietatem plus adfert dispendij quàm compendij, & non tam promouet quã remoratur. Calida sunt amica stomacho. Dulcia conducunt hepati. Quod stomacho confert, idem prodest cerebro. Quod ad stomachum facit, idem capiti salutare est. Quod stomacho bonum est, idem cerebro cõmodum est. Lactucæ aluo deijciendæ efficaces, & ad somnum conciliandũ idoneæ. Ad ciendos mẽses ualet malua. Aluo sistendæ sunt utiles fabæ assæ. Stomachum acuunt, excitant irritant appetentiã edendi. Hac in re solus hic tibi poterit cõmodare. Plurimũ commoditatis adferet pecunia studioso. Vtinã tam tibi cõmodo sit, quã mihi fuit graue. Magno meo malo tentaui. Fecisti tuo cõmodo

Lactucæ

nostro

nostro incōmodo. Si iudicabis in rem tuam esse. Si putabis ex usu tuo fore. Si putabis è re tua fore. Pro te facit quod dico. Ad philosophiã dialectica uiam aperit. Viam sternit. Viam præstruit. Ad eam rem iam iacta sunt fundamenta. Partus adiuuat. Inflationem stomachi discutit. Pectoris dolores leuat. Bilem extrahit. Pituitã detrahit. Mensium abundantiæ auxiliantur. Aduersus serpentes in uino datur. Deploratis auxilio est Chironia. Morbis omnib⁹ medicatur panaces. Elleboro phthiriasis emēdatur Datur ad serpentũ ictus Chelidonia. Rhododaphnes folia homini præsidio sunt aduersus serpentes. Auiditatē cibi facit acetum, ualet ad ciborum appetentiã irritãdam.

¶ Præsagij formulæ. presagij

Ca. LXXVII.

Sol purus oriens neque feruens serenum diem nunciat. Concauus oriens pluuias prædicit. Si circa occidentem rubescunt nubes, serenitatem futuræ diei spondent. Sin spargentur, pluuiam uentosque significabunt. Cum oriente radij non illustres eminebunt, pluuiam portendent. Si in exortu rubescent nubes, maxima ostendetur tempestas. Si oriens cingetur orbe, ex qua parte is se aperit, expectetur uentus. Si totus defluxerit, serenitatem dabit. Lunæ cornu septentrionale acuminatum, inde præsagit uentum. Si quartam orbis rutilus cinget, uentos & imbres præmonebit. Nascens obatro cornu, pluuias decrescens dabit. Rubicundam uēti protinus sequuntur.

quuntur. Autumni serenitas uentosam hyemē facit. Volitantes stellæ uentos nunciant. Eædem in plures disiectæ partes, inconstantes uētos effundent. Cum ab Aquilone nocte serena fulgurauerit, uentum & imbrem demonstrabit. Nubes uehementius atræ ab oriente, in noctem aquam minantur. Nube grauida candicante, grando imminebit. Nebulæ cœlo cadētes, serenitatē ꝑmittunt. Pallidi ignes tempestatum nuncij sunt. Mare in trāquillo portu intra se murmurans, uentum prædicit. Camporū fragor & cæli murmur, non dubiam habet tempestatis significationē. Echini affigentes sese, tēpestatis signa sunt. His modis locutus est Plinius.

¶ Officiendi formulæ, & iuuandi.

Ca. LXXVIII.

Pirorum esus stomacho grauis. Dulcia stomachū lædunt. Acida concoctioni officiūt. Salsa noxia sunt hepati. Lac uirilem stomachum offendit. Adusta sunt inimica biliosis. Non obsistam. Non fuero impedimento. Nō obturbabo. Non reluctabor. Non obstrepam tuis conatibus. Non renitar. Non reclamabo. Non remorabor institutū tuum. Fabius, Aures minus feriunt, ꝑ offendunt dixit.

¶ Functionis formulæ.

Ca. LXXIX.

Gessit consulatum, Vbi tum proconsulem agebat. Prætoris officio fungebatur. Dictator erat. Bellū administrabat. Siciliam obtinebat. Prouinciæ præsidebat. Annonæ

præfectus

præfectus erat. Regia negocia procurabat. Munia tribunitia obibat. Censui præerat. Hoc negocij tibi mãdamus. Tibi prouinciam hanc delegamus. Duram suscepisti prouinciam. Duram sustines prouinciam. Fac ut imperatorẽ te præbeas. Vide ut præstes amicum. Scurræ, non amici functus es officio. Ego te absente tuis fungar uicibus. Tuas agam partes. Defunctus consulatu. Defunctus uita. Defunctus malo. Defuncti periclis. Verg. Defendere uicẽ. Hora. Defendente uicem modo rhetoris atq; poetæ. Pontificis personam gerit. Tractare remp. Gubernare rem. Ducere bellum. Gerere, exercere bellum. Nauare operam. Satagit rerum suarum. Ductare exercitum, Patrare bellum. Quæ duo uerba Fabius notat à Salustio nouata. Omnes in officio sunt. Non deero officio meo. Nusquã cessabo in officio meo.

¶ Quibus modis tribuimus aliquid. Ca. LXXX.

Summo ingenio puer, Summi ingenij puer, Summus ingenio puer. Summus ingenium. poeticum est. Vir admiranda sapientia. Vir admirandæ sapientiæ. Vir admirãdus sapientiam, in carmine. Vir incredibili præditus sapientia, Vir omniiugis corporis atq; animi dotibus exornatus. Vir omnibus instructus dolis. Vir ex meris mendacijs conflatus atq; compositus. Id omnibus natura insitum est. Id natura nobis indidit. Ita natura comparatum. Id cunctis attribuit natura. Multa uitia nobis recepta consuetudõ

suetudo cõaliat, nonnulla natura ingenerat. Omnibus innatum est, ut uitam suam incolumẽ esse uelint. Id uitij non tibi natura adiunctum est, sed accersitum ac receptũ praua consuetudine. Inest in homine incredibilis quædã astutia. Inest homini.

¶Titulorum. Ca. LXXXI.

Eius rei meminit Plato in dialogo, qui scribitur συμπόσιον. Testis Cicero in eo libro quem inscripsit Oratorem perfectum. Plinius in opere cui titulus Historia mũdi. Varro in Satyra, cui titulum fecit, nescis quid serus uesper uehat. Virg. in Alexide. Terentius in Adelphis. Hesiodus in opere, cui titulum nuncupauit, Opera & dies. In libello cui titulum indidit, de uerborum copia. In cõmentarijs quibus titulum prætulit, de nugis aulicorum. In Odarum libro, quem Syluas nuncupauit. In Phormione Terentiana.

¶Gratulandi. Ca. LXXXII

Gaudeo te nobis optantibus incolumẽ esse redditum. Gratulamur tibi uictoriã. Gratulamur de uictoria. Gratulor uicisse te. Quod uictor redieris, uehementer gaudeo. Te noua prole auctum esse gaudeo. Saluum te aduenire uolupe est. Lætor tuo nomine, quod uxor fœliciter peperit. Quod gener tibi tantopere probatur, magnopere tua caussa gaudeo. Voluptati mihi est, quod tibi res ex sententia cesserit. Tua gratia gaudeo, qđ res præter spem bene uerterit. Tuam uicẽ lætor qui prospere pugnaris.

iam uicem letor

¶Grati-

¶ Gratias agendi.

Ca. LXXXIII.

Quod tam officiose me cōmendaris principi tuo, gratiam & habeo, & habiturus sum immortalem. Quod tāta fide mea negocia procures, pares gratias agere uix poßim, referre nequaquā. Quod me paßim amantißime prædicas, uideo quantum debeā tuo in me studio. Quod meis commodis tantopere studes, & habetur à me gratia, & semper habebitur. Quod argentum ad diem promißum reddidisti, amo te, & habeo gratiam. Ecquid nos amat de uirgine? Factum bene quod epistolam obsignatam remiseris. Quod nos ꝓ tua uirili tueris, gratū est. Grates persoluere dignas, nō est opis nostræ. Fateor me tibi magnopere deuinctum esse. Hoc nomine plus tibi debeo, quā ut unquā soluendo esse poßim. Hoc officio arctius me tibi astrinxisti. Obligatiorē tibi fecisti. Deuinctiorē reddidisti. Magis obnoxium effecisti, quàm ut uel uerbis agere gratias poßim. Maior est nostra neceßitudo, quàm ut uel tu mihi, uel ego tibi, pro ullo officio debeā gratias agere. Maius est hoc beneficium, quàm ut oratione postulet.

¶ Referendi beneficium.

Ca. LXXXIIII.

Gratiam referre. Reponere merita. Rependere officia. Pensare beneficiū. Remunerare beneficiū. Remetiri beneficiū. Persoluere beneficiū. Respōdere meritis. Par esse beneficijs acceptis. Efficiā ut tuum in me officiū ad te nō sine

non sine fœnore redeat. Fœneratum hoc beneficium tibi pulchre dices. Dispeream, nisi beneficium istud tibi conduplicaueris. Retaliare iniuriam, in malam partem. Respondere malefactis. Reponere iniuriam. Pensare, Remetiri, Referre, ac ferme omnia & in malā partem possunt accipi. Inuenitur & retaliare apud Gellium in bonam partem, neq; natura uocis refragatur. Id tamen est inusitatius.

reponere be
neficium

Originis uerba. Ca LXXXV.

Haud dubito quin hæc ab amore quodam in me singulari proficiscantur. Vniuersum hoc malorū agmen e bello nobis natum est. Hinc omnis illa simultas inter eos orta est. Tu malorum omnium author. Cupiditas pecuniæ, uitiorum omnium parens. Inuidia totius huius odij seminariū fuit. Natura nobis paruulos igniculos dedit. Hinc omnis illa turba uenit. Hinc fluxit. Hinc manat omne quo beati reddimur. Græco fonte cadunt. Hinc scatet oīs illa uitiorum colluuies. His fontibus totus ille tumultus rerum extitit. Hinc surgunt odia. Hinc lites proueniunt. Hinc ueniunt iurgia. Ab his exordijs Romana nobilitas ducitur. Regibus ortus Roma oriundus. Atauis edite regibus. Maximis prognatus ducibus. Sate sanguine diuum. Ex his pullulant odia, Gliscunt inuidiæ, Subnascitur simultas. Illa e philosophorum fontibus haurienda. Reliqua e poetis petenda.

seminarium

Pensandi. Ca. LXXXVI.

Quod cor=

Quod corpis uiribus deest, id ingenij dolis exequar. Quod corporis formæ detractũ est, id animi dotibus natura pensauit. Tu opulentior, nos eruditiores, atq; ita tecum paria fecimus. Absentiam nostrã crebris literis sarciamus. Quod hactenus cessatum est, id oportet diligentia recuperare. Quod illius stultitia peccatum est, id tua sapientia restituas oportet. Quod illius insãtia admissum, id oportet ut tua prudentia redimas. Supplendum diligentia quod ingenio deest. Quod corpori detractum id ingenij dotibus accessit. Studio reponendum, quod negligentia præteritum est. Quod ademptum est fortunæ, id ingenij dotibus additum est. Quantũ corporis uiribus deest, tantum animi uirtutibus superest. Natura quod alibi detrahit, alibi reddit. Quod suis eripit, hoc hospitibus accumulat. Ingenio formæ damna rependo meæ. Famæ dispendium, pecuniæ compendio sarcit. Famæ iacturam pecuniario lucro solatur.

Aptitudinis formulæ. Ca. lxxxvij.

Quære uxorem aptam tuis moribus, aptam ad tuos mores. Amicum delige tuis moribus appositum, accommodatum, uel ad tuos mores. Amicũ delige, qui tuis moribus, uel ad tuos mores conueniat. Non est natura compositus ad artem poeticam. Ostentationi compositũ, dixit Fabius, pro eo quod est ad ostentationem paratum. Idem Iuri magis an æquo sit appositus. i. propensior ad ius, an

ad æquitatē. Rurſus idem. Conſtatq; rebus ad faciendā fidem appoſitis. Ad Mathematica uidetur eſſe propenſior. Vir maximis rebus, uel ad maximas res natus. Vir factus ad huius neqtiā. Ad huius mores factus, fictus, ſculptus eſſe uidetur. Adeo ad huius mores quadrat. Oratio non eſt naturæ cōſentanea. Facta non reſpondēt orationi. Hæc non cōpetūt in ſenē. Hæc nō cōpetūt uiro graui. Non hæret in Catone huiuſcemodi crimen. Non cōſentiunt tui mores cū huius moribus. Non cōueniunt tua atq; huius ſtudia. Non cōcordat huius inſtitutū cū tuo. Conueniens tranſitus. Conuenie digreſſio. Iſta non cohærent, nō conſiſtunt. Non cadit in ſapientem animi perturbatio. Nō recipit tua ſimplicitas adulationis ſuſpicionem. Non congruunt literæ cum ſtudio pecuniæ.

¶ Ablegandi uerba. Ca. LXXXVIII.

Hic mihi eſt ablegādus aliquo. Puerū hūc prius amādato quopiā. Hunc Argū aliquo, ſi potes, amolire. Non poſſum hunc amouere quopiā. Ego hūc neq; uti amittā à me, neq; ut retineā ſcio. Non poſſum memet ex hoc grege nebulonū excutere. Hic utcunq; eſt extrudēdus aliquo.

¶ Proficiſcendi. Ca. lxxxix.

Rus hinc abeo. Rus hinc cōcedo. Diſcedo, abſcedo, decedo. Galliā repeto, inde Britāniā aditurus. In Italiā iter inſtituit. Ingreſſus eſt uiā. Quo paras ꝓficiſci? Quo paras profectionē? Qui tendis? Quo te Mœri pedes. Quo tenetis iter? Quonam iter eſt? Rus me confero. Domum

me reci

me recipio. Domum reuertor. Certũ est in patriã reuocare. Certũ est ueteres amicos reuisere. Redde te patriæ. Fac recurras in patriã. Restitue te tuis. Fac te q̃ primũ reducem uideamus. ℭ Conatus. Ca. XC.

Da operã ut cõualescas. Cura uti reualescas. Enitere ut cum parentibus in gratiam redeas. Adnitere totis neruis, ut in uirũ tuo genere dignũ euadas. Illud totis uiribus agito, ut parentum expectationi facias satis. Pro uirili conatus sum. Pro mea uirili. Pro uiribus. Hoc unum stude, ut te in regis beneuolentiam insinues. Literis incumbas. In hæc studia incumbite. Ad id eluctare. Ad hoc inuigila. Efficies, si modo aduigilaris. Vigilandũ est qui sua negocia uelit tempori conficere. Manibus pedibusq; connitere. Id unum elaborat. Eo uelis, equisq; contendit. Huc uelis, remisq; festinat. Hoc studium parui properemus & ampli. In ea re uehementer est sudatũ. In id plurimum laboris exhaustum, exanclatum. Rem perdifficilem conamur. Rem arduam molimur. Summo nixu. Summa ope. Summa ui. Quoad potes adlabora.

ℭ Explicandi & implicandi. Ca. XCI.

Vbi his malis emersero. Vbi his turbis memet extricauero. Vbi ex his negocijs me expediuero. Cum ex his negociorum exiero labyrinthis. Simul atq; his me tumultibus exoluero. Vbi his e nugis memet excussero: Si quando licebit memet ex his negociorũ fluctib⁹ emoliri. Si licebit ab his curis discedere. Si cõtinget liberari, leuari.

Si quando ab ijs negocijs me ipsum uindicaro, asseruero, absoluero. Vbi ex ijs malis eluctatus fuero. Vbi ex ijs calamitatibus enataro. Implicatus malis. Inuolutus negocijs. Districtus curis. Occupatus negocijs. Distentus. Distendi Distineri negocijs. Distorqueri curis. Immersus, obrutus opertus negocijs. Intricatus. Impeditus. Illigatus. Obuinctus. Dispunctus. Obseptus. Oneratus negocijs. Oppressus. Oppletus. Tot me res circumuallant. Tot me pericula circunstant, circumsistunt, obsepiunt, cingunt, obsident, premunt, urgent.

¶ Verba finis, seu propositi. Ca. XCII.

Stoici in una uirtute summū bonū constituunt. Epicurus fœlicitatē uoluptate metitur. Peripatetici usu uirtutis beatitudinē definiunt. Herillus in scientia summū bonū collocat. Quidā in indolentia boni finē posuerunt. Est q in pecunia fœlicitatē sitā esse existimet. Maxima pars hominū spectat utilitatē. Pauci sibi proponunt honestū. Huc oēs conatus tui spectant, ut ditescas. Huc respicis. huc tendis. Omnes spes meas in te uno fixi. Quidam famæ seruiunt. Alij lucri rationem habent. Hic uoluptatē ubiq; sequtur, Ille captat gloriā. Hic ad priuatā utilitatē omnia refert. Huc reliqua oīa sunt conferenda. Huc oīa illa pertinent, spectant. Quorsum hæc tam putida tendunt? In hoc etiā popularē laudē petit. Admirationē Aristoteles maxime petendā putat. Illud genus ostentationi cōpositū, solā petit audientiū uoluptatē. Negociatorū unicus scopus est pecunia.

¶ Qua

¶ Quæ est impudentia. Ca. XCIII.

Si crimen illi palam obijcias, sat scio qua est impudentia. Vel cuius est impudentiæ. Vel, ea est hominis impudentia, infitias ibit. Vel sic. Sat scio, ut est impudens, infitias ibit. Vel sic. Sat scio, pro solita sua impudentia infitiabitur. Quanquam hoc postremum minus habere uehementiæ uidetur. Adeo est impudens, ut mox sit infitiaturus. Vt nunc sunt mores, id est pro huius seculi moribus Vt est barbarorum ingenium, id est pro conditione barbaria ingenij.

¶ Quam ut. Quam qui. Ca. XCIIII.

Vir melior est quàm q uelit mentiri. Simplicior quã qui possit. Superbior est quàm ut uelit docere. Stupidior quàm ut possit discere. Adeo pauper est, ut nec obolum habeat. Adeo ignauus, ut malit inedia perire, quàm artem discere. Sic de me meritus es, ut tibi succensere non debeam. Sic mihi charus, ut irasci ne si uelim quidẽ possim Melius de me meritus es, quàm ut tibi possim succensere.

¶ Bene est. XCV.

Bene res habet. Bene se res habet. Bene habet. Bene est. Optime est. Bene tibi habent principia. Optimo in loco res est. Peiore in loco res esse non potest. Quo nam in statu res sunt tuæ?

¶ Mea sententia. Ca. XCVI.

Mea quidem sententia. Pro mea quidem sententia. Vt ego quidem sentio. Vt mea fert opinio. Meo quidem animo. Plau

mo. Plautinum. Meo iudicio. Vt mihi quidem uidetur. Ni fallor. Si quid iudico.

¶ Plus & Plusquam.

Audiui plus millies. Audiui plus quàm millies. Calesces plus satis, plus quàm satis. Huiusmodi orationes omnes bifariam proferuntur in aduerbijs, in uerbis non itidem. Sapit plus quàm expedit. Mulier plus quàm decet erudita. Plusquam necesse est facunda. Rursum uixit annos plures quàm decem, uel plures decem. Plus quingentos colaphos infregit mihi. Plusquam quingentos, plureis quingentis. Hoc igitur orationis genus quadrifariam effertur.

¶ Ad summum. Vt minimum.

Semel hominem salutaui, aut ad summũ bis. Vt multum. Vt plurimum. Non minus. Saltem. Vt minimum. Vt minimum dicam.

¶ Moremgerendi. Ca. XCVII.

Mos gerendus est patri. Morigerandum est patri. Obsequendum est patri. Patri obsecundandum. Patri cõcedendũ. Inseruiendũ. Obseruiendum paternis moribus. Accõmoda te paternis moribus. Præbe te illis ad tempus

¶ Rogandi. Ca. XCVIII.

Maiorem in modum te rogo. Etiam atq; etiã oro. Obsecro te atq; obtestor. Illud unum abs te magnopere peto, contendoq;. Illud à me uehementer contendebat. Efflagitasti quotidianis conuitijs. Implorauit opes hominis. Eblanditus

ditus est fauorem. Extorsit potius quã exorauit. At istud poscere est non rogare. Flagitabant uerius quã orabant.

¶Ignoscendi. Ca. XCIX.

Remisere mulctam. Hanc unam ignosce culpam. Condonamus admissum. Da ueniam iuuenilibus erratis. Iurisiurandi gratiam facere pupillus non potest. Est in Pandectis. Item apud Salustium. Ad quædam uitia conuenit conniuere.

¶Abrogandi. Ca. C.

Rescindere conuenta. Abrogare legem. Abdicare legem. Antiquare, abolere legem. Abolescere neutrum. Sustollere legem. Irritare pacta. In integrum restituere. Mutare pacta. Obliterare legem. Exolescere metum dominorum dixit Plini. in epist. pro extingui atq; interddere. Nusq̃ tui beneficij memoria apud me intermorietur.

¶Ornandi. Ca. CI.

Comere, expolire, perpolire, exornare, uenustare, honestare, picturare. Pigmenta, flosculi, lecythi. Veneres, uenustas, lepos, nitor, gratia, decus. Lenocinia, emblemata, compositio, colores myrothetia, fuci, phaleræ, dignitas, cultus, polities.

¶Inter coenam. Ca. CII.

Inter coenam. Inter coenandum. Super coenam. Coenantibus nobis. In coena. idem efficiunt. Inter iocũ. Suetonius. Inter iocandũ. Per iocũ. Inter pocula. Inter potandũ.

Post coenam. Ca. CIII.

Post cœnam. A cœna. Sub cœnam. Nam sub significat & paulo ante, uel protinus post. Sub hæc lectæ sunt tuæ literæ. i. post hæc. A tuo reditu. Post tuũ reditum.

Similitudinis. Ca. CIIII.

Est & diuersarũ rerũ quædã inter se similitudo, affinitas, cognatio, uicinia. His finitima sunt illa. His confinia sunt illa. Simiæ figura multum ad hoĩs formã accedit. Puro tamen fonti quã flumini propior. Non multũ à tuis moribus hæc abludit imago. Huc alludit illa Terẽtiana sententia. Vergilianã dictionẽ æmulatur, exprimit, refert. Haud multum abest, dissidet, discrepat à tuis moribus. Ab hac ratione non multũ abhorret Fabius. Eiusdẽ generis est & illud. Eiusdẽ farinæ prouerbialiter. Eiusdẽ notæ. Eiusdẽ classis. Mei loci, atq; ordinis hominẽ. Sub hac facie latet adulatio. Plerunq; uitia uirtutis personam induunt, ac uirtutis simulacrum repræsentant. Sub uirtutis specie, uirtutis titulo, uirtutis prætextu. Sub imagine pietatis. Sub umbra pietatis. Patrẽ ore refert. Parentẽ moribus exprimit. Patruũ nomine reddit. Auũ uoce repræsentat. Proauũ imitatur oculis. Amitam nulla re pressius exhibet. Alter Cicero. Alter Hercules. Faciem mentita Lydiscæ.

Mutui. Ca. CV.

Mutuum dare. Mutuo dare. Mutuare. Commodato dare. Commodare. Vtendum dare. Vtendum accipere. Accepit usurariam. Plautus.

Fallendi

¶ Fallendi. Ca. CVI.

Imposuimus reipu. Fefellit nos. Decepit. circũuenit adulescentem, circũscripsit, circunduxit apud Iurecon-sultos. Verba dare mihi difficile est. Si senseris eos fucũ uelle facere. Imposturam facit, & passus est. Delusit. Elusit. Frustratus est nos sperato lucro. Nõ te fraudabo debita gloria. Technæ, doli, fuci, præstigiæ, uafricies. uersutia, astus, astutia, fraus. Os mihi sublitum est. In fraudẽ illexit, pellexit. Arte me tractauit. Dolo mecum egit.

¶ Est amicus. Ca. CVII.

Vtor patre familiariter. Est mihi cum illo arctißima necessitudo. Sum illi summa familiaritate cõiunctus. Sum illi amicus. Summa mihi cum illo familiaritas intercedit, Multus mihi cum homine quõdam usus fuit. Mutua quædam beneuolentia iampridem inter nos est.

¶ Sperandi. Ca. CVIII.

Spero fore. Nonnulla spes est fore. Venio in spem. Vocor in spem. Erectus in spem. Concipio spem de te optimam. Nonnulla me spes habet. Maxima teneor spe. Magna me spes tenet. Adducor in spem. Nonnulla me spes cœpit. Spei nonnihil affulsit, arridet blanditur. Omnia summa mihi de te ꝓmitto. Is est de quo tibi poßis omnia polliceri boni uiri officia. Nihil mediocre de te tui ciues expectant. Inijcere spem. Sollicitare spe. Ostẽdere spem Ostendit futurum.

¶ Ad uerbum. Ca. CIX.

Ad uerbum edidicit, quẽ locum ad literam subieci. Fabius. Eius uerba subieci, pro quo uulgo dicunt, in forma. Ipsa hominis uerba tibi reddam.

¶ εἰρωνείας. Ca. Cx.

Heus bone uir. Scilicet is superis labor est. Is nunc, si dijs placet, nos docebit qui nihil unquam didicit ipse. O mirum amicũ. Mira uero militi quæ placeant. Sane uero. Quasi uero.

¶ Extrahere diem. Ca. Cxi.

Sic ille dies extractus est. Hoc agebant ut dies eximeretur. Ducere tempus. Terere tempus. Ducere bellum Iam dies excesserat. Transigere tempus

¶ Paratum ac facile.

Ca. Cxij.

Paratum. Promptum. In promptu. In procinctu. Procliue. In procliui. Obuium. Expositum. Expromptum. In numerato habere. In statione. Ad manum. Ex tempore. Extemporarium. Extemporaneum.

¶ Depellendi. Ca. Cxiij.

Deprecari inuidiã. Deprecari culpam. Depellere crimen. Auersari, abominari, reijcere, reuellere, negare, infidiari, infidias ire, propulsare, profligare, amoliri.

¶ Agnoscendi.

Ca. Cxiiij.

Agnouit hæreditatem. Agnoscit crimen. Accipio conditionem. Admitto testamentum. Adijt testamentum. Vt

admiratio=

admirationem etiam plausu confiteretur. Amorem re testatus est. Odium & uultu prae se fert. Morbum incessu uultuque fatetur.

¶ Ab adulescentia.
Ca. CXV.

Iam inde à puero. Ab adulescentia. A teneris unguiculis. A rudibus annis. A prima pueritia. Ab ipso uitae exordio. Ab ipso uitae limine. Ab incunabulis. Cum ipso nutricis lacte sugimus errorem. Ab ipsis crepundijs.

¶ Accurate. Ca Cxvi.

Accurate, exacte, elaborate, ad unguem, adamußim, examußim, amussatim, examussatim, ad perpēdiculum, summa cura. Exquisite, conquisite.

¶ Perficiendi. Ca. Cxvij.

Absoluit, perfecit. Exegi monumentum. Finem imposuit. Finem dicendi faciam. Finijt. Summam manum imposuit. Ad umbilicum duxit. Fastigium imponere. Colophonem addere. Supremam addidit manum. Extremū actum addere. Fabulam uitae peregit. Exacta aetate. Ad metam usq; perduxit.

¶ Committendi. Ca. Cxviij.

Leges inter se colliduntur ēuentu. Vt non cōpositi melius cū Bytho Bacchius. Quis te cū isto cōmisit homine? Concertasti cū hero. Conferre pedem. Conserere manū. Congredi cum uiro. Confligere. Colluctari. Conflictari.

¶ Amandi. Ca. Cxix.

Vnice te diligit. Amat effusissime. Charissimũ habet. Admiranda quadam charitate prosequitur. Fama nihil habet antiquius. Non amat modo, uerumetiam obseruat. Singulari beneuolentia prosequitur. Animo toto te complectitur. Oculis atq; animo fert hominem. Coridon ardebat Alexim. Deperibat uirginem. Deperibat in uirginē. Flagrat amore tui. Amantissimus est tui. Tui tuorumq; oĩm est obseruãtissimus. Studiosissimus tui. Tui cupiẽtissimus. Ex animo tibi bene uult. Bene cupit tibi. Non perinde illi affectus erat, dixit Suetonius, pro eo quod est, non perinde diligebat. Sic oĩa tua exosculatur, id est sic amat.

¶ Cupiendi. Ca. CXX.

Laudis auidus. Laudis auarus. Auens gloriæ. Cupiens famæ. Tui sitiẽtissimus. Famelicus gloriæ. Sitit famã. Sitit aurum. Esurientissimus laudis. Mira gloriæ fames habet hominem. Ambit honores. Nullius rei quã laudis ambitiosior. Priuati commodi studiosus. Alieni appetens Appetens laudis. Eloquentiæ candidatus. Inhiat lucris. Imminet exitio uir coniugis, illa mariti. Gestio uidere hominem. Prurit illi tergum.

¶ Male precandi uerba. Ca. CXXI.

Quoties caput tuum diris deuouit. Execratus est tũ sese, tum suos omneis. Vt te Dij perdant. Abi in malam rem. In maximũ malum. In crucem. Dij te eradicent. Dij tibi factis dignum tuis supplicium dent. Dij mentem tibi dent tuam, βάλλ' ἐς κόρακας. Græcis est usitatissimũ

Quæ

Quæ res illi uertat male. ¶ Pollicendi. Ca. Cxxij.

Nescio quid magni promittunt sydera. Magnificæ pollicētur amantes. Promißis ducit hominem. Pollicitis diues, quilibet esse potest. Caue fidas huiusmodi pollicitationibus. Spondeo futurum. Despondeo. Spōde, noxa adest Ego tibi huius noīe fideiubeo. Recipio tibi facturum me. Recipio ad me. Hoc tibi meo periculo promitto. Ita mihi stipulanti pactus est. Littoribus nostris ancora pacta tua est. Do fidem futurum. Confirmo futurū. Fidem suam interposuit. Clodio Tiberius ea lege cœnam condixit; id est promisit se uenturum ad cœnam, apud Suetonium.

¶ Principatus. Ca. Cxxiij.

Est copiosum dicendi genus, in quo Cicero principatū obtinet. Breue, in quo Salustius regnat. Subtile, in quo dominatur Hortēsius. Floridum, in quo primas tenet Plinius. Varium, in quo præcipuus est Hieronymus. Graue, in quo princeps est Seneca. Festiuū, in quo singularis est Martialis. Simplex, in quo primus est Teren. Acutum, in quo præcellit Quint. Suaue, in quo uicit Statius. Antiquū, in quo nulli secūdus est Cato. Inaffectatū, in quo nulli cedit, nullo inferior est, nemine posterior est Cæsar. Huius negocij tu ueluti antesignanus, dux, uexillifer, signifer, extitisti. κορυφαῖος. Græci. Homerus oēs procul à se reliqt. Omnes à tergo reliqt. Longo interuallo præcellit, præcedit, præcurrit, præit, anteit, antecellit. In literis Græ

ris Græcanicis palmã tenet. Eloquentiæ. M. Tullius arcẽ tenet. Primã laudem obtinet. Primũ locum obtinet. Præmia prima feres.

¶ Ludorum. Ca. Cxxiiij.

Munera gladiatoria populo exhibuit. Edidit Circenses. Fecit ludos scænicos, apud Suetonium in Caligula. Cõmisit & subitos, apud eundẽ. Dedit populo centum gladiatorum paria. Centum camelos produxit.

¶ Agere delectum. Ca. Cxxv.

Habuit delectum. Agere delectũ. Delectibus undiq; acerbißime actis. Cogere exercitum. Contrahere copias. Conscribere exercitum. Parare manũ. Comparare uim militum. Collectis copijs.

¶ Adimendi honorem. Ca. Cxxvi.

Deposuit dictaturam. Amotus est consulatu. Abrogatum est illi imperium. Ademptum imperium. Redactus est in ordinem. Multos coegit in ordinem, hoc est priuatos reddidit. Mißionem petijt. Rude donatus est. Dimisit cum ignominia. Exauctorauit totam legionem.

¶ Persuadendi. Ca. Cxxvij.

Fecit mihi lachrymis pœnitentiæ fidem. Lachrymis mihi psuasit sese facti pœnitere. Lachrymæ mihi psuaserunt illum pœnitere facti. Lachrymis effecit, ut credide rim illum pœnitere. Adduxit me in suam sententiam.

¶ Inferendi seu ratiocinandi. Ca. Cxxviij.

Quod animal est, idem corpus sit necesse est. Quod autẽ corpus est, non statim & animal. Is paup est, q plurimũ

rimũ cupit. Porro quo quisq; magis abundat opibus, hoc est opum appetẽtior. Igitur ditissimus quisq; pauprim⁹ sit necesse est. Si deus est animus, animi puritate, nõ uicti mis corporeis eum cõuenit colere. Cũ animus sit corpore præstantior, uirtutes autẽ animi sint possessiones, pecuniæ corporis, consentaneũ est uirtutes pecunijs antepo nẽdas eẽ. In quẽ cadit misereri, in eũdem cadit inuidere. Nõ cadit aũt inuidere in sapientẽ. Ergo ne misereri qdẽ Ipse sibi utilis esse neqt, & uobis erit usui? Fœlix nõ est, cui multa desunt. Atqui diuitibus desunt plurima. Qui possunt igitur diuites esse felices? Solum bonũ uirtus? nam id demũ bonum est quo nemo male potest uti, uirtute nemo male uti potest, bonũ est ergo uirtus. Bonũ est uirtus, ut qua nemo male uti põt. An bonũ pecunia, qua qsq; põt male uti? I nũc inferendi uim habet, sed uelut cũ exprobratione. I nũc argentũ marmor uetus &c. Quæ cũ ita sint qs audeat insidias ire? Hoc cũ sic habeat, an non dedisti damnũ? Vtrũ damnũ dedisti, an nõ. Et dubitabim⁹ adhuc.

¶ Nil nisi. Ca. Cxxix.

Nil nisi poeta es. Nil aliud es nisi poeta. Nil aliud q̃ poeta es. Tantũ poeta es. Poeta es, præterea nihil. Nihil es præter q̃ poeta. Nisi poeta esses, nihil esses. Nil aliud quã flebat. Tantum flebat.

¶ Laudandi ac uituperandi. Ca. Cxxx.

Non oẽs ꝓbabunt consiliũ tuum, culpabunt plurimi. Animũ insimulabunt nõnulli. Nemo mihi uitio uerterit.

Istud uitu-

Istud uituperio dabunt oẽs. Tu tibi laudi ducis, gloriæ tibi tribuis, honori putas fore. At omnes dedecori dabũt, probro dabunt, criminabuntur, damnabunt, reprehendent, improbabunt, sugillabunt, taxabũt, notabũt. Atro calculo notabunt. Album addere calculum. Subscribere sententiæ. Suffragari. Refragari. Laudibus ferre. Laudibus uexit, apud Plinium in epistolis. Sãs uitio nigrũ præfigere Thita.

¶ Summæ. Ca. Cxxxi.

Ad summam. In summa. Vt summatim dicam. Deniq; demũ, postremo. Breuiter, ut semel dicam. Vt semel finiam. Dicam in genere. Rem omnem uerbo complectar. Quid quæris? pro deniq;. Ciceronianum est. Quid multa? quid multis moror?

¶ Perdendæ operæ.
Ca. Cxxxij.

Lusit operam. Luditur opera. Opera & impensa perijt. Frustra ego hanc operam sumo. Nihil agis. Laterẽ lauas. Actum ago. Actam rem agis. In syluã fers ligna. Reliquaq; puerbia, quibus inanis opera significatur.

¶ Fructus. Ca. Cxxxiij.

Magnum ex ea re fructum retulit. Cepit emolumentum. Lucrum reportauit. Sensit cõmodum. Commoditatem demessuit. Collegit utilitatem. Frugem accepit. Lucrũ fecit. Compẽdium parauit. Ea res illi frugifera fuit; fuit emolumento, fuit commodo, fuit usui

¶ Impu-

¶Impudentiæ. Ca. Cxxxiiij.

Nihil pudet. Depuduit. Depuditum est. Dedidicit pudorem. Oblitus est pudoris. Dedidicit pudescere. Nescit pudescere. Exuit pudorem. Perfricuit faciem. Perfricuit frontem.

¶Affectandi. Ca. Cxxxv.

Affectata uerba. Affectatus ornatus. Ascitus ornatus. Ascititius decor. Fabius. Et gratiam rei nimia cooptatione consumpsimus. Cooptationem pro affectatione dixit Captat laudem. Venatur gloriam. Aucupatur famam. Accersit sibi malum.

¶Ignorandi, aut contra. Ca. Cxxxvi.

Scio. Non ignoro. Non me fugit. Non me latet. Non me præterit. Non sum nescius. Nō me clam est. Quis nescit? Nemini dubium. Intelligo, uideo, sentio. Compertum habeo. Exploratum habeo. Perspectum habeo. Cognitum habeo. Non est obscurum mihi. Non me fallit. Haud me falsum habuit. Indoctus dici. Rudis horum malorum. Imperitus fallendi. Ignarus loci Salustianum.

¶Turpe est, & similia. Ca. Cxxxvij.

Turpe est. Cum turpitudine coniunctum est. Laudabile est. Cum laude coniunctum est. Cum uitio coniunctū est. Vitio confine est. Non uocat uitio. Non caret uitio. Nō abest à uitio. Periculosum, cum periculo coniunctum.

¶Quin & ut non. Ca. Cxxxviij.

Ruere illa non possunt, ut hæc non eodem labefacta

motu concidant. Cicero pro Pompeio. Quin hæc eodem labefacta motu concidant. Non potes studere opibus, ut animi tranquillitatem non perdas. Non potes, quin perdas. Non potes, nisi perdas.

¶ Id quod, quod. Ita ut, ut. Ca. Cxxxix.

Id quod pro quod, & ita ut, pro ut, frequēs est apud Ciceronem. Ita ut facis. Id quod facis. Quod quidem facis

¶ Amplificandi. Ca. Cxl.

Cedendum erat hospiti, præsertim seni, maxime seni. Pulsauit hospitem, eumq; senem, idq; senem, atq; hunc senem, atq; adeo senem.

¶ Reciproca constructio quorundam. Ca. Cxli.

Erit humanitatis uestræ magnum ciuium numerum calamitate prohibere. Cicero. Prohibe infandos à nauibus ignes. Verg. Defendit capellas ab æstu. Defendit æstum capellis. Spargere humū folijs. Spargere folia humi, sternere pallio lectum. Insternere lecto pallium.

¶ Non contentus. Ca. Cxlij.

Non contentus uictoria. Non contentus uicisse. Non sat habebat uicisse. Non sat erat uicisse. Parum erat uicisse, ni in uictos etiam sæuiret. Non sufficiebat uicisse. Pœnitebat rapinæ, nisi parentem quoq; spoliasset.

¶ Satisfaciendi. Ca. Cxliij.

Interdum non satisfacit Ciceroni Demosthenes. Non implet aures Ciceronis Demosthenes. Non respondet optatis meis. Non facit satis hominū de sese expectationi.

Non

Non respondet hominū de se expectationi. Tullius in Demosthene, nonnunq; desyderat aliquid. Non is es quem expectaram. Non talis es qualem uellem. Nonnihil in te requiro adhuc. Non facit ad huius cupiditatem.

¶ Impunitatis, aut contra. Ca. cxliiij.

Omnes plura habere cupimus, & tamen id nobis impune est. Haud impune feres. Haud impune feceris. Non fuit illi fraudi magistratum prohibuisse ui. Sine fraude esto. Non sic auferes. Mirabar hoc si sic abiret. Militem impunitate donauit. Nullum facinus impunitum esse oportet. Nullas pœnas dedit eius facti. Pœnas pendit. Tum pendere pœnas Cecropidæ iussi. Persoluit, exoluit, luit dependit. Nullum de eo sumptum supplicium. Ei facto nulla irrogata pœna. De tanto flagitio non est animaduersum, in omnes grauiter animaduersum. Exacta pena.

¶ Suadendi aut consulendi. Ca. cxlv.

Id ne estis authores mihi. Te authore suscepi negociū. Tuo impulsu feci. Te impulsore feci. Tuo suasu. Tuo inductu, Cicero. Te suasore, Te consultore. Tuo consilio. Abs te persuasus id feci. Tuo instinctu. Amorem in consilium adhibuisse uideris. Tuo persuasu. Cicero.

¶ Prudens. Ca. cxlvi.

Prudens feci. Sciens feci. De industria feci. Studiose feci. Data opera. Dedita opera feci. Studio feci. Consulto feci. Consilio feci. Contra. Imprudens, nesciens feci,

per errorem. Errore factum est. Per imprudentiã. Peccauit inconsulte. Ex industria pro de industria aliquoties dixit Quintilian. Composito factum. Ex Composito. Ex destinato, pro consulto, apud Sueton. est in Caligula.

Caussæ. Ca. Cxlvij.

Plurimis de caußis mihi tuæ literæ iucundæ fuerunt. Duas ob res hominem odi. Multis modis tua mihi iucunda fuit epistola. Duobus nominibus es mihi charissimus. Duplici nomine. Duplici de caussa tuis scriptis delector. Bis mihi iucunda fuit epistola tua. Multifariam me tuæ literæ delectarunt.

Dierum notatio. Ca. Cxlviij.

Calendis Ianuarijs. Ad calendas Ianuarij. Calendarum die. Nonis Ianuarij. ad nonas. Die nonarum. Idibus Maijs. Ad idus Maij. Iduum Nouembrium die. Pridie calendas, aut calendarum. Pridie nonas maias. Pridie nonarum. Pridie Idus. Pridie Iduum Nouembrium. Postridie calendas Ianuarias. uel, Quarto nonas Ianuarias. Postridie nonas Ianuarij. uel, Octauo idus ianuarij. Postridie idus ianuarij. uel, Decimonono calendas Februarij. Præterea decimo calendas Februarias, uel ad decimũ calend. Februarij. Ad eundem modum de reliquis mensibus ac diebus dicendum.

De numeralibus. Ca. Cxlix.

In numeris illa uarietas est generalis, de addita, aut omissa coniũctione. Annos natus quatuor & uiginti. Annos natus

nos natus uigintiquatuor. Annos natus centum & uiginti. centum uiginti, uiginti supra centum. Deinde quod duos numeros principali proximos uel composite, uel incomposite efferre licet. Duodeuiginti pro octodecim. Vndeuiginti pro nouemdecim. Duodetriginta, undetriginta, ac deinceps consimiliter usq; ad centum. Supra centum composite per adiectiuum, aut incomposite per aduerbium efferimus. Ducentos. biscentum. Trecentos, ter centum, atq; eodem modo usq; ad mille. Mille multiplicamus uel substantiue, uel adiectiue cum aduerbio. Mille nummum. Mille nummos. Bis mille nummos. Duo millia nummorū. Pergendumq; consimili ratione ad mille millia, aut millies mille. Nonnunquam eandem sententiam efferimus & per cardinalia, quae uocantur, & per ordinis numeralia. Annos natus uiginti. Annum egressus uigesimum. Annum excessit uigesimum. Annum agit primum & uigesimum. Biennium est quod patriam non reuiserim. Tertius hic annus agitur, quod patriam non reuisi. Dic quotus esse uelis, id est quot conuiuas uelis. Hic non ordo, sed simpliciter numerus significatur. Distributiuis pro simplicibus in carmine licet uti. Vbi uero apponitur quippiam, quod distributionem explicet, liberum est uti uel distributiuis, uel cardinalibus. Quotannis duo talenta capit. Vel. Quotannis bina talenta capit. In singula capita mille nummum distribuit, uel millenos nummos.

¶ Aduerbia temporis. Ca. CL.

Tempus uix dum præteritum, per modo aduerbium significamus. Paulo longius, per dudum ac iandudum. Hoc etiam longius per Nuper & pridem. Longissimum per olim & quondam, Futuri temporis hi sunt ordines. Mox aderit. Iam ueniet. Protinus, continuo, ilico, extemplo, euestigio, tempus significant, & hæc continentur in sequens, sed fere respondent ad præteritum. Vt literis tuis lectis extemplo domum me contuli. Accepto hoc nuncio euestigio me domũ conieci. Olim respondet ad utrũq; tempus, præteritum & futurum. Olim floruerunt græci. Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Proximus item ad utrunq; tempus refertur. Proximo anno strenue se gessit. In proximum annũ summas copias parat. Proximis his diebus. Proximo mense. Proximo partu. Proximo bello. Nouissimus pro eo quod est nuperrimus, præteritum duntaxat respicit. Superiore anno. Superiore mense. Superiore bello. Superioribus diebus, dicimus de re nuper, aut proxime acta. Item paucis his diebus & ante paucalos dies. Paucis ante diebus. Paucis post diebus. Post paucalos dies. Aliquanto ante. Aliquanto post. Paulo, multo, ante et post. Dein deinde deinceps exinde. Sub hæc, utriusq; temporis rationem obtinet. i. paulo ante aut paulo post. Certi temporis significationem hæc habent, Hodie heri nudiustertius nudiusquartus. Quinto sexto septimo octauo ab hinc die. Hodie cras perendie, Perendino die. Quarto ab hinc die, quinto sexto &c. Porro uerbum

ro uerbũ additũ tēpis discrimen facit. Septimo ab hinc die mecũ cœnabat. Septimo ab hinc die istic me uidebis. Hæc & aliter efferimus. Septimus hic dies est, q̄d mecũ cœnauit. Annus est, q̄d nullas à te literas accepi. Multũ tēpis est, q̄d nos nō uisis. Diu est q̄d nos non uisis. Seculũ exisse mihi uidetur, ex quo nullas abs te literas accipio.

¶ Annumerandi. Ca. Cli.

In deos relatus. In numerum deorum relatus est. Hora. Inter quos referemus erit. Ascribe me in numerum tuorum. Ascribe me tuis amicis. Ascribito me inter amicos tuos. Veteribus annumerandus. Inter summos annumerandus. Inter primos recensendus, ponēdus. collocandus. Recipe me in tuum gregem. Multos obscuros legit in senatum. Cur hunc hominem asciuistis in uestrũ contubernium? Coaptatus in collegium augurum. Ascitus. Additus ordini senatorio. Accersitus seu ascitus in militum numerum. Suet. Vt ciuitate donatũ, in Decurias adlegeret.

¶ Initii ac finis. Ca. Clij.

In ipsis uitæ primordijs. In ipsis uitæ rudimentis. In primis literarũ elemētis. In capite tuarũ literarũ. In prima statim fronte. In ipso uitæ limine. In ipso quasi uestibulo uitæ. In exortu. In exordio uitæ. In principio. In initio opis. In calce tuarũ literarũ. In extremis tuis literis. In postrema pte tuarũ literarũ. Nũc ad metā festinat oratio. In extremo uitæ actu. In portu impingere. In porta canterio Ne ī apijs qdē. In ipso opis ingressu. In ipsis uitæ foribus Vitæ ianua. Fauces inferorum.

¶ Maior opinione. Ca. Cliij.

Maiora fide. Maiora quã ut uera credi queant. Minor opinione doctrina. Minor doctrina quàm pro hominum opinione. Citius spe aderat. Celerius expectatione redibat. Citius ac sperabatur. Ante expectatum redibat. Par famæ doctrina. Non minor doctrina quàm fama celebretur. Supra fidem omnia, id est maiora fide. Maiora ueris renunciabant. Minora. Inferiora ueris prædicabant. Infra uerum erant quæ nunciabant. Minor consulari dignitate cognitio. Minus est, quàm ut à consule cognoscatur. Maior consulis dignitas, quàm ut hanc caussam cognoscat. Tua uirtus maior est omni præconio. Vincit omnem laudem tua uirtus.

¶ Contingendi. Ca. Cliiij.

Hoccine tantum malum mihi derepẽte obiectum esse? Ingens obuenit hæreditas. Obtigit uxor qualem uolebã. Non cuiuis homini contingit adire Corinthum. Nactus es uxorem te dignam. Fœlicissimum ingenium sortitus es. Similes habẽt labra lactucas. Habet quod amet. Is nunc reperit. Merito nobis accidit, ut mali uideamur, dum nimium studemus uideri bonos. Non omnibus datum, ut impune quæ lubeat, dicant. Non quibuslibet licet quæ libeat facere. Mihi usu uenit, siue usus uenit, ut cum intractabili monstro conflictarer. Ita fortunæ uisum est, ut de his optime mererer, qui de me pessime merentur.

F I N I S.

DES.

DES. ERAS. ROTERODAMI DE RERVM COPIA COMMENTARIVS SECVNDVS. ET MOX DE PRIMA LOCVPLETANDI RATIONE.

OSTEAQVAM de uerborum Copia, quae ueniebant in mentem, qua potuimus breuitate diximus, reliquum est, ut simili cõpendio de Rerum copia perstringamus. Atque ut hanc operis partẽ exordiamur ab ijs, quae superiori generi sunt quã maxime finitima, Prima locupletandae sententiae ratio uidetur. Si quod summatim ac generatim dici poterat, id latius explicetur, atq; in partes diducatur. Quod quidem perinde est, ac si quis primũ mercem per Transennam ostendat, deinde eandẽ euoluat, aperiatq;, ac totam oculis exponat. Huius rationis id erit exemplum.

¶ REM uniuersam luxu perdidit. Eam sentẽtiam

 in summa

in summa comprehensam, quasiq; conuolutam, hunc ad modum licebit euoluere. Si plurimas possessionũ formas enumeremus, siq; uarias perdendæ rei uias explicauerimus. Quicquid uel matris uel patris nomine hæreditate obuenerat. Quicquid aliorum affinium morte aduenerat. Quicquid ex uxoris dote, quæ quidem neutiquã erat uulgaris, accesserat. Quicquid ex legatis accreuerat (accreuerat autem permultũ) Quicquid ex principis acceperat liberalitate. Quicquid peculij castrensis conflauerat. Pecuniam oẽm, uasa, uestes, fundos, agros, una cum ipsis & uillis & pecoribus. Breuiter rem oẽm, seu mobilem, seu soli. Deniq; familiam etiam ipsam, in fœdissimis scortorum amoribus, quotidianis comessatiõibus, sumptuosis obsonationibus, nocturnis perpotationibus, popinis, cupedijs, unguentis, alea, lusibus paucis diebus ita absumpsit, abligurìuit, absorbuit, ut ne Teruntiũ quidem sibi reliquum fecerit. Hic duo illa uerba. Rem uniuersam, & luxu perdidit, suis partibus explicantur.

¶ Adijciemus & alterũ exemplũ Cyclopediã absoluit. In genere dictũ est. Id ita poteris explicare. Si singulas disciplinas, oẽm doctrinæ speciẽ singulatim recẽseas Nullũ omnino doctrinæ genus est, in quo nõ sit exquisite uersatus. Nulla disciplina, quã ille non ad unguẽ pdidicerit. Et ita pdidicerit, ut in una qualibet sola laborasse uideatur. Adeo mire poetarũ oĩm oẽs fabulas tenet. Adeo Rhetorũ flosculis abũdat. Adeo grãmaticorũ laboriosos canones excussit. Dialecticorum argutias callet. Physices

arcana puestigauit. Vltra mūdanæ sapiētiæ ardua supe-rauit. Theologorū abdita penetrauit. Mathematicas a-podixes pceptas habet. Sic astrorū mot⁹, sic numerorū pportiões, sic terrarū dimensiones, urbiū, montiū, flumi nū, fontiū, situs, noïa, interualla. Sic uocū concētus, atq; di scrimina. Adeo quicqd est historiarū tum ueterū, tum re centiū meminit. Quicqd bonorū authorū, quicq̄d uel an-tiquitatis, uel nouitatis id omne tenet. Adde his parē græ canicæ ac latinæ literaturæ linguæq; peritiā. Deniq; qc-quid unquā eruditionis, ab egregijs authoribus reptum ac traditū fuit, id uniuersum unus hic absolute pceptū, co-gnitumq; habet, ac meminit.

¶ Item. Omnibus naturæ fortunæq; dotibus præditus. Hoc si cui libeat explicare, cōmemorabit singula corpo-ris cōmoda. Deīde singulas ingenij atq; animi dotes. Po-stremo genus, opes patriā, successus, & qcqd à fortuna so let obuenire. Rursum Hippias oïsciūs. Hoc si qs uelit di latare, referat licebit oïa illa, q̄ in eius uiri descriptiōe re cēset Apuleius in floridis, non sine uaria uerborū copia.

¶ Extat huius rationis exēplum aptissimū apd' Lucia nū in Harmonide. Etenī cum potuisset summatim dicere, τὴν αὐλητικὴν ὅλην ἐκμεμάθηκα. maluit expli-catis partibus copiā ostentare ad hūc modum ἐδιδάξω με ἤδη ἁρμόσασθαι τὸν αὐλὸν ἐς τὸ ἀκριβὲς, καὶ ἐμπνεῖν ἐς τὴν γλωσσίδα λεπτόν τι ἢ ἐμ-μελὲς καὶ ὑποβάλλειν τοὺς δακτύλους εὔα-φῶς ὑπὸ πυκνῇ τῇ ἄρσει καὶ θέσει, καὶ βαίνειν

ἐν ῥυθμῷ, καὶ σύμφωνα εἶναι τὰ μέλη πρὸς τὸν χορόν. καὶ τῆς ἁρμονίας ἑκάστης διαφυλάττειν τὸ ἴδιον, τῆς φρυγίου τὸ ἔνθεον, τῆς λυδίου τὸ βακχικὸν, τῆς δωρίου τὸ σεμνόν, τῆς ἰωνικῆς τὸ γλαφυρόν, ταῦτα μὲν οὖν πάντα ἐκμεμάθηκα παρὰ σοῦ.

¶ *In his non abs re crediderim illud admonere, simul & in initio proponi summã rerum, & eandem alia sermonis specie repeti, & ita redeundum ad genus, quasi singulis enumerãdis iam sis defatigatus, etiã si nihil erit præteritũ. Præterea cauẽdum, ne partium ordinẽ cõiungamus, tumultuaria uerborum congerie, sursum ac deorsum miscentes omnia, ne molestam uocum turbam, nulla conditam gratia conglomeremus, sed uel ordine scito, uel apta distributione, uel eleganti descriptione, legentis aut audientis tedium excludamus. Ad hanc formã pertinet & illud, quoties totum quod non formis, sed partibus constat, in eas diducitur.* VT TOTVS MONSTRVM EST, *hoc pacto dilatabitur. Si prius hominẽ in corpus atq; animũ partiaris, deinde singulas corporis partes, singulas item animi partes attingas. Et animo & corpore monstrum est. Quacunq; uel animi, uel corporis parte contempleris, monstrum reperies. Oculos, os, uultum, totam deniq; corporis figuram inspice, quid aliud quã monstrum præ se ferunt? Linguã & uocem illam beluinam obserua, portentum dices. Ingenium excute,*

ꝓdigiũ

prodigium inuenies. Mores expende, uitam scrutare, omnia monstrosa comperies. Et ne singula persequar, quantusquantus est, nihil nisi monstrum est. Hic si quis uelit in singulis, ueluti depingendis immorari, satis appa ret, quantum ubertatis sit accessurum orationi.

¶ Item aliud. Totus commaduit.

A summo capillo ad imum usq; calcaneum Pluuia commaduit. Caput, humeri, pectus, uenter, tibiæ, totũ deniq; corpus pluuia distillabat. Minutius quidem illud, haud tamen indignum quod admoneatur, ad hanc formam referri posse, quoties de specie loquẽtes genus adiungimus, id quod fere fit amplificandi gratia. Cum omnis eruditio plurimũ adfert & ornamenti & adiumenti mortalibus, tum præcipue philosophia. Item omni quidem ætati fœda est libido, uerum senectuti multo fœdissima. Item cum omnibus in rebus plurimũ habet momenti prudẽtia, tum præcipue in bellis. Simplex enim erat, prudentiã in bellis plurimũ habere momenti. Huius generis est illud Ciceronis in oratione pro domo sua, apud pontifices. Cũ multa diuinitus pontifices à maioribus nostris inuenta, atque instituta sunt, tum nihil præclarius, quàm quod uos eosdem & religionibus deorum immortalium & summæ reipub. præesse uoluerũt. Quanquã quid attinebat unũ hoc referre, cum huius formæ exempla nusquã non sint obuia.

¶ Secunda uariandi ratio.

Huic admodum affinis est secunda uariandi ratio.

Quoties

Quoties nõ contenti semel exitum rei proponere, ex quo reliqua quæ præcesserunt, per se queant intelligi, singulatim ea quoq; cõmemoramus, per quæ ad eum exitum peruentum est. Huius præceptionis hoc erit exemplum. Cicero Catilinæ conatus oppreßit. Id ita locupletabis. Catilinæ nefarios conatus M. Tullius Cicero consul, sua sagacitate statim odoratus est, singulari uigilantia peruestigauit, summa prudentia deprehendit, miro in remp. studio ꝓdidit, incredibili eloquentia cõuicit, grauißima authoritate repreßit, armis extīxit, magna fœlicitate sustulit.

¶ Item aliud. Ex ea uirgine filium sustulit. Hac ratione dilates licebit. Eam uirginẽ, qđ esset singulari forma, misere deperibat. Deinde amoris impatiens simplicẽ puellæ animũ ꝓmißis sollicitauit, muneribus corrupit, blãdicijs deliniuit, officijs in mutuũ amorẽ pellexit, improbitate uicit, deniq; consuetudinẽ cum ea habuit, ac deuirginauit. Aliquãto post tempore uterus uirginis cœpit tumescere, fœtu uidelicet concepto. Demũ exactis nouem mensibus parturijt, ac puerum peperit.

¶ Item aliud exemplũ. Vrbem cœpit, ita poterit ampliari. Principio feciales rem repetitũ missi, qui pacis etiam conditiones offerrent. Quas cũ oppidani non acciperent, copias undiq; cõparat, machinarũ maximam uim cõportat, admouet exercitũ una cum machinis ad urbis mœnia. Illi cõtra e muris acriter hostẽ repellunt. Tandem hic superior in congressu, cõscensis mœnibus, urbẽ inuadit,

inuadit, ac rerum potitur. ¶ Tertia ratio.

Ab hac rursum nõ ita uehemēter abhorret tertia locupletandi sermonis ratio, quoties rem non nudam exponimus, sed altius etiã caussas repetimus, á quibus initijs sit ꝑfecta. Veluti si cui non satis sit dixisse, bellum intercessisse Gallis cum Neapolitanis, uerum etiã addat quæ fuerint simultatis caussæ, quis instigator, quæ suscipiendi belli occasio, quæ uincendi spes, quæ utrisq; fiducia. Hoc præceptum ut est dilucidius quã ut egeat præceptione, ita difficile sit exemplũ nisi plurimis uerbis ꝓponere. Quare supersedebimus. ¶ Quarta ratio.

Nec admodum discrepat ab his quarta locupletandi ratio. Quoties nõ simpliciter ꝓponimus negociũ, sed enumeramus etiã illa quæ negociũ uel comitantur uel consequũtur. Qđ genus sit. Bellũ tibi acceptũ feremus. Hoc pacto poteris ditare rem. Exhaustũ in barbaros milites ærarium, fractam laboribus iuuentutē, ꝓculcatas segetes, abacta pecora, incensos passim uicos, ac uillas. Desertos agros, euersa mœnia, cõpilatas domos, direpta phana, tot orbos senes, tot orphanos liberos, tot uiduas matronas, tot uirgines indigne cõstupratas, tot adulescētium licentia deprauatos mores, tantum funerum, tantum luctus, tantum lachrymarũ. Præterea extinctas artes. oppressas leges obliteratam religionem, confusa diuina humanaq; omnia, corruptã ciuitatis disciplinã. Vniuersum inquam hoc malorum agmen, quod ex bello nascitur, tibi uni feremus acceptum, siquidem belli fueris author.

4. Ant[...] & Co[...]

bellum

Disturba

Quinta ratio.

Quinta locupletandi ratio uidetur potißimũ ad ἐνάργειαν, quã euidentiã uertunt, ptinere. Ea utemur, quoties ad amplificandi uel ornandi, uel delectandi gratia rem nõ simpliciter exponemus, sed ceu coloribus expressam in tabula spectandam proponemus, ut nos depinxisse, nõ narrasse, lector spectasse, nõ legisse uideatur. Id ita præstare poterimus, si prius ipsi totam rei naturam, omnesq; circunstantias, ac ueluti faciẽ animo lustremus. Deinde ita uerbis ac figuris idoneis effingamus, ut quã maxime fiat euidens pspicuaq; lectori. Hac uirtute præcellunt cum omnes poetæ, tum præcipue Homerus, quẽadmodum suis indicabimus locis. Cõstat autem præcipue descriptione rerum, temporum, locorum, personarum.

Descriptio rei.

Rei descriptione locupletabimus orationẽ, cum id qđ sit aut factũ est non summatim, aut tenuiter exponemus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponemus, ut auditorem siue lectorẽ iam extra se positum, uelut in theatrum, auocet, quam ab effingenda rerum imagine. Græci uocant Hypotyposin. Etiam si uocabulum hoc cõmune est, quoties aliquid oculis subijcitur. Veluti siquis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirũ in summa complectitur, quæcunq; talis fortuna recipit. Vtar enim Quintiliani uerbis. At si aperies hæc quæ uerbo uno inclusa erant, apparebunt effusæ per domos ac templa flammæ,

ꝛ ruentium

& ruentium tectorum fragor, & ex diuersis clamoribus unus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suorum cohaerentes, & infantium foeminarumq́; ploratus, male usq; in illum diem, seruati fato senes. Tum illa prophanorum sacrorumq́; direptio, efferentium praedas, repetentiumq; discursus, & ante suum quisq; praedonē catenati, & conata retinere infantem suū mater. Et si alicubi maius lucrum est, pugna inter uictores. Licet enim haec omnia complectatur euersio, minus est tamen totum dicere quàm omnia. Hactenus Fabius. *Idem huius euidentiae citat exemplum hoc, ex Caelio in Antonium. Nanq; ipsum offendunt temulento sopore profligatū totis praecordijs stertentem ructuosos spiritus geminare praeclarasq́; contubernales ab omnibus spōdis transuersas incubare, & reliquas circumiacere passim, quae tamen exanimatae terrore, hostium aduentu percepto excitare Antonium conabantur. Nomen inclamabant frustra, ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, uehementius etiam nonnulla feriebat. Quarum cum omniū uocem tactumq́; noscitaret, proxime cuiusq́; collum amplexu petebat, nec dormire excitatus, nec uigilare ebrius poterat, sed semisomno sopore inter manus Centurionum, concubinarumq́; iactabatur. Nihil inquit* Fabius, *his nec credibilius fingi, nec uehementius exprobrari, nec manifestius ostendi potest. Refert idem descriptionē conuiuij luxuriosi. Videbar inqt uidere alios intrantes,*

L alios

alios uero exeuntes, quosdam ex uino uacillantes, quosdam hesterna potatione oscitantes. Humus erat immunda lutulenta uino, coronis languidulis, & spinis coperta piscium. Sed huiusmodi exemplorum nusquam non magna copia, praesertim apud poetas, ut dictũ est, & apud historicos poetis proximos. Praecipue uero narrationes nunciorum in Tragoedijs, quoniam uice spectaculi subijciuntur, hac uirtute abundant. M. quoq; Tullius mirus est in hoc genere. Verum illud arbitror admonendum, hoc genus descriptiones praecipue quidem constare circumstantiarum explicatione, earum praecipue quae rem oculis maxime subijciunt, ac moratam reddunt narrationem. Non mediocriter tamen adiuuari collationibus, similibus, dissimilibus, imaginibus, metaphoris, allegorijs, & si quae praeterea sunt figurae quae rē illustrant. Quin epitheta quoque in hunc usum plurimum ualent. Veluti cum dicimus aerios scopulos, turrigeras urbes, caeruleũ aut uitreum mare, curuum aratorem, superciliosum philosophum, patulas fagos, atram specum, & apud Homerum δυσηχὴς πόλεμος. Neq; solum in descriptione complectimur quae praecesserint, quae adiuncta rei fuerint, quae consecuta, uerumetiam ea quae facta nō sint, uel fieri potuisse, si hoc aut illud euenisset, uel fieri posse demonstramus. Veluti si quis dicat. Vide in quod discrimen adduxisti Rempub. qui temere congressus sis cum hoste. Etenim si forte fortuna superassent hostes, haec atque haec

erant

erant euentura. Aut si quis monarchiam dissuadeat, descriptione ob oculos ponat omnem tyrannidis Tragœdiam. Iamq; auditores admoneat, ut putent sese hæc omnia uidere, quæ mox passuri sint, si Democratiā mutarint in regnum. Porrò si res agitur seria, tum eatenus adhibendæ sunt ὑποτυπώσεις, quatenus ad caussam cōducūt. Verum cum tota res ad uoluptatem spectat, quemadmodum in poematis ferme fit, & ἀποδείξεσι, quæ exercendi ostentandi ue ingenij caussa tractantur, licebit effictionibus huiusmodi liberius lasciuire. Ad hanc formam pertinent descriptiones Homericæ, quoties armat deos suos aut heroas, quoties conuiuium, quoties prælium, quoties fugam, quoties concilium describit. Quid enim ille non exponit oculis, tum aptis circumstantijs. Quæ tam & si nonnunquam minutæ uidentur, tamen nescio quo pacto mirum in modum rem oculis subijciunt, tum epithetis, tum adhibitis similibus. Præterea descriptiones turbinum, tempestatum ac naufragiorum. Quales sunt apud Homerum locis compluribus, apud Vergilium lib. æneid. primo, apud Ouidium Metamorph. xi. Item pestilentiæ, qualis est apud Maronem georg. lib. iij. apud Nasonem vij. apud Senecam in œdipo. Præterea famis, cuiusmodi est insignis in quadam Quintiliani declamatione. Item ꝓdigiorū. Solis eclypsiū, niuis, imbriū, fulminū, tonitruū terræ quassationū, incendiorū, inundationū. Quod genus

apud Ouidium diluuij Deucalionei descriptio. Item seditionum, exercituum, præliorum, stragis, excidij, direptionũ, monomachiæ, pugnæ naualis. Qualis est apud Lucanum lib. iij. Epuli, conuiuiorum, nuptiarum, funerum, triumphorum, ludorum, pomparum. Cuius generis est apud Plutarchum in uita M. Antonij, Cleopatræ nauis. Sacrorum, cerimoniarum incantationum ac maleficiorũ Qualis est apud Lucanum in sexto, item apud Horatium in satyris, sub persona Priapi narrantis quæ uiderit. Venationum. cuiusmodi extat Adriani Cardinalis. Item animantium, quod genus est Torpedinis & Histricis descriptio. Apud Claudianum. Apud eundẽ, & item apud Lactantium Phœnicis. Psitaci apud Ouidium in amoribus, & apud Statium. Serpentium apud Lucanũ in nono. Multorum piscium apud Oppianum. Apud Plinium cũ innumerabilium animantium formæ, naturæ, mores, pugnæ, concordiæ, tum præcipue alicis descriptio apud Maronem. Equi ac bouis expressio, apum mira repræsentatio. Statuarum item, qualis est in epistolis Plinianis, Signi senilis. Tabularum & imaginum, qualis est apud Lucanum. Hercules Gallicus, apud Philostratũ. Varia picturarũ argumenta, cuiusmodi sunt & argumenta textorum & sculpturarum, aut similium operum. quorum apud poetas & historicos exempla sunt innumera. Qualis est clypeus Achillis ab Homero expressus, Aeneæ à Marone. Ad hæc nauis, uestis πανοπλίας, machinæ.

chinæ, currus Colossi, Pyramidis, aut si quid est aliud rerum consimilium, quarum descriptio delectet. Equidem ad hoc genus referendum arbitror, quoties formas gentis uitæq; ritus explicantur. Veluti si quis Scytharum, Antropophagorum, Indorum, Troglodytarum, aut similium gentium, imaginem oculis exponat. Aut si uitæ militaris, philosophicæ, aulicæ, rusticanæ, priuatæ, regiæ simulachrum quoddam effingas. Verum ut ista probe exprimas, non modo confert ars & ingenium, uerum etiam oculis spectasse, quæ uelis effingere, plurimũ refert. Sunt & fabulosæ rerum descriptiones, quæ tamen ad ueras alludant. Velut ætatis aureæ, argenteæ, ferreæ. Qualis est & apud Cebetem humanæ uitæ pictura, apud Lucianũ Aulæ, calumniæ, eruditionis, aliæq; complures. Apud Homerum Ossæ, Ares, & Litarum. Apud Ouidium famis, liuoris. Apud eundem, & item apud Maronem famæ. Quod si quis malit hæc ad personæ descriptionem pertinere, de quo mox dicam, equidem non magnopere repugno.

¶ Personæ descriptio.

His igitur est proxima personarum descriptio, quam προσωποποιΐαν appellant, tametsi nonnihil ab hac dissidet, προσωπογραφΐα, uel hoc nomine quod latius patet. Nam famis quoq;, inuidiæ, somni, de quibus modo diximus, προσωπογραφΐας non absurde dixeris. Proponitur enim ceu persona quædam. Cuiusmodi

 sunt &

sunt & illæ, uirtutis ac uoluptatis, quas Prodicus sophista apud Herculem inter sese decertantes facit, ut author est Xenophon. Item mortis ac uitæ, quas Ennius in Satyra contendentes induxit, teste Fabio. Item calumniæ apud Lucianum. Occasionis apud Ausoniū. Fortunæ apud Horatium in Odis, & Qu. Curtium. Cupidinis apud Moschum. Penias & Pluti apud Aristophanem. Iustitiæ apud Chrysippum, referente Gellio. Philosophiæ apud Boetium Seuerinum. Lamiæ apud Politianum. Item Musarum Gratiarum, Furiarum, Bellonæ, Sphingis, Scyllæ, Charybdis, ac similium apud poetas. ¶ Sunt propiores uero, sed tamen ostentationem accommodatiores. Cuiusmodi est Hippiæ descriptio apud Lucianum, et eiusdem apud Apuleium in floridis, sed oratori magis conueniunt illæ notationes. Sic enim appellant, quoties amantis, luxuriosi, auari, uoracis, temulenti, somniculosi, garruli, gloriosi, ostentatoris, inuidi, sycophantæ, parasiti, lenonis'ue personam depingimus. Huius generis extat exemplum in quarto rhetorices ad Herennium. Cæterum è comœdijs quantūlibet exemplorum sumere licebit. Nil enim aliud agit comœdia. Depingitur autem ab omnibus circumstantijs, præcipue uero ab his. A natione seu patria, si Pœni, Græci, Galli, Scythæ, Hyberni, Hispani, Scoti, Britanni, formam, cultum, uocem, linguam, gestum, incessum, ritus, ingenium, ac mores expresseris. Fingendus autem Pœnus fœdifragus, uafer, insolens, cultu ambitiosiore,

atq; item de cæteris. ¶ Sunt & singularum ciuitatum peculiares notæ. Vt mollis Atheniensis, & ad dicendum quàm faciendum instructior. Seueri Romani. Parci Florentini. ¶ A sexu. Depingitur uir seuerior, mulier loquacior, inconstantior, superstitiosior. ¶ Ab ætate tales effingimus, quales Horatius ostendit in arte poetica. ¶ A fortuna. Fastuosior inducitur diues. Humilior ac timidior pauper. ¶ A studijs fit gloriosus, & facinorum suorum immodicus iactator miles, periurus leno, tristior rusticus, adulantior aulicus, mitior urbanus. Medicus ad quæstum propensior. Poeta nominis auidior, fontibus, nemoribus, ac secessibus gaudens, opum & honorum ciuilium contemptor. Sophista loquacior quàm sapientior. Neque negligendi communes affectus, quo sit animo pater in liberos, maritus in uxorem, ciuis in patriam, princeps in plebem, plebes in patritios, cæteraq; quæ diligentissime tradidit in rhetoricis suis Aristoteles.

Mollis

men

¶ Sunt autem peculiares etiam in singulis horum differentiæ. Neq; enim satis est tenere quid seni, quid iuueni, quid seruo, quid patrifamilias, quid lenoni conueniat. Alioqui singuli horũ semper sui similes inducerentur. At comici præcipue uarietatẽ in eiusdẽ quoq; generis personis affectasse uidentur. Quid enim dissimilius quã Demea ac Mitio apud Teren. Quorũ hic (cũ etiam grauissime filiũ

obiurgat) blandus est, ille cum maxime blanditur, amarulētus. Et tamen uterq; senex, atq; adeo fratres. Quid diuersius quàm Chremes semper placidus ac ciuilis, & Simo uehemens ac suspiciosus? Item quàm Pamphilus cordatus, & Carinus inops animi consilijq;. Quid tam dissimile, quàm Phædria cum morbo pugnans, & Cherea nihil habens pensi? Multum item interest inter Dauum pertinacissimum sperandi authorem, & Byrriam nihil præter desperationem adferentem. Plurimum inter parasitum Gnathonem, & Phormionem, & ab utroq; longe dissident parasiti Plautini. Quemadmodum & huius meretrices à Terentianis plurimum discrepant. Terentius meretrices propemodum bonas fingit, ueluti Philotim, & Bacchidem in Ecyra. Plautus senes amantes, ac festiuos, & uxoribus ueteratorie imponentes, quanquam alias Euclionem prodigiose tenacē ac suspiciosum facit.

¶ Quod si personam tractamus ab alio occupatam, ab ijs qui priores finxerint aut descripserint, decorum petendum est. Veluti si tractes Achillem acrem inexorabilem, simplicem, infensum regibus, infensum mendacibus, pedibus uelocem inducas oportet. Nam huiusmodi primus finxit Homerus. Rursum Vlyssem uafrum, mendacem, dissimulantem, omnia tolerantem. Agamemnonem animo mitiore, sed imperij cupidum, timentem populum, uoluptatis auidiorē q̄ belli. Hectorē animo sublimi mortis & augurιorum neglιgentem, patriæ oīa posthabentē.

Aiacem

Aiacem factis magis quàm oratione strenuum, contumeliæ ac repulsæ impatiẽtem. In summa, ut cuiusq; personã finxit Homerus, ita Tragici poetæ induant oportet. Item si quis Iulium Cæsarem, Fabium aut Camillum, aut Timonem, Socratem, Platonem, Epicurum cupiat effingere, ex historijs decorum petendum est. Quod exercitationis genus placuisse uidetur ijs, qui Menelai, Phœnicis, Achillis, Phalaridis, Bruti, Senecæ, ac Pauli epistolas & orationes finxerunt. Idem spectandum erit scribenti dialogos, quibus personis quem tribuat sermonem.

¶ Cæterum decorum, quod est in fictis personis. Veluti si philosophiam producas uultu constanti & authoritatis pleno. Musas simplices ac blandiores. Gratias iunctas ac zonis solutis. Iustitiam rectis atq; immotis luminibus, cæteraq; huius generis. Id à rerum natura, ad quas alluditur, oportebit sumere. ¶ Est quoq; decorum in apologis, quod nemo recte tuebitur, nisi naturas animantium cognitas atq; animaduersas habeat. Vt sciat docilem ac religiosum elephantum. Delphinum Crocodilo inimicum, homines amantem. Aquilam in sublimi nidum ponere. Scarabeũ stercora ex more protrudere. Nec uideri temporibus quibus incubant aquilæ. Cassitam in segetibus oua ponere. Atq; hæc quidem, hisq; reconditiora facile petuntur ex Aristotele Plinio, Aeliano. Tractatur & hoc genus etiam ab oratoribus. Porro duriores sunt apologi, qui rebus inanimis, ut arboribus aut saxis sermonẽ

attribuunt. Sed oratorum magis peculiares sunt illæ. προσωπογραφίαι quoties suis ceu coloribus certa hominis psona depingitur, idq; eatenus, quatenus ad rem propositam attinet. Quẽadmodum apud Salustium Catilina, apud Liuium Annibal, apud Plinium Traianus. Rarius enim incidunt, sed tamen incidunt illæ formarũ effictiones. Quod genus sit, Si quis mulierem formosam omnibus ferme numeris exprimat, aut contra deformem anum. Quemadmodum Thersiten effinxit Homerus, & græcorum multos proceres è mœnibus Helena Priamo sciscitanti indicat, & hunc imitatus Maro in sexto com plures Romanos describit. Ad hanc formam præcipue pertinet schema διαλογισμὸς id est sermocinatio, quoties unicuiq; sermonem accommodamus, ætati, generi, patriæ, uitæ, instituto, animo, moribusq; congruentem. Nam huiusmodi sermones in historia licet effingere. Unde tot Thucydidis, Salustij, Liuij, orationes effingũtur, & epistolæ, & apophthegmata. Demũ & cogitationes, uelut hominis secum loquentis; quanquam hoc poetis familiarius. Illæ proprie προσωποποιΐας nomen merentur, quoties personam hominis procul absentis, aut iam olim defuncti, loquentem facimus, seruato decoro. Quod genus sit. Quid si nũc reuiuiscant prisci illi huius urbis optimates, uiderentq; temporum horum mores, nonne in has uoces erumperent? Deinde subijcienda oratio. Quid si nunc adesset proauus ille tuus, nonne merito his te

his te uerbis obiurgaret? Quid si redeat in hanc lucem Camillus, nonne iure his uerbis nobiscum agat? Et iam mihi uideor audire illum sic mecum loquentem. Et fingite Platonem ipsum, ad hunc modum uobiscum expostulantem. Verecundiores sunt huiusmodi prosopopoeiae, cum ea loquentes fingimus, quae uerisimile sit eos esse dicturos, si adessent. Duriores autem, sed tamen etiam in seriis orationibus, nedum in exercitationibus adhibendae, si quando rerum grauitas postulabit, quoties naturam, aut rempub. aut prouinciam, aut patriam loquenntem facimus. Vt in Catilinam facit Cicero. Quae tecum Catilina & quodammodo tacita loquitur. Rursum. Etenim si patria, quae mihi uita multo est charior, si cuncta Italia, si omnis respub. sic loquatur. M. Tulli quid agis? & Socrates apud Platonem in Critone leges secum disputantes induat. Huius generis est, quoties dijs ipsis, aut locis, aut alijs mutis rebus orationem accommodamus. At eae, quae propriae προσωπογραφίαι uocantur, metaphoris similibus, & collationibus fiunt illustriores. Cuius generis apud poetas magna uis est.

¶ Loci descriptio.

¶ Locupletatur oratio locorum quoq; descriptionibus, quas Graeci τοπογραφίας appellant. Ab his frequenter narrationum sumitur exordium non a poetis modo, uerum etiam ab historicis, & apud oratores nonnunquam incidunt.

Huius gene-

Huius generis est quoties tota loci facies, ueluti spectanda depingitur. Vt urbis, montis, regionis, fluminis, portus, uillæ, hortorum, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci. Quæ si ueræ sint, τοπογραφίας appellari uolũt. Sin fictæ, τοποθεσίας. Priores formæ sunt. Carthaginis & portus apud Maronẽ descriptio, apud Pli. in epist. Laurentis uillæ, apud Statium Surrentinũ Pollij, & Tiburtinum Manlij. Posterioris, sedes somni apud Ouidiũ, Domus famæ & regia Solis, apud eundem. Inferorũ & Caci domus, apud Virgilium. Tenari apud Statium. Domus apud Lucianum. Regia Psyches apud Apuleium. Ad prius genus referendum arbitror Vesuuij montis incendium, à Plinio minore descriptum. Aetnæ ardentis, apud Claudianum. Tum si quis Nilum aut antrum Sibyllæ, arcus atque id genus alia descripserit. Quæ quo sunt magis noua, hoc plus adferunt uoluptatis, & diutius licebit immorari, modo omnino non sint aliena.

Temporis descriptio.

Porro temporis descriptionem χρονογραφίαν appellant. Vnde non raro narrationis sumitur initium. Nonnunquã delectandi duntaxat gratia adhibetur. Veluti quoties poetæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt. Quanquam ne hæ quidem omnino ociosæ debẽt adhiberi. Quod genus est illa Virgiliana Nox erat, & placidum carpebant fessa soporẽ Corpora, per terras syluæq; & sæua quierant Aequora, cum medio

uoluuntur

inuoluuntur ſydera lapſu. Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; uolucres. Quæq; lacus latè liquidos, quæq; aſpera dumis Rura tenent, ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti. Lenibant curas, & corda oblita laborũ. Pertinet enim hæc deſcriptio nocturnæ quietis, ad amplificandum Didonis dolorem, qui ne tum quidẽ conquieſcebat, cum omnia cætera quietem agerent. Nam mox ſequitur. At nõ infœlix animũ Phœniſſa nec unquam Soluitur in ſomnos.

¶ Veris, hyemis, autumni, æſtatis, uindemiæ, iuſtitij, ſaturnalium deſcriptiones ad hoc genus pertinent, quæ ſæpenumero ualent & ad probationem. Mixtæ ſunt illæ, quoties temporũ qualitatem exponimus, puta pacis, belli, ſeditionum, factionum, monarchiæ, democratiæ. Simul cum oſtendimus, quæ uirtutes, aut quæ uitia tum maxime ualuerint. Hæc quidem ſingillatim tractare conueniet nonnunquã exercendi ingenij gratia. Verum abſoluta deſcriptio ex his omnibus conſtat. Nam Horatius in ea quam modo citaui ſatyra, primũ locum exquiliarum deſcribit, deinde tempus, præterea Priapi ac maleficarum perſonas, poſtremo & ſacrificiũ, & fugam territarum mire exprimit.

¶ Egreſſio, ſexta locupletandi ratio.

¶ Superioribus affinis ſexta locupletandi ratio, quam græci παρέκβασιν, latini partim egreſſionem, alij digreſſionem, nonnulli excurſum appellant. Ea eſt, definitore Quintiliano, alicuius rei, ſed ad utilitatẽ cauſæ pertinentis,

nentis, extra ordinem excurrens tractatio. Adhibetur autem uel laudandi gratia. Qualis est apud M. Tullium pro L. Cornelio, popularis illa uirtutum Cn. Pompei cōmemoratio, in quam ille diuinus orator (nam Fabij uerbis utar) ueluti nomine ipso ducis, cursus dicendi teneretur, abrupto quē inchoauerat sermone, diuertit. Aut uituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparãdi. Sumuntur autem ex ijsdem ferme locis, quos modo retulimus. Ab expositiōe rerum gestarum. A descriptione locorum regionum, personarum. Item attractatione fabularum apologorum. Præterea à locis communibus, quoties amplificandæ rei gratia, in gloriã, in luxuriam, libidinem, auaritiam, turpem amorem, tyrannidem, iram, ac reliqua uitia dicimus. Atq; his, caussa uelut aliquantisper omissa, diutius immoramur. Aut contra, quoties frugalitatem, liberalitatem, continentiã, studia literarum, pietatem, taciturnitatem, laudibus efferimus. Hi tantum momenti habent ad copiose dicēdum, ut clari aliquot authores eos ex professo tractauerint. Sunt & illi loci cōmunes his non dissimiles quoties libertatis commoda ponimus ante oculos, contra seruitutis incommoda, Mutabilitatem fortunæ, mortis æquam omnibus necessitatem, quantum ualeat pecunia in rebus mortalium uitæ humanæ breuitatem, atq; id genus innumera describimus.

¶ Porro longius immorari licebit excursibus, uel in initio dictionis. Qualis illa Herculis Gallici, & Lamiarũ descriptio.

descriptio. Vel in fine, quo iam fessus recreetur auditor. Quemadmodum in georg. fere facit Vergi. In medio, si quando digredi libebit, celerius eo redeundum, unde digressus sis, nisi pars caussæ iam absoluta digreßionis ansam præbebit. Veluti post narratã caußam, quo ad secuturam argumentationem auditor reddatur alacrior. Aut post probationem, siue omnino post locos inamœniores, quo tædiũ subtilitatis discutiatur. Aut nisi res ipsa locos huiusmodi suapte sponte offerat, qui inuitent ad diutius immorandum.

Septima ratio.

Septima locupletandi ratio sumitur ab Epithetis. Diomedes epitheton facit speciem Antonomasiæ, finitq; hunc in modum. Epitheton est præposita distinctio proprio nomini aut ornandi, aut destruendi, aut indicandi caußa. Ornandi ut diua Camilla. Destruendi, ut scelerumq; inuentor Vlyßes. Indicandi, ut Larissæus Achilles. Sumuntur epitheta ab animo, ut Plato philosophorum sapientißimus. A corpore. Thersites græcorum omnium deformißimus. A bonis externis, neque id simpliciter, nimirum ab omnibus partibus bonorum, quæ perficiuntur à fortuna. A genere, ut Mæcenas generosißimus. Ab opibus. Crœsus regum opulentißimus. A forma. Nireus formosißimus. A uiribus. Milo athleta fortissimus. A patria. Vlysses Ithacensis. Ab actu. Monstrorũ domitor Hercules. Ab euentu. Bis capti Phryges. In summa, ab omnibus fortunæ cõmodis, aut incõmodis.

Neq; re-

Neq; refert an hæc epitheta ſint adiectiua nomĩa nec ne, modo quocunq; pacto proprietas quædam attribuatur, non perſonis tantum, uerumetiam rebus. Vt præceps iuuenta, præceps & amens conſultor amor, eſca malorum uoluptas, moroſa ac difficilis ſenecta, uitiorũ expultrix philoſophia, humanæ uitæ ſpeculum comœdia, uitæ magiſtra hiſtoria. In poematis licebit naturalibus epithetis uti, ut Candida nix, liquidi fontes, frigida nox, uolubilis amnis, aureus ſol. In oratione proſa non oportebit adhiberi, niſi emphaſim quandam habeant, & ad rem propoſitã ptineant. Vt non impetrabis cauſſã tam iniquã ab Ariſtide iuſtiſſimo. Et corã Catone ſeueriſſimo morũ cenſore, audes agere floralia? Id potiſſimũ fiet in citatiõibus exemplorũ, aut ſentẽtiarum. Ariſtarchus eruditiſſimus, & idem diligentiſſimus.

¶ Octaua ratio.

Octaua dilatandi ratio ſumitur à circunſtantijs, quas græci περιστάσεις uocant. Eæ partim ſunt rerum, ut cauſſa, locus, occaſio, inſtrumentum, tempus, modus, atq; id genus aliæ. Partim perſonarum, ut Natio, patria, ſexus, ætas, educatio, & diſciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, ſtudium, anteacta commotio, conſilium, nomen. Conducit autem ad multa circunſtantiarum aptus ac tempeſtiuus uſus. Primũ ad amplificandũ atq; extenuandum, de quo mox pauca dicturi ſumus. Deinde ad euidentiam, de qua pauloante diximus. Præterea ad confirmationem & probabilitatem. Facit enim

ut tota

ut tota oratio densis ac crebris argumentis undiq; differta sit & communita. Quæ tametsi non expliœs, quasiq; in aciem educas, tamen pugnant per sese causamq; nō mediocriter adiuuant. Vt quemadmodū, licet aliud agentē tamen agnoscere liceat, palestricæ aut musicæ peritum, ita ubiuis ex huiusmodi circunstantijs commode suo loco admixtis, rhetorē intelligere possis. Quod quoniā p oēm orationem fusum est, exemplo breui ostendi nō potest.

Congeri Correc Speer.

¶ Nona dilatandi ratio.

Amplificat

Nona dilatandi ratio constat amplificatione. Eius com plures formæ referuntur à Fabio. Nos eas breuiter attin gemus, quæ ad præsens pertineant institutum. Prima am plificandi ratio constat incremento. Quoties gradibus ali quot peruenitur, non modo ad summū, sed interim quodammodo supra summum. Huius exemplum est apud M. Tullium in quinta in Verrem actione. Facinus est uincire ciuem Romanum, scelus uerberare, parricidium necare. Quid dicam in crucem tollere? Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. Ad hoc genus pertinet & illud, cum congestis ordine quodā circunstantijs in cōtextu, & cursu semper aliquid priore maius insequitur. Huius exemplum est in secunda Ciceronis Philippica de uomitu Antonij. O rem non uisu modo fœdam, sed etiam auditu. Si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi acci disset, quis non turpe duceret? In cœtu uero populi Romani negocium publicum gerens. Magister

equitum, cui ructare turpe esset, is frustis esculentis, uinum redolentibus, gremium suum & totum tribunal impleuit. Hic singulæ uoces incrementum habent. Etenim per se deforme fuerat, uel non in cœtu uomere, in cœtu etiā non populi, etiā non Romani, uel si nullū negociū gereret, uel si non publicū, uel si non magister equitū. Hæc si quis diuidat ac circa singulos gradus immoretur, augebit quidē orationis copiā, tamen minus efficaciter amplificabit. Huic contraria est cōparatio. Nā ut incremento ad sup̄iora tenditur, ita cōparatio à minoribus incrementum petit. Fit aūt comparatio uel fictione uel exempli collatione. Fictione quā ὑπόθεσιν uocāt, ut in prima parte exempli, q̄d modo retulimus ex Cicerone. Eiusdē est illud in Catilinam. Serui me hercle mei si me isto pacto metuerent, ut te metuūt oēs tui, domū meā relinquēdā putarē. Collatione exempli, quoties proposito uelut simili exemplo efficimus, ut id q̄d exaggeramus, aut proximum illi, aut par, aut maius etiam uideatur. Velut Cicero pro Cluentio cum exposuisset Milesiam quandam à secundis hæredibus pro abortu pecuniam accepisse. Quanto est inq̄t, Opianicus in eadem iniuria, maiore supplicio dignus. Siquidem illa cum suo corpori uim attulisset, se ipsam cruciauit. Hic aūt idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. In hoc genere non solum tota totis, sed etiam partes partibus comparantur, sicut hoc loco. An uero uir amplissimus Scipio. Tiberium Gracchū mediocriter labefactantem

tem Rempub. priuatus interfeät? Catilinam orbem ter ræ cæde, atq; incendio uastare cupientem, nos consules pferemus? Hic & Catilina Graccho, & status Reip. orbi terrarũ & mediocris labefactatio cædi & incendijs, & uastationi, & priuatus consulibus comparatur. Quæ si qs dilatare uelit, plenos per singula locos habeat. Amplificamus & ratiocinatione, cum aliud cresčit, & aliud augetur, hoc modo. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantũ uini in Hippiæ nuptijs exhauseras, ut tibi necesse esset in populi Romani conspectu uomere postridie. Colligitur enim quantũ uini biberit Antonius, qđ illa totius corporis gladiatoria firmitas non quiuerit ferre, & concoquere. Ad hanc formam referendũ est, quoties res atrocissimas quasq; in summã ipsi extulimus inuidiã, eleuamus consulto, quo grauiora uideantur, quæ secutura sunt. Quod genus est illud Ciceronis. Leuia sunt hæc in hoc reo. Metum uirgarũ Nauarchus nobilissimæ ciuitatis precio redemit. Humanum est. Atrocissimum quiddã expectetur necesse est, cui hæc quæ sunt atrocia, comparata, humana, atq; usitata uideantur.

¶ Amplificamus et congerie uerborũ, ac sententiarũ idẽ significãtiũ, q̃ ratio finitima est figuræ συναθροισμῷ de qua prius dictũ est. Vtitur hac M. Tullius in actione ꝓ Ligario. Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat, q sensus erat armorũ tuorũ? q̃ tua mẽs? oculi, manus,

ardor animi? Quid cupiebas? quid optabas? Hic uelut de cœruo creuit oratio. Idem fit interim omnibus altius atque altius insurgentibus. Vt in hoc exemplo. Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium Romanorum lictor Sextius. ¶ Amplificamus etiã quasi correctione quadã, ut Cicero in Verrem. Non enim furem, sed raptorem, non adulterum, sed expugnatorẽ pudicitiæ, non sacrilegum sed hostem sacrorum religionumq;, non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuiũ sociorumq; in uestrum iudicium adduximus. ¶ Totidem aũt sunt minuẽdi modi, quot sunt amplificandi. Pertinẽt ad orationis copiam, & illi uulgares amplificandi modi, cum uel aduerbijs, uel nominibus uel alijs partibus appositis amplificamus, uel in laudem, uel in uituperium. Maiorem in modũ me Cicero delectat. Dici non potest q̃ tibi faueat socer. Verbis consequi nequeam quã me delectet Cicero. Verum de his augendi rationibus superius diximus. ¶ Notus & usitatus est & ille modus amplificandi, cum speciem augemus generi collatam. Vt cum oẽs disciplinæ liberales plurimum homini conciliant uel ornamenti, uel commodi, tum in primis eloquentia. Quanquam hanc quoq; rationem superius attigimus.

¶ Decima dilatandi ratio.

Decima dilatandi ratio inde sumitur, ut quã maximũ propositionum numerum reperiamus. Est aũt propositio rhetorica, cui probandæ adhibentur argumenta. Porro quemadmo

quemadmodũ inuenienda ſit propoſitio. Fabius negat arte cõprehendi poſſe, cæterũ ingenio atq; uſu conſtat ea facultas. Atq; inde fit, ut cum plures eadẽ didicerint, generibus argumẽtorũ ſimilibus utantur, alius tamen alio plura quibus utatur inueniat. Sumuntur aũt propoſitiones partim ex his quæ ſunt uulgaria, partim ex his quæ ſunt propria cauſæ. Exemplũ ſit hoc, qđ placuit Quintiliano. Cũ Thebas euertiſſet Alexander, inuenit tabulas, quibus centũ talenta mutuo Theſſalis dediſſe Thebanos continebatur. Eas tabulas, qđ eſſet uſus cõmilitio Theſſalorũ, donauit his ultro. Poſtea reſtituti à Caſſandro repoſcunt Thebani Theſſalos. Res apud Amphictyonas agitur. Centũ talenta & crediſiſſe eos cõſtat, & non recepiſſe. Lis oĩs ex eo, qđ eas Alexander Theſſalis donaſſe dicitur, pendet. Conſtat & illud, non eſſe ijs ab Alexandro datã pecuniã Thebanorũ. In hoc igitur argumento huiuſmodi propoſitiones ac partes, ceu columnæ reperiendæ ſunt. Prima pars erit. Alexandrũ nihil egiſſe donando. Secunda, non potuiſſe donare. Tertia, non donaſſe. Ac primæ quidem partis, prima erit propoſitio ꝓ Thebanis, iure repeti licere qđ ui ſit ablatũ. Pro Theſſalis hæc erit tabulas non ſimpliciter ui qualibet, ſed bello ſublatas eſſe. Ius aũt belli plurimũ ualet in rebus humanis. Hoc regna, hoc populos, hoc fines gentiũ atq; urbiũ contineri. Huic rurſum aliã ꝓpoſitionẽ opponunt Thebani. Non oĩa in uictoris poteſtatẽ uenire iure belli, ſed in his quæ in iudicium de-

diu possunt, nihil ualere ius belli, nec armis erepta, nisi armis posse retineri. Itaq; ubi illa ualeant, non esse iudicē. Vbi iudex sit, nihil illa ualere. Atq; ea q̄dē ē caussæ circunstantijs sumitur, q̄bus ostendi potest q̄d hæc caussa distet à cæteris. Ad huius aūt cōfirmationē sumitur à locis exemplū simile. Ideo captiuos, si in patriā suā redierint, liberos esse, q̄a bello parta, nō nisi eadē ui possideantur. Tertia ꝓ Thebanis ꝓpositio ducetur, & ipsa ex causæ ꝓprijs. In eo iudicio potissimū esse spectandā æquitatē. in quo Amphictyones iudicent. Aliā enim apud centūuiros aliā apud iudicē priuatū, in eisdē quæstionibus esse rationem. Atq; hæc quoq; eo ualent, ut appareat hāc causam distare à cæteris, in q̄bus ius belli ualere debeat. Porrò secundæ partis ꝓ Thebanis ꝓpositio fuerit. Non potuit donari à uictore ius, ꝓpterea q̄d id demū uictoris sit q̄d teneat, ius cū sit incorporale, appræhendi manu non posse. Rursum ad huius probationē adhibetur argumentū à dissimili. Aliā esse conditionē hæredis, aliā uictoris. Ad illum ius, ad hunc rem transire. Iam ex caussæ ꝓprijs altera sumetur ꝓpositio, sup̄iori ueluti subseruiens, Nempe hæc, ut donemus ius alias ad uictorē trāsire, certe ius publicū creditū ad uictorē trāsire nullo modo potuit. Propterea si q̄d populus credidit, id oībus debeatur. Et quādiu unus superfuerit, is sit totius summæ creditor. At Thebanos non oēs in Alexandri manu fuisse, Atq; hæc q̄dē nō eget ꝓbationibus. Tertiæ partis uulgaris propositio erit huiusmodi.

huiuſmodi. Non donauit Alexander cum tabulas donaret, neq; enim in tabulis eſſe ius. Eaq́; propoſitio multis argumentis defendi poteſt. A ſimili, Neq; enim quiſquis hæreditatis habet tabulas, idē hæreditatis habet ius. Et ſi forte creditor tabulas amiſerit, non continuo liberatur debitor. Altera ꝓpoſitio coniecturalis eſt. Alexandrum non hoc animo donaſſe Theſſalis tabulas, ut honoraret, ſed ut deciperet. Eaq́; uarijs coniecturis erit probanda. Tertia iam non proprie ad hunc gradum attinet, ſed eſt ueluti nouæ cōtrouerſiæ initiū. Sumitur aūt è ꝓprijs materiæ. Eſtq́; huiuſmodi. Vt oīa donemus Theſſalis. Ius belli ualere in iudicijs, & apud hos iudices, & in publico credito, atq; itē de cæteris. Tamen ſi qd amiſere Thebani ab Alexandro uicti, id à Caſſandro reſtituti recepint oportet, maxīe cū id uelit Caſſander. Itē ſi qs ſuadeat M. Tullio, ne cōditionē ab Antonio oblatā accipiat. Nempe ut uiuat exuſtis Philippicis, his ferme ꝓpoſitionibus poterit uti. Non eſſe unquā egregio uiro tanti emendā uitam ut immortalē famā amittat. Huic generali ſubſeruiet particularis, è circunſtantijs ſumpta, præſertim Ciceroni, q tot laboribus clariſſimū ſemperq́; uicturū nomen ſibi pepererit ac mortē eſſe cōtemnēdā tot præclaris uoluminibus editis facundiſſime demonſtrarit. Maxime cum iam ſeni non multum æui ſupereſſe uideatur. Rurſum altera ſumetur à circunſtantijs. Nihil infœlicius eſſe quàm debere uitā Antonio. Tertia cōiecturalis erit, Callide hoc

M iiij agere

a cicon antoni

agere Antonium, ut exustis prius Philippicis, in quibus intelligat & suam infamiam sempiternam, & Ciceronis immortalem gloriam esse sitam. Deinde erepta uita quoque totum extinguat Ciceronem. Item si cui matrimonium dissuadens, his licebit uti. Prima fuerit, si pietatem spectes, matrimonium est impedimento properantibus ad CHRISTVM. Secunda, si uitae iucunditatem, innumeras curas secum adducit, & foelix coniugium. Atque hic protinus aperit se latissimus campus de comparatione commodorum coelibatus, & incommodorum matrimonij. Tertia si libertatem quam multi & uitae anteponunt, hanc in primis adimit coniugij uinculum. Deinde ad particulares uenies, quae possunt esse innumerabiles. Vt non haec ducenda est, non hoc tempore. Aut tibi non est ducenda uxor, pauperi, seni, studioso, ualetudinario. ¶ Crescat autem numerus propositionum etiam hoc pacto, quoties à fictione incipimus. Quemadmodum pro Milone Cicero. Fingite à Milone per insidias occisum Clodium, tamen qui ciuem tam pestilentem pro salute Reipub. periculo capitis sui sustulerit è medio, summis etiam honoribus dignus uideatur. Deinde ad seriam accedit, sed non occidit. Crescit item quoties praeparandi caussa duriorem aliquam propositionem extra rem positam praemittimus, quo mollior uideatur ea, quam conamur euincere. Veluti si quis in consultatione persuadere cupiens, ne Romanus pontifex Venetos bello adoriatur, iuxta prouerbium, quo dicitur. Iniquum esse petendum, ut aequum feras,
Sic rem

Sic rem prius labefactet. Sunt authores nequaquã contemnendi, qui putent imperium, ac prophanam ditionem nequaquam conuenire, neq; dignitati Summi Pontificis, neq; trãquillitati ecclesiæ, neq; Christianæ pietati, cui uni rebus omnibus neglectis, ille debet consulere. Atq; *hæc propositio, uelut obiter ex abundanti plurimis argumentis probari poterit.* Deinde *ad alteram descendet, ad hũc modum.* Hæc *quidem atq; huiusmodi multa, alius fortasse diceret, uerum donemus conuenire, tamen longe alienum est à clementia* CHRISTI *uicem gerentis, qui dixit.* Discite *à me, quia mitis sum, & humilis corde, huiusmodi principatum armis, tumultu, cæde sanguine repetere. Post ad tertiam ueniet, ut maxime fas sit, tamen parum est tutum, propterea quod anceps euentus belli.* Vnde *periculum sit, nedum temporarijs ac fluxis rebus ecclesiæ statum restituere conatur, penitus subuertat, atq; id quoq; compluribus exemplis ac similibus confirmari potest.* Deinde *digredietur ad tertiam hoc pacto, ut deceat, ut liceat, ut uincas, tamem tanta malorum colluuies etiam bellum iustißimum consequitur, ut non tanti uel prophano principi modo Christiano, debeat esse terras aut urbes aliquot ferro repetere.* Nedum *ei, qui sanctißimi titulum præ se fert.* Posset *adijci & hæc propositio è circunstantijs personæ.* Vt *alium põtificem deceat,* Iulium *tamẽ non deceat.* Si *is sit* Iulius, *cuius mite ingenium, & singularis uitæ sanctimonia, à bello uideatur abhorrere.* Quæ

 posteaq̃

postquam argumentis probarit, tum ad id de quo proprie consultatur, descẽdet hac ratione, ut nihil horũ nos deterreat, quæ commemorauimus; tamen in præsentia bellum cum Venetis suscipere parum esse consultum uidetur. Et hæc à circunstantijs sumitur. Atq; hanc propositionem rursum diuidet. Primũ quod sine summo rei Christianæ discrimine bellum id moueri non poßit. Deinde quod Sedes Romana, apud quam pie factis, semper summa fuerunt præmia, parum meminisse uidebitur officiorum, quæ sæpenumero ea gens summo cum uitæ discrimine in Christianam cõtulerit religionem. Postremo, qđ ne caussa quidem idonea est, cur etiam aduersus nihil commeritos, arma mouere oporteat. Nisi quis has nõ propositiones, sed rationes esse malit. Item si quis psuadere studeat regi cuipiam, ne bellũ suscipiat cum Christianißimo Gallorum rege, huiusmodi propositionibus munire uiam ad caussm poterit. Primũ bello conflictari, non esse hominis ad beneuolẽtiam nati, sed brutorum animantiũ, quibus natura arma quædã addidisse uidetur. Huic subseruiet altera propositio. Immo nec omniũ animantium, sed ferarum duntaxat. Rursum huic tertia subseruiet. Atq; adeo ne feræ quidẽ hoc pacto inter se dimicant, quo mortales. Neq; enim tigridi cum tigride bellum est, neq; leoni cũ leone. At homo nõ in aliud animal æque sæuit atq; in hominem. Tum feræ non certant nisi aut tuendi fœtus caußa, aut fame in rabiem actæ. Hominẽ inanis ambitio,
vide plin. in p logo li. 7 ac tituli

ac tituli nescio qui leues & affectati, ad tam sanguinolēta bella condicant. Huic iam succedet tertia, quasi nouus gradus. Vt hominū sit bellare, certe barbarorū, ac feris non admodum dissimilium, non eorū qui legibus uiuunt. Adde quartam. Vt horū etiam sit, haudquaquā tamen Christianorum. Quandoquidem Christiana religio nihil aliud est quàm pax. Licebit adijcere quintam. Vt deceat, nō expedire tum bellum suscipere, quod omnibus pensitatis, multo plus malorum est, quæ belli caußa suscipiuntur, quàm bonorū, quæ uictor etiam consequatur. Id iam contentione erit explicandum. Sexta quoq; reperietur. Vt expediat, non tamen esse tutum, & ancipitem esse belli exitum. Neq; enim semper uincere, quorum melior est caußa, aut qui superant apparatu, ipsas etiā copias in suū ducem nonnunquā arma uertere. Atq; hæ quidem propositiones generales sunt. Tum ad particulares uenire licebit, quæ sumentur à circunstantijs. Vt omnia mittamus, tibi non est belligerandū. Atq; hæc in multas diuidi pōt. Vel qa puer es, et belli imperit⁹, uel qa nouus rex. Atq; item de cæteris. Nam exempla rationū dūtaxat ostendo. Rursum, non cum hoc rege bellandum, tam potente, tam de patre tuo benemerito, tot uinculis tibi adstricto, tā in te ipsum etiā officioso. Aut nō hoc titulo, non hoc tēpore, nō his præsidijs. Ad eundē modū. Si qs suasurus alicui, ne lrīs græcis det operā, primū hanc tētabit ꝓpositionē Aut nō magnopē ad Christianā fœlicitatē ullas lrās ptinere,

nere, aut etiã officere eas. Vbi ꝓbabilẽ effecerit argumen tis, Tum ad rem ueniet hoc pacto. Vt demus esse caussam, cur literis cæteris operam demus, certe à græcis abstinen dum, uel quod tantum habeant negotij, ut his per discen dis uita mortaliũ alioqui fugax ac breuis & imbecilla nõ sufficiat. Vel si ætas maxime sufficiat, non tantum adfe rũt fructus, ut operæpretium sit eas etiam mediocribus laboribus parare. Postremo græciæ subuersæ & oppres sæ fortunam comitari fato quodam eos quoq; qui literis huiusmodi sese dediderint. Aut si alijs discendæ sunt, illi certe nõ esse discendas. Quæ iam è circũstantijs sumitur, cuiusmodi plures sumi possunt. In huiusmodi propositio nibus, illud obseruãdum arbitror, ut quoad fieri potest, ita disponãtur ut à priore ad proximã quanq;, quasi gra dibus commode liceat descendere. Qua quidem in re mi rus est Lucianus, ut in Tyrannicida, quem nos latinũ feci mus. Si tantum conatus essem facinus tam egregium, cum tanto capitis discrimine, iam præmio dignus eram, Dein de hinc digressus. Atqui non tentaui solum, uerum filiũ repulsis custodijs occidi, num premium feram? Hinc rur sum discedens. At patrem quoq; sustuli, data mortis oc casione. Item in Abdicato, quem ipsum quoque latinum fecimus. Non licet abdicare, quẽ semel abdicatum denuo in familiam receperis. Tum si maxime liceat, ob istam ta men caußam non licet. Postremo si caußa maxima sit ido nea, tamen ea est magnitudo superioris beneficij, ut eius

respectu

respectu negligenda sint delicta patri. ¶ Qd' si turba propositionũ nos offendet, tribus aut quatuor uniuersam caußam complectemur, ac deinde in tractando unã quanq; si uidebitur, in alias propositiones digeremus. Summas illas nonnunquã in diuisione proponimus, nonnunquam in ipsa tractatione, ab alia ad aliam, ueluti gradibus quibusdam descendimus. Aut si natura parum inter se cohærebunt ipsi cõmodis transitionibus in hoc repetis apte connectemus. Nam affectanti copiã, in primis illud erit spectandum, ut eas reperiat propositiones, quæ quicquid ad caußam ptineat, absolute complectantur. Deinde ut recte diuidantur. Postremo ut ordine quam maxime ad caußam idoneo disponãtur. Siquidem eo pacto fiet, ut neq; copia rerum confusa sit oratio, dum semper habet auditor certum aliquid, & in quod intendat animum, & quod meminisse possit, & quod expectet. Tum is qui dicat, nusquam hæreat, dum in promptu est, quo sese recipiat in uiam. ¶ Sed propositionum inuẽtionem negat, ut dixi. Fabius arte tradi posse, cum ea tamẽ tum prior sit, tum difficilior. Verũ adiuuabit principio, quod ubiq; ualet plurimũ, natura & ingenium. Deinde iuris prudentia, præsertim in genere iudiciali. Philosophiæ moralis, historiæ, & plurimorũ authorum cognitio, in genere suasorio ac demonstratiuo. Postremo rerum plurimarum usus, exercitatio & imitatio. Nam ex similibus facile similia aut etiam diuersa colligũtur. Quanq̃

ex ipsa

ex ipsa rei natura uulgares ꝓpositiones reperiri pote-runt proprie ex circunstantijs rei diligenter expensis, Porro genus suasorium proprios habet locos, unde propositiones petere liceat, Rectum, laudabile, utile, tutum, facile, necessarium, iucundum. Demonstratiuum item suos habet, nempe bonorum ordines, & quae his deprehenduntur.

Vndecima ratio.

Vndecima locupletandi ratio sumitur ex accumulatione copiosa probationum, & argumentorum, quas graeci πίστεις appellant. Nam ad eiusdem propositionis cõfirmationem uariae rationes adhibentur, & rationes alijs argumentis confirmantur. Probationes autē partim sunt ἔντεχνοι, id est artificiales. Partim ἄτεχνοι id est ab arte semoti. Posterioris generis argumenta ducūtur potißimū à praeiudicijs, à rumoribus, à tormētis, à tabulis, à iureiurando, à testibus. Prioris generis sumuntur primū ab his signis, quae finitima sunt ἀτέχνοις. Horum alia sunt necessaria, quae τεκμήρια uocantur. Alia non necessaria, quae σημεῖα dicuntur. Deinde ab argumentis, nam haec à signis distinguit Fabius, Quorū aliud est credibile, aliud ueluti propensius, aliud nō repugnans. Ea plerunque ducuntur à circunstantijs, quae quidem duplices sunt. Personae ac rei. Personae ferme sunt huiusmodi, Genus, natio, patria, sexus, aetas, educatio, habitus corporis, fortuna, cōditio, animi natura, studia, affe-

ctatio

ctatio antefacta, antedicta, commotio, consilium, nomen. Rei sunt haec. Caussa, locus, tempus, occasio, antecedentia rem, adiuncta, consequentia, facultas, instrumentum modus.

Loci communes.

Sunt item loci generibus causarum omnibus communes Nam superiores, etiamsi tractantur & alibi, tamen ad iudiciales controuersias, & in his quidem, coniecturales, sunt accommodatiores. Ducuntur autem generaliter argumenta. A finitione, seu fine Etymologia, quae finitionis ceu species quaedam est. Ab his quae ad naturam definitionis pertinent. Genere, specie, proprio, differentibus, partitione, diuisione. Cuius uariae sunt formae. Ab exordio, summa & incremento. Ab inductione similium, dissimilium. A contrarijs, repugnantibus, consequentibus. A relatiuis. A caussis. Ab euentis. A comparatione, quae trifariam sumitur. A maiore. A minore. A pari A iugatis. Et ab ea quae rursus pluribus locis est communis, fictione. A caussae proprijs. Plurimum autem ualet ad probationem, atque adeo ad copiam, exemplorum uis, quae graeci παραδείγματα uocant. Ea adhibentur aut ut similia, aut dissimilia, aut contraria. Rursum aut ut maiora, aut ut minora, aut uti paria. Dissimilitudo & inaequalitas constat genere, modo, tempore, loco caeterisque ferme circunstantijs, quas supra recensuimus. Hoc autem genus complectitur & fabulam, & apologum, prouerbia, iudicia, parabolam, seu collationem, imaginem & analogiam.

Praeterea

Præterea si qua sunt alia his similia. Atque horum quidem pleraq; solent adhiberi non solum ad fidem faciendam, uerumetiam, ad ornandam rem, ad illustrandam, ad augendam, ad locupletandam. Ergo si quis ex locis dictis magnam uim supellectilis colligere uolet, quantumlibet copiosam orationem poterit efficere. Neq; tamen erit inanis uerborum congeries, & uarietas excludet satietatem. Sed quemadmodum sint, uel inuenienda, uel adhibenda, id non est huius instituti persequi. Verum si quis desyderabit, ex Aristotele, Hermogene, Quintiliano petat licebit. Qui diligentißime hisce de rebus conscripsere Nos ea quæ pertinent ad copiam persequemur, sed paucis, ne librum, non commentarium scribere uideamur.

¶ Ergo ad parandam copiam, exempla primas tenent, siue deliberes, siue exhorteris, siue consoleris, siue laudes, siue uituperes. Et ut summatim dicam, siue fidē facere studeas, siue mouere, siue delectare. Horum igitur ut uim quàmmaximā, maximeq; uariam comparare, & in promptu habere conueniet, ita uarie tractare oportebit. Varietas exemplorum ab ipso genere nonnunquā perpenditur. Sunt enim & antefacta & antedicta. Et publicæ gentium consuetudines in exemplis sumuntur, & à discriminibus authorum, puta ab historicis, à poetis. Et ex his à Comicis, Tragicis, Epigrāmaticis, Heroicis, Bucolicis. A diuersitate nationum. Quod genus sunt. Alia Romanorum, alia Græcorum. Et inter Græcos, alia Lacedæmonio-

cedæmoniorum, alia Cretensium, alia Atheniensium. Itē alia Afrorum, Hebræorum, Hispanorum, Gallorum, Anglorum. Germanorum. Rursum à temporis uaritate, Nam alia sunt prisca, alia mediæ antiquitatis, alia recentia, nonnulla etiam domestica. Præterea à qualitate rerum Nam quædam sunt militaria, quædam àulia. Et quædā clementer facta, quædā fortiter, quædā sapienter. Atq; itē de cæteris, nā id quidē est infinitū. Postremo è conditione personarum. Alia sunt principum, iudicum, parentum, seruorum, pauperū, diuitū, mulierū, uirginū, puerorū. Hæc igitur ad unumquenq; locum plurima, uariaq; sunt adhibenda, non solum ex omni Græcorum ac Latinorū scriptorum genere collecta, uerumetiam ex barbaris annalibus. Demum è uulgi rumoribus. Mouent aūt potissimum animos antiqua, illustria, nostratia, domestica, id est suam quæq; gentem, suum quæq; genus. Aut longe minora ut mulieris, pueri, serui, barbari.

Quomodo tractanda sint exempla.

Porrò non uariantur modo, uerumetiam augentur & crescunt tractatione. Cuius rationes aliquot indicabimus. Primum augentur commendatione. Ea plærunq; sumitur uel à rei, uel ab authoris laude, uel gentis, unde ducitur exemplum. Veluti si quis Lacedæmonicum factum, aut dictum adhibeat, præfari poterit. Eam gentem sapientia, & rei militaris ac àulis disciplina cæteris longe antecelluisse, & exemplis pulcherrimis semper abundasse. Si

N quis

quis è Plutarcho citabit exemplum, præfetur licebit, eum authorē unū oīm esse grauissimum. Quippe qui summā philosophiæ sāctitā, cū historicorū eloquētia cōiunxerit, ut in eo non solū historiæ fidē, uerūetiā authoritatē, et iudiciū sanctissimi, doctissimiq; philosophi spectare oporteat. Item si qs M. Attilij Reguli ad hostē redeuntis exemplum uelit adducere, poterit ad hūc ꝓloqui modū. Inter tā multa Romanæ uirtutis insignia decora nullū unq̄ facinus pulchrius extitit, aut etiā laudatius, q̄ M. Attilij. Huiusmidi cōmendatiunculas licebit effingere, uel longiores uel breuiores, utcunq; locus postulabit. Affingendæ sunt aūt quæ maxime sint ad id qđ agitur appositæ. Veluti si in exēplo desyderabitur fides, author à grauitate, fideq; cōmendetur. Si pium uideri uoles quod adfers sumatur à pietate commendatio. Atq; item de cæteris.

¶ Secundus modus locupletandi exempla.

Locupletantur itē exempla, si fusius aut latius explicentur, cum exaggerationibus atq; amplificationibus. Nā qui breuitati studebit, huic satis erit exemplum, ceu notū uerbo significasse. Id quod facit M. Tullius pro Milone. Neq; enim possit ille Hala Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut me consule senatus non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. At qui copiā affectabit, is id quod gestum sit, locupletius narrabit. Ita ut facit in eadem oratione Cicero. Pudicitiā cū eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius. Impera-

toris

toris ab eo interfectus est, cui uim afferebat. Et addidit epiphonema, facere enim probus adulescens periculose quam turpiter perpeti maluit. Atque hunc ille summus uir scelere solutū periculo liberauit. Quanquam in his quae ad ostentationem parata sunt, licebit diutius exemplis locupletandis immorari, praecipue si res sit huiusmodi, ut aliqua uoluptatis illecebra retineat auditorē. Quod genus fuerit, si quis persuadere studeat ad prudentiam comparandam multum conducere peregrinationes, multarum rerum inspectionē, in Solonis laude aliquandiu cōmoratus & quā ciuitatē reliquerit, & quā ob caussam, et quae maria transmiserit, & quas barbaras nationes, quo capitis periculo adierit, & quibus cū sit cōgressus, & quid mirandū conspexerit, & quantū tp̄is abfuerit, & quanto illustrior simul ac sapientior in patriā redierit, fusius poterit enarrare. Cuiusmodi ferme sunt exempla de Pythagorae atque Apollonij peregrinatione, apud diuū Hieronymū in praefatiōe, quā uniuersae scripturae diuinae praeponunt. Sed huiusmodi rationis cōmodissimū exemplum est apud M. Tullium statim in principio secundi, de inuentione libri, de Zeuxide, qui Helenam picturus, uirgines aliquot eximiae formae poposcit, ut ex singulis quod esset optimum eligens, absolutū formae simulacrum ederet.

De exemplo fabuloso.

Atque eadem dilatandi contrahendique ratio locum habet in fabulosis quoque exemplis. Nam & fusius & con-

tractius exponi poterunt, si res ac decor patietur. Verū in his quæ omnino fide carent, nisi iocabimur præfari conueniet, à uiris priscis ac sapientissimis, ista non sine caussa fuisse conficta, neq; temere tot iam seculis magno mortalium consensu fuisse celebrata. Deinde quid sibi uoluerint, interpretabimur. Veluti si qs ꝑsuadere uelit, non esse sectandum id, à quo natura quis abhorreat, dicet hoc ueteres illos, ac sapientes scriptores & perspexisse prudenter, & aptissimo figmento significasse, prodita gigantum fabula, quorum temerarij conatus infeliciter cesserint. Aut si qs ꝓponat, hominē auarū tam non habere qđ habet, q̃ id qđ non habet, præfatus adhibebit Tantali fabulam. Si ꝓponas uiri sapientis esse munus, ut animi motus ratione iudicioq; coerceat, allegabit, qđ est apud Homerū primo li. Ilia. de Achille, iam manū admouente capulo, & Pallade à tergo reuocante. Item si qs ꝓponat, uerā uirtutis laudē non parari, nisi q sit multis iactatus casibus, uarijsq; exercitus periculis, cum huiusmodi quam diximus præfatiōe, Vlyssem adducet Homericū. Quanq̃ aūt non ubiq; perinde obuia est allegoriæ ratio, tamen illud extra cōtrouersiam est, apud antiqtatis peritos, in oībus ueterū poetarū figmentis subesse allegoriā uel historicā, uel theologicam, uel physicā, uel moralē. Nonnunq̃ unū atq; alterū allegoriæ genus ꝑmixtū. In quibusdam haud magni negōcij est allegoriæ sensum deprehēdere. Quis enim non intelligit, nam de his quæ ad mores attinent,

magis

magis libet exempla ponere, Icari in mari delapsi figmentũ admonere ne quis altius efferatur, q̃ ꝑ sorte sua? Sic nimirum fabula Phaëtontis monet, ne quis munus administrandum suscipiat maius quàm pro uiribus. Sic Salmoneus in tartara datus præceps, docet non esse æmulandum qđ longe supra fortunam nostram habeatur. Sic Mársyas excoriatus docet non esse certandum cum potentioribus. Quid aũt aliud sibi uult Danaes auro deceptæ fabula? nisi qđ & Flaccus interpretatur, nihil tam esse munitũ, qđ non expugnetur pecunia. Nihil tam incorruptũ, qđ non muneribus uitietur. Quid Herculis labores, nisi sudoribus, ac iuuandis alijs, famam immortalẽ parari? Quid Midæ uotum, nisi auaros & insatiabiles suis ipsorum opibus præfocari? Quid iudicium nisi dotibus ingenij cum pecuniæ studio nequaq̃ conuenire? Quid Bacchus à fulmine conflagrans, in Nympharum aquas iniectus, nisi uini ardorem, sobrio elemento restringendum esse? Quod græco etiã epigrammate testatum est. Quid innuit Circes fabula, ueneficijs homines uertentis in feras? nisi eos q nequaq̃ ratione ducuntur, id quod hominis est ꝓprium, sed totos sese dediderunt turpibus affectibus, iam præter hominis uocabulum, nihil hoĩs habere, sed ad pecudum degenerasse naturã, puta libidine in ursos, somnolentia ignauiaq́; in sues, ferocitate in leones, atq; item de cõsimilibus. Quid Vlysses, q solus poculo epoto, uirgaq́; monstrifica passus, non est mutatus, nisi firmum illum &

constantē sapiētis habitū, qui nec frangi terroribus, nec ullis affectuum illectamentis ab honesto potest abduci? Quid Lothus semel gustata, iam non sinens abire socios, nisi dulce blandumq; turpiū uoluptatū uenenum, à quo non admodum difficile sit abstinere. Relinquere, posteaq̃ gustaris, difficilimū? Quid Sirenum cantus, nisi assentationem, ut rē oīm blandissimā, ita & pestilentissimā? Quid Scylla & Charybdis angusto inter sese discrimine distantes, nisi uirtutis uiā angustā esse. Hinc atq; hinc finitimis instantibus uitijs, puta inter luxum & sordes frugalitatē. Inter quæ sic est moderanda uitæ ratio, ut quoniā mediū in oīb⁹ exacte tenere difficilimū est, eo potius uergas, ubi minus sit periculi. Quemadmodum facit Vlysses. Quid moly radice nigra, sed flore lacteo herba, mortalibus inuentu difficilima, nisi sapientiā, ad quā primus aditus arduus est, ac sudoris plenus, fructus suauissimi? Quid item ramus ille aureus apud Maronē, nisi sapientiā in abdito sepositā, paucisq; deprehensam? Sed ne longiores simus huius generis interpretationum quantamlibet uim suppeditabit Eustathius enarrator Homeri. Nos quoq; quondam adulescentes hisce de rebus nonnihil attigimus in libris quos inscripsimus ἀντιβαρβάρουσ. Porrò in hoc genere molliora sunt ea, quæ à poetis in hoc ipsum ficta constat. Velut quæ ad imitationē humanæ uitæ Dijs affingunt. Quod genus, cum Martē à Vulcano uinculis irretitum facit Homerus. Cū Iuppiter ἀγκυλομήτις emisso

somnio

somnio spem iniját capiendæ Troiæ, cum longe aliud ageret. Nã hæc regum ars est, quosdã rumores data opa in uulgus spargere cum multo aliud apud se destinarint. Atq; his etiã molliora, quæ sic à poetis celebrata sunt, ut ad historiã, nõ ad fabulas possint referri. Qualis est Orestes parricida, cumq; hoc Pyladis amicitia. Sunt enim qui rẽ gestã affirment. Qualis Alcæstis mariti mortẽ sua redimens. Cuius meminit etiã Val. Max. Item Codri ac Menecei mors, Q. Curtij, Deciorumq; factis annumeratur. Et inter amicorum paria Theseus & Pirithous, Castor & Pollux referuntur. Qualis itẽ Arion à Delphino reuectus in patriã. Nã diuus Augustinus historiã autumat. Certe apud Vergilium, ac præcipue Lucanum, non dubium quin pleraq; ad historiã pertineant. Quanq̃ & Heroditi pleraq; fide carẽt, & Xenophon Cyripædiam magis ad exemplum instituẽdæ uitæ, q̃ ad fidẽ historiæ scripsit. Quæ si ꝑ ueris accipiantur, fide ualent. Sin pro fictis, cum sint à sapiẽtissimis ac ꝓbatissimis authoribus ꝓdita, hoc ipso ualent, qđ ab ijs cõficta sint, quorum authoritas præcepti uigorẽ obtinet. Contra sunt apud Poetas exẽpla certæ atq; historicæ fidei, de Scipione, de Annibale, de Augusto, de Põpeio, de Iulio. Sunt rursus alia quæ nullus inficias eat esse conficta. Sed quoniã constat in hunc ipsum usum esse conficta, & à magnis conficta authoribus, nimirum exempli pondus habent. Quo de genere sunt, Inuidia dea, fama, Ate, Lite, de quibus supra

vide o... 3 de r...
Val. ...: h... cu: de ... ...
Ouid: h z fasto.

mentio facta est. Præterea personæ quæ in Dramma-ticis, aut mixtis poematis induantur. Præsertim comœ-dijs, cum quibus Dialogi multum habent affinitatis. Ete-nim si quis suadeat cauẽdum esse parentibus, ne si qd pec cent, testibus liberis peccent, nonne exempli uim habebit Clitipho in sene seipsum excrucìante, loquẽs ad hunc mo-dum. Perij, is mihi ubi adbibit plus paulo, sua quæ nar-rat facinora. Nunc ait periculum ex alijs facito, tibi quod ex usu siet, astutus. Næ ille haud scit quã nunc surdo nar ret fabulã. Aut si quis suadeat iuxta sapientis responsum æqualẽ esse ducendã uxorẽ, alioqui nõ uxorẽ duci, sed he ram. Si pauper diuitem adiunxeris, non ne exempli in-star habebit Chremes in Phormione. Nausistratã pinde ut dominam timens? Item si quis suadeat neq; firmã satis, neq; tutam pauperi cum opulẽtis esse amicitiam. Non ne pro exemplo ualebit Euclio in Aulularia Plautina, lo-quens ad hunc modum. Pauper Megadori diuitis depre cans affinitatem. Venit hoc mihi in mentem &c. nam lo-cus notissimus est. Rursum ubi dixeras improbe facere pa rentes, qui sæuiunt in liberos delinquentes, cum ipsi se-nes peccent grauiora. Non ne recte citabitur modo dicta Nausistrata, loquens hoc pacto. Adeo indignum tibi ui-detur, filius homo adulescens si habet unam amicam. Tu uxores duas? Nihil pudet. Quo ore illum obiurgabis? Responde mihi. Sed ne ego ineptus, qui unum aut alte-rum exẽplum profero, cum tota comœdia nihil aliud sit, quam

quàm humanæ uitæ simulacrum. Poteram item è Tragœdijs, æglogis, dialogis similes formas proferre. Sed in commẽtario abunde satis arbitror uiam ingeniosis indicasse. Equidem existimo exempla nõ solum de his quæ diximus, uerumetiam à mutis animantibus, atq; etiã inanimis recte sumi. Quanquã uidẽtur ad ὁμοίωσιν magis pertinere. Veluti si quis proposita, descriptaq; formicarum industria, ad rem labore parãdam adhortetur. Aut si quis exposita apum pollitia, homines ad legum ac disciplinæ ciuilis obseruationem extimulet. Aut si quis detestetur ingratitudinem, adducto exemplo leonis, cuius ex Appione meminit Gellius. Et Draconis, qui nutritium à latronib⁹ obsessum eripuit, authore Plinio. Aut si reprehendens hominem ab amicitia alienum, qui nec amet ullum, nec à quoquam ametur. Delphini proferas exemplum, puerũ adamantis, aut Aquilæ uirginis amore flagrantis, aut Magnetis ferrum ad se trahentis. Sed hisce de rebus plura fortaßis, ubi de parabola disputabimus. Nunc ad institutum.

¶ Tertius modus locupletandi exempla.

Dilatantur exempla utriusq; generis, hoc est tam fabulosa, quàm historica, præter iam dictos modos etiã parabola, quam eandem ὁμοίωσιν uocant. Cicero collationem uertit. Tum comparatione siue contentione. Parabola est, cum accõmoda similitudo, quod adductum est exemplum, ostẽdit aut simile esse, aut dissimile, aut contra

rium. Simile, ut Non aliter quàm Camillus rem Romanã à Gallis oppressam, & in extremam perniciem adductam, sua uirtute depulsis barbaris restituit, ita Laurẽtius latinas literas, insãtia fere barbarorum deprauatas, obrutas, extinctas, in pristinum nitorem uelut ab inferis reuocauit. Dissimile. Vt non par gratia debetur Laurentio & Camillo, propterea quod hic pietate adductus, capitis sui periculo patriam à Barbaris liberauit. Ille famæ cupiditate cõmotus, uel potius quãplurimos taxandi libidine, linguam latinam nõ oppressam restituit, sed ad certas quasi leges redegit, quæ felicius ex eloquentium authorum lectione discebatur. Item Brutus occidit liberos, ꝓditionem molientes. Manlius uirtutem filij morte mulctauit. Contrarium Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit. Verres eadem socijs abstulit. Pugnant enim restituere, cum auferendo, hostes cum socijs. Et apud Vergilium. At non ille satum quo te mentiris Achilles Talis in hoste fuit. Porro comparatio demõstrat id quod adductum sit, aut par esse, aut minus aut maius. Minus, ut si propter matrimonia uiolata urbes euersæ sunt, quid fieri adultero par est? Item maiores nostri sæpe mercatoribus ac nauicularioribus iniuriosius tractatis bella gesserunt, uos tot ciuium Romanorum milibus uno nuncio, atq; uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati quod erant appellati sũꝑbius, Corinthum patres uestri totius Græciæ lumẽ extinctum esse uoluerunt, uos

eum regem

eum regem tutum esse patiemini, qui legatum populi Romani consularem, uinculis ac uerberibus, atq; omni supplicio excruciatum necauit? Par, ut apud eundem Ciceronem. Etenim mihi ipsi accidit, ut cum duobus patricijs, altero improbissimo, altero modestissimo atq; optimo uiro peterē. Superaui tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Maius, ut pro Milone. Negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua urbe tandem hoc homines stultissimi disputãt? Nempe in ea, quae primũ iudicium uidit de capite M. Horatij fortissimi uiri, qui nondum libera ciuitate, tamen populi Romani comitijs liberatus est, cum sua manu sororem interfectam esse fateretur. Ergo in eo quod proprie uocatur exemplũ (est autem rei gestae, aut perinde ut gestae, utilis ad persuadendum commemoratio) aut breuissime significatur. Quod genus est illud diui Hieronymi. Memento Daretis & Entelli. Aut latius per collationem accõmodatur per simile, dissimile, contrarium, par, maius, & minus, Atq; ea collatio sumitur ab omnibus rerum ac personarũ circũstantijs. Adiuuatur autẽ & orõnis artificio, cũ uerbis ac figuris ad id accõmodis, alia cõsulto eleuãtur, alia attollũtur. Porro q copiosissime uolet exẽplũ tractare, is singulas similitudinis aut dissimilitudis partes explicabit, atq; inter sese cõparabit. Quẽadmodũ facit M. Tul. in exẽplo, qd' supius retulimus, de legato occiso. Subijcit enim partiũ collationẽ. Illi libertatẽ ciuium Romanorum

imminutam

imminutam nõ tulerunt, Vos uitam ereptam negligetis? Ius legationis uerbo uiolatum, illi persecuti sunt, uos legatum omni supplicio interfectum relinquetis? Videte, ne ut illis pulcherrimũ fuit, tantam uobis imperij gloriam relinquere, sic uobis turpißimũ sit, id quod accepistis, tueri & conseruare non poße. Quod tamen quantumlibet copiose licebit facere, si quis plures circunstantias inter se componat. Veluti si quis hortetur aliquem, ut filij mortẽ moderate ferat, & è gentilium exemplis mulierem aliquam obijciat, quæ plurium liberorum mortem fortiter tulerit. Post enarratam rem ita comparabit. Quod mulier imbecilla potuit, tu uir barbatus non feres? Illa cum natura uicit & affectum matris, tu ab altero superaberis? Illa complurium liberorum iacturam animo infracto pertulit, tu unum extinctum inconsolabiliter defles? Adde quod illius filij simul omnes naufragio perierunt, morte uidelicet ingloria, tuus in bello fortiter pugnãs occubuit. Illa non habebat cui filios honeste imputaret, tu filium impendisti patriæ. Illi uere totiq; perierunt, tuus immortali gloria semper uicturus est. Illa naturæ gratias agebat, quod aliquando tot liberorum mater fuisset tu tantum meministi te optimũ perdidisse filium. Illa non habebat sarciendæ orbitatis spem, quippe maior quã ut uterum iam ferre posset. tibi & uxor fœcunda, & ætas etiã dum integra ualensq;. Ergo quod barbara muliercula præstitit, tu uir Romanus non præstabis? Qd' contẽnere

potuit

potuit literarum imperita, hoc te tot præditum litteris, tantum philosophiæ professorem frangit? Deniq; quam animi fortitudinem præstitit pagana, hanc homo christianus non exhibebit? Illa credens post rogũ nil superesse, tamen luctum indecorum existimauit. Tu doctus eos demũ uere uiuere, qui cum laude excesserint ex hac uita, sine fine clamas tibi perijsse filium. Et quod illa æquo animo reddidit naturæ, tu deo repetenti non reddis? Illa fortiter paruit necessitati, tu deo repugnas? Ex hac forma satis opinor apparet, quibus modis oporteat exempla cõferre, quanquã in ueris caußis, quoniam maior est circumstantiarum copia, facilius est inuenire uarias contentiones. Illud obiter admonẽdum, in huiusmodi contentionibus sententias, & epiphonemata non inconcinne posse admisceri. Velut in hoc eodem exemplo, post primam collationem. Quod mulier imbecilla potuit, tu uir barbatus non poteris? Subijci non poterant sententiæ. Natura discreuit sexum, tu non discernis animũ. A muliere nemo fortitudinis laudem expectat. Vir, nisi forti sit animo, nec uiri nomine censetur. Vir utrunq; significat, & sexum robustiorem & animũ infractum. Turpiter barbam gestat, qui pectoris robore superatur à fœmina. Item post illam cõtentionem. Illa non habebat, cui filium imputaret honeste, tu filium impendisti patriæ. Poterant affingi sententiæ ferme huiusmodi. Magnum doloris solatium est, habere cui honeste poßis imputare fortunã. Vt nulli iustius, ita nec gloriosius

admiscenda epiphonemata

gloriosius impenditur filius quàm patriæ. Rursum post illā. Illi uere totiq; perierunt, tuus immortali gloria semper uicturus est. Adijci poterant huiusmodi. Longe felicius honesta fama, quàm hoc cōmuni spiritu uiuitur. Corporis uita & calamitosa est, & omnino, ut nihil accidat breuis, deniq; cum pecudibus cōmunis. Illa clara sempiternaq;, homines in diuorū consortium referens. Ad eundem modum singulis collationum partibus sententiæ subijci poterant. Sed hæc obiter indicasse sat fuerit, Nā de sententijs suo loco dicemus.

De parabola.

Iam uero si quis parabolam ab exemplo separet, ut exemplum sit certæ rei gestæ. Parabola similitudo sumpta ab his quæ fiunt, aut quæ natura casuue rebus adiuncta sunt, ut Attilius ad hostes reuersus, exemplum sit seruandæ religionis ac fidei, At nauis pro uentorum ratione uelum tollens aut contrahens, in hoc aut illud latus transferens, parabola sit, quæ doceat sapientem tempori cedere oportere, ac rebus præsentibus sese accōmodare. Tamen eadē dilatandæ parabolæ ratio, quam in exēplo demonstrauimus, Nam aliquādo uerbo notatur. Vt non intelligis tibi uertenda uela. Aut desine lauare laterē Vt iam uel allegoria sit, uel metaphora. Aliquando latius explicatur, & apertius accōmodatur. Quod facit Cicero pro Murena. Quod si è portu soluentibus, qui iam in portum ex alto inuehuntur, prædicere summo studio

solent

solent tempestatum rationem, & prædonum & locorũ, quod natura fert, ut his faueamus, qui eadem pericula, quibus nos derfuncti sumus, ingrediantur. Quo me tandem animo esse oportet, prope iam ex magna iactatione terram uidentem, in hunc, cui uideo maximas tempestates esse subeũdas. Rursum in eadem oratione, ut aiũt, in græcis artificibus eos aulœdos esse, qui citharœdi fieri nõ potuerint, sic nõnullos uidem⁹, q cũ oratores euadere nõ potuerũt, eos ad iuris studium deuenire. Superiorem Ciceronis parabolam sic imitatus est diuus Hieronymus in epistola quadã ad Heliodoruma. Et ego non integris rate uel mercibus, nec quasi ignarus fluctuum, & indoctus nauta præmoneo. Sed quasi nuper naufragio eiectus in littus, timida nauigaturis uoce denuncio. In illo æstu charybdis luxuriæ, salutẽ uorat. Ibi ore uirgineo ad pudicitiæ perpetranda naufragia. Scyllæum renidens libido blanditur. Hic barbarum littus. Hic diabolus pyrata cum socijs portat uincula capiendis. Nolite credere, nolite esse securi. Licet in modum stagni fusum æquor arrideat, licet uix summa iacentis elementi spiritu terga crispentur. Magnos hic campus montes habet. Intus est periculum, intus est hostis. Expedite rudentes, uela suspendite. Crux antemnæ figatur in frontibus. Tranquillitas ista tempestas est. Hic si quis singula pericula, quæ à uitijs aut improbis, aut aliunde bonis moribus imminent, uelit conferre cum singulis, quæ nautis

quæ nautis uitæ discrimen adducere solent. Deinde per *comparationem, maius aut minus, item dissimile aut contrarium ostendere.* Postremo *sententijs & epiphonematis, ut inciderint exornare, nimirum copiosissime dilatabit orationem.* Velut in hoc exemplo. *Vt quo prætiosior est res, hoc & diligentius solet asseruari, & impendi circumspectius. Ita temporis, quo nihil est prætiosius, summa habenda est ratio, ne quid effluat sine fructu.* Etenim *si curatores dari solent his, qui gemmas & aurum temere profundunt.* Quæ *tandem erit insania, tempus pulcherrimũ immortalis dei munus aut ocio, aut inhonestis studijs turpiter consumere?* Quid *enim perdis, cum tẽpus perdis, nisi uitam?* At *uita qd esse potest charius?* Et *cũ una gemmula perijt, iacturam uocas.* Cum *totus perijt dies, hoc est bona uitæ portio, iacturam nõ uocas?* Præ*sertim cum illa perdita, aliunde possint recuperari, temporis irreparabilis sit iactura.* Præterea *illa cum tibi pereunt, alijs plerunq; lucro sunt.* At *temporis dispendiũ in nullius transit compẽdium.* Nullum *est damnum, ex quo non aliquis emolumentum aliquod sentiat, præter damnum temporis.* Adde *his, quod illarum opum iactura sæpe saluti fuit.* Nam *diuitiæ plerũq; uitiorum materiam ministrant, ita ut præstet temere profudisse, quàm attente adseruasse.* Quanto *cuiusq; rei usus honestior, tanto turpior profusio.* At *nihil pulchrius, nihil præclarius, quàm bonas horas bene collocare.* Illa *ut quàmmaxime serues*

me serues, sæpenumero tamen uel casus eripit, uel homo tollit, ut iactura te calamitosum duntaxat, non etiam turpem reddat. At tpis amissio, quoniã non nisi nostro uitio contingit, non miseros solum, uerum & infames reddit. Pessimum infamiæ genus quoties culpa in nullum conferri potest, præterq̃ in eum qui patitur malum. Illis fundos aut ædes mercari poteras, bonã mentẽ non poteras. Hoc, præter alia animi ornamenta, parare poteras immortalitatẽ. Nulla est tam breuis uitæ portio, in qua non magnus aliquis ad felicitatem gradibus fieri poterat. Postremo de illis male insumptis, patri fortassis rationem redditurus eras, de horis male transactis, deo. Sed satis est indicasse, in quantam amplitudinem dilatari possit collatio si qs ad eum modum singulas circunstantias uelit componere atq; ornare. De dissimili eadem est tractandi ratio, cuius hoc sit exemplum. Neq; enim ut nauis utilior noua, quàm uetus, sic & amicitia. Nec ut laudanda, quæ pecuniam pluribus largitur, ita & quæ formam. Neq; enim ut in cursu melior est, qui lampadem accipit, quàm is qui tradit. Ita in bello melior est Imperator qui exercitum accipit, quàm qui tradit. Porrò quemadmodum ab omni genere rerum collationes duci possint, superiore commentario demonstratum est.

¶ De imagine.

Εἰκών, quam latini uocant imaginẽ collationi uidetur affinis. Tametsi magis ad euidentiam, aut grauitatem,

aut iucunditatem orationis facit, quàm ad probationem. Cæterum quanq̃ exemplorum & similium usus, ad eadẽ ista confert, tamen ad faciendã fidẽ non uulgariter adiuuant, præsertim cum per inductionẽ quam græci uocant ἐπαγωγὴν adhibentur. Quo in genere plurimus est Socrates Platonicus. Exemplum per inductionẽ adhibebitur hoc modo. Dic mihi quem tandẽ fructũ attulit Demostheni insignis eloquentia. Nempe præter alia incommoda, infelicissimum & miserandũ exitium. Quid aũt præmij Tyberijs Gracchis attulit? Nimirum cædem & miserã, nec satis honestã. Quid porrò illi tantopere laudato Antonio? Certe & hic latronũ sicis crudelissime cõfossus est. Age Ciceroni eloquentiæ parenti, quã mercedẽ attulit? Nonne mortem & acerbã, & miserandã? I nunc & tot uigilijs ad summã eloquentiæ laudẽ enitere, quæ præstantissimis quibusq; uiris semper exitio fuit. Simile adhibetur p inductionẽ hoc modo. De nauigãdo num melius disputabit nauita quã medicus? An nõ medicus rectius de medendi ratione dissseret, quã pictor? Num pictor de colorũ & umbrarũ, ac linearũ ratione melius dicet, quã sutor? Num auriga de ratione moderandi currũ melius quã nauta? Ea si plurima conferantur, faciunt ut omnino probabile uideatur, unumquenq; melius de ea re dicturum esse, quã melius norit. Deĩde ad rẽ accõmodatur similitudo. At qd orator, q dc omni re ꝑfitetur se optime dicturũ? Notũ est exemplũ de Aspasia, ex Aeschine.

¶ De con=

¶ De contentione demonstratiua.

Est & generalis quædam contentio, præsertim in genere demonstratiuo, quoties laudandi, uituperandi ue gratia personam cum persona conferimus. Veluti si quis Iulium pontificem Romanũ laudaturus, eum cum C. Iulio Cæsare componat, atq; illius benefacta cum huius comparet Aut contra uituperaturus, malefacta cum malefactis conferat. Item si quis Maximilianum laudaturus, eum cõponat cum M. Antonio Imperatore, aut uituperaturus conferat cũ Maximino, est et rerũ comparatio. Quod genus est, si quis historiam laudans, eius utilitates comparet cũ eorũ benefactis, q̃ re bellica Rep. auxerunt. Aut poeticã laudare cupiens, huius cõmoda cũ philosophiæ cõmodis cõmittat atq; expendat. Est & unius ad multa cõparatio. Vt si q̃s historiæ laudes exaggerare cupiens, eã cũ laudatissimis q̃busq; disciplinis cõparet. Atq; in his duplex est ratio. Aut enim alterius partis bona eleuas, alterius amplificas. Aut alteri⁹ partis sic exaggeras laudes ut præferas tamen q̃d laudãdũ susceperis. In uituperãdo attollis uitia, sed sic ut scelestiorẽ tamen ostendas, quẽ insectaris.

¶ De iudicijs.

Ad exemplorum genus referuntur & iudicia, quæ græci κρίσεις appellant. Eæ sunt sententiæ scriptorum illustrium, gentium, uirorum sapientum, aut clarorum ciuium. Ex antiquis ac celebratis poetis magna uis iudiciorum colligitur. Item ex historiographis, ex philosophis,

ex arcanis literis. Nam his rursum eadem uarietas, quæ in exemplis ostensa est. Sunt & apud græcos, qui in his undecunq; colligendis laborarunt, quorum de numero Stobeus. Idem ualent sapientum apophthegmata. Cuius modi sunt illa celebriũ uirorũ dicta, & quæ referũtur à Plutarcho. Et hoc uariũ genus est. Etenĩ si spectemus rẽ, sunt militaria, sunt philosophica. Si personas, sunt regũ, sunt sapientum, sunt popularium. Si qualitatẽ, sunt grauiter dicta, sunt facete dicta, sunt acute dicta. Huc ptinent & prouerbia, uel ab authoribus sumpta, uel uulgo iactata. Nam publica gentum instituta non uideo quid ab exemplis differant. Certe oracula, & responsa numinum, iudicijs subijciuntur. Veluti si Socratem probes sapientem, quod ita Apollinis oraculo sit iudicatum.

¶ De sententijs.

Est sententiarum genus, non illud quidem petitum ab authoribus, sed à nobis ad præsentis rei commoditatẽ cõfictum. Eas licebit omnibus orationis partibus admiscere. Atq; adeo unus locus complures sæpenumero sententias parit. Incidunt enim & in narrando, & in mouendis affectibus non solum in probationibus. Quin etiam sæpenumero transitiones per sententias fiunt. Quæ si in loco adhibeantur, haud mediocrem orationi copiam adiungent. Neq; id sine grauitate aut gratia. Sunt aũt sententiarũ uariæ formæ. Siquidem aliæ sunt καθολικαί, ut inuidentia ipsa sui supplicium est. Aliæ non placent, nisi ad rem relatæ.

relatæ. Vt nihil tam populare q̃ bonitas est. Alia quæ ad p̃sonã referantur. Vt princeps qui uult oĩa scire, necesse habet multa cognoscere. Rursum alia simplex. Vt oĩa uincit amor. Alia ratione habet subiectã aut admixtã ut in omni certamine, qui opulentior est, etiã si accipit iniuriã, tamen quia plus potest, facere uidetur. Quædã duplices sunt ex partibus contrarijs, nulla tamen addita ratione, Vt obsequiũ amicos, ueritas odium parit, Quædã ex diuersis. Mors misera non est, aditus ad mortẽ miser est. Huic generi si ad utranq; partẽ ratio subijciatur, quadripartita fuerit sententia, ad hunc modum. Qui adulescentium peccatis ignosci oportere putant, falluntur. Hæc prima sententiæ pars. Ei subnectitur ratio. Propterea quod ætas est impedimẽto bonis studijs. Deĩde tertia pars erit. At hi sapiẽter cogitant, qui adulescentes maxime castigãt. Ei rursum additur ratio. Vt quibus uirtutibus oẽm uitam tueri possint, eas in ætatẽ maturrima uelint comparare. Id exemplum etiã si est in rhetorica ad Herennium scripta, tamen mihi sane non admodũ arridet. At non est arduum aliud huiusmodi fingere. Iuuentutẽ decet industria Adijciatur ratio. Nam turpe sit eas dotes, quas natura ad bonas artes comparandas illis annis attribuit, in ocio, fœdisq; uoluptatibus consumere. At senectutẽ opulentia decet. Huic quoq; subijciatur ratio. Vt ætas naturæ præsidijs destitutior, exterarũ rerum adminiculis utcunq; fulciatur Item aliud. Senectus inops, calamitosa, indocta, turpis.

obsequi amicos

Nam & miserũ tum egere, cum imbecillitas naturæ pecu niæ subsidia præcipue reqrit. Et turpe, tum res optimas nescire, cũ nec discere decorũ est, & docere pulcherrimum. Rursum est sententia recta. Vt tam deest auaro qđ habet, q̃ qđ nõ habet. Est figurata. Vt seruare potui, perdere an possim rogas? Est cõmunis rerũ. Vt nocere facile est, ꝓdesse difficilius. Est ad ꝑsonas accõmodata. Vt iam minus appareat sententia, ut est illud M. Tullij Ciceronis Nihil habet Cæsar, nec fortuna tua maius, quã ut possis. Nec natura melius, q̃ ut uelis seruare. Est illud etiã tacitũ & quasi dissimulatum sententiæ genus. Et cæco carpitur igni. Explicuit enim Ouid. Tectus magis æstuat ignis. Itẽ in narrando. Pars maior uicit meliorẽ. Explicabis si dixeris. Fere fit, ut pars maior uincat meliorẽ. ¶ Iam aliud sententiæ genus, quod ἐπιφώνημα græci, Fabius acclamationẽ appellat. Ea est rei narratæ uel ꝓbatæ summa acclamatio. Narratæ. Vt apud Vergiliũ. Tantæ molis erit Romanã condere gentẽ. Probatæ apud M. Tullium ꝓ Ligario. Quorũ igitur impunitas Cæsar tuæ clemẽtiæ laus est, eorũ te ipsorum ad crudelitatẽ acuet oratio? Neq; tamen quoduis epiphonema continuo sententia est, etiã si plærunq; est, uerũ quicqd in clausula argute additum ferit aurem, ἐπιφώνημα dici potest. Quod genus proprium est epigrammatis. Vnde apud Martialem sæpenumero carmen epiphonemate clauditur. Vtitur & Val. Max. frequenter hoc genere. Itẽ Seneca suas epistolas ferè

las ferè claudit epiphonemate. Neq; defuerunt qbus epiphonematũ usus adeo impẽse placuit, ut omni loco, omni sensu clausulã acclamatoriã subijciẽdã existimarint. Sed ut sententiarum omnium, ita & acclamationum debet esse modus. Vt ibi demũ adhibeas, ubi locus postulat, aut certe patitur. ¶ Est Noema sententiæ genus, quod non dicitur, sed intelligitur. Quod genus est illud dictũ in quendam agentem cum sorore talionis, quod sibi dormiẽti pollicem reciderat. cum illa fratrẽ sæpius à ludo gladiatorio redemisset. Eras dignus ut haberes integram manum Nam intelligitur ut rursum in ludo depugnares. Sunt noua sententiarum genera. Ex inopinato, & ex alio relatis, & ex alio translatis, ex geminatione, ex contrarijs Quorum exempla si quis desyderet, ex Quintiliano petat licebit.

¶ De expolitione.

Cum hoc sententiarum genere, quod superius ostendimus ex quatuor constare partibus, cognationem habere uidetur Expolitio. Sic enim uocant, quoties eodem in loco diutius commoramur, & eandem sententiam alijs atq; alijs modis uariamus, simul & locupletamus. Commutatione uerborum, cum eadem res alijs atque alijs uerbis, alijsque figuris sæpius effertur. Commutatione pronunciationis, cum alio atque alio uultu, gestu, uoce. Commutatione tractationis, cum quod iam sub persona nostra diximus, idem alium, sed paulo aliter dicentem facimus.

Vel cum quod sedatius est disputatum, id acrius atq; inflammatius efferimus. Verũ copiosissima expolitio septẽ constat partibus. Propositione, ratione, duplici sententia, cui ratio item duplex subijci potest, contrario, simili, exemplo, conclusione. Exemplum erit huiusmodi. Sapiens nullum pro Repub. uitabit periculum. Ideo quòd sæpe fit ut cum pro Repu. perire noluerit, necessario cum Rep. pereat. Et quoniã sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodum pro patria graue putandum est. Hæc est prĩa pars, qua tota res simpliciter exposita est, & rationibus confirmata, cui subditur duplex sententia, aucta totidem, aut pluribus rationibus. Ergo qui fugiunt id periculum quod pro Repub. subeundum est, stulte faciunt. Hæc est sententia, cui subnectitur ratio. Nam neq; effugere id possunt, & ingrati in ciuitatem reperiuntur. Deinde additur altera sententiæ pars. At qui patriæ pericula suo periculo propellunt, hi sapientes putandi sunt. Mox adijciuntur rationes. Cum & eum quem debent honorem Reipub. reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. Iam adiungitur contrariũ. Etenim uehementer est iniquum, uitam à natura acceptam per patriã, cum seruaueris, naturæ cum cogat reddere, patriæ cum roget, non dare. Et cum possis cum summa uirtute et honore, pro patria interire, malle per dedecus & ignauiam uiuere, pro amicis & parentibus ac cæteris necessarijs adire periculũ cum uelis, pro Repu. in qua & hoc, & illud

& illud sanctissimū patriæ nomen continetur, nolle in discrimen uenire. Deinde adhibetur simile. Itaq; uti contemnendus, qui in nauigando nauim, quàm se mauult incolumem. Ita uituperandus qui in Reip. discrimine, suæ saluti plus quàm cōmuni consulit. Naue fracta, multi incolumes fuerūt. Ex naufragio patriæ, saluus nemo potest enatare. Sub hæc exēplum annectitur. Quod mihi uidetur Decius intellexisse, qui se deuouisse dicitur, & pro legionibus se in hostes immisisse medios unde uitam amisit, non perdidit. Re enim uilißima, maximā redemit. Vitam dedit, accepit patriam, Amisit animā, potitus est gloria, quæ cum summa laude prodita uetustate, quotidie magis enitescit. Demū apponitur conclusio tanquam epilogus. Quod si pro repub. debere accedere ad periculū, & ratione demonstratum est, & exemplo comprobatū, hi sapientes sunt existimandi, qui nullum pro salute patriæ periculum uitant. Ergo conueniet huiusmodi thematis exerceri pueros, qui ad copiam parandam instituuntur. Quanquā ne hoc quidem exemplum ex Herenniana rhetorica mihi magnopere probatur, nisi quod utcunq; rationem indicat. Potest autem copiosius etiam tractari, si plures sententias & rationes. Si similia, si exempla plura congeras.

De Apologis.

Ad fabulosorum genus proxime accedunt Apologi, nisi quod & delectant uehementius, & efficacius persuadent.

dent. Delectãt, q̃a morũ facta quadã imitatiõe faciũt fidẽ quia uerum ueluti ponunt ante oculos. Capiũtur his præcipue rustici & imperiti. Et si quis alius est, qui mores au rei seculi sapit. ¶ Celebrantur Apologi maxime Aesopi nomine qui unus è sapientum numero ob hoc ipsum est habitus. Etiam si Quintilianus ab Hesiodo scriptas fuisse, certe maioris cuiuspiam ingenij opus existimet. Quo minus mirandum, si Menenius Agrippa plebem Romanam à periculosißima seditiõe reuocauit, confícto in id apologo de corporis humani membris aduersus uentrem conspirãtibus, ut refert T. Liuius. Et Themistocles Atheniensibus persuasit, ne nouarent magistratus, fabula de uulpe muscis obsita. Quin liberum est cuiq; pro re confingere genus huiusmodi. Verũ ut apte confingas, cum ingenio ualeas oportet, tum animantum naturas (sunt autem infinitæ uarietatis) penitus animaduersas habeas necesse est. Porro quod ad usum attinet, significãtur uerbo. Quemadmodum exẽpla, maxime si notus sit apologus. Veluti si dicas. Si tua scripta lacerant ac damnant imperiti, noli laborare, certe doctißimo cuiq; maxime probantur. Quid enim mirum, si gemmã aspernatur gallus Aesopicus? Aut si quis dicat. Nullus hostis quantumlibet impotens humilisq; negligendus, aut contemnẽdus est. Posteaquam nec Scarabeum impune contempsit Aquila Aesopica. Aut hoc pacto. Tuis ipsius benefactis nitere, non maiorum splendore. Ne tibi usu ueniat, quod Aesopi cor

niculæ.

niculæ. Dilatantur autem præfatione commendationis. Cōmendamus tum authorem ipsum, tum Apologorum genus. Ita ut fecit Aul. Gellius in explicāda Cassitæ fabula. Aesopus ille è Phrygia fabulator, & cætera. Nam locus in promptu est. Deinde si describendis animantum aut rerum formis ac naturis quas inducis, longius immoraberis. Quandoquidem hoc iam ipsum & cum uoluptate accipitur, & ad eruditionem liberalem pertinet. Veluti si Scarabei formam, deinde quemadmodum è stercoribus nascatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis stercora protrudat, atq; id genus alia describas.

Ad eundē modū. Aquilā regnū in auium genus obtinere. Armigeram esse Iouis, non offendi fulmine. Non conniuere ad ardentissimos Solis radios. Pernicissimo uolatu ultra nubes ferri. Denique quæcunque uel ad Scarabeorum humilitatem exaggerandam, uel Aquilæ generositatem attollendam pertineant. Quod quidem argumentum nos per lusum tractauimus in prouerbijs. Atque hac in re non prætermittendum si quid animanti cuipiam fabulis poetarum est attributum. Quod genus. E Lycaone natos lupos, ex adulescente perdicem, Cygnum Apollini sacrum esse, & sub fatalem horam suauissime canere. Coruum eiusdem fuisse nuncium, & ob cessationem ex albo nigrum factum. Aut si quid proditum est historijs insigniter ab his factum. Veluti de Aquila, quæ uirginem adamauit, apud Plynium.

De Buce-

De Bucephalo Alexandri Magni equo. Atque item de cæteris. Nam rationem duntaxat ostendimus. Deinde cum ad ipsum apologum erit uentum, fusius ac latius narrare licebit. Id fiet citra tædium, si faceta quadam imitatione, quod est in hominum uita, ad fabulæ mores accommodabimus. Præterea si ad eandem rationem sermones, sententias, dictaq; affingemus. Exemplum aptißimũ est apud Horatium in saty. Rusticus urbanum murem, mus paupere fertur Accepisse cauo, ueterem uetus hospes amicum. Asper & attentus quæsitis ut tamen arctum Solueret hospicijs animum. Quid multa? & cætera. Nam in promptu locus est. Est item exemplum dilatati Apologi apud Apuleium de coruo & uulpe. Rursum apud A. Gellium de Cassita auicula. Cæterum quod ἐπιμύθιον uocant, id est apologi interpretationem nõ admodum refert initio ponas an in fine. Quanquam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modo sermonis accedat uarietas.

¶ De Somnijs.

Affinguntur à nonnullis somnia quoq;, quæ fortaßis adhibenda non sunt, nisi in ostentatione. Quod genus Luciani somnium. Aut quoties ea pro ueris uisis, hortandi deterrẽdiue gratia narramus. Huiusmodi uidetur illud diui Hieronymi, de sese flagris cæso, quod Ciceronianus esset. Et nos item pueri in hoc genere lusimus.

¶ De fictis narrationibus.

Iam ficta

Iam fictæ narrationes rerum gestarum, si persuadendi gratia pro ueris adhibeantur, quàmmaxime fieri potest, ad ueri similitudinem componãtur oportet. Sunt autem ex arte rhetorica notæ partes quibus probabilitas cõstat. Cuiusmodi est fabula de Mẽmio apud Ciceronem, & fortaßis de Vulteio apud Horatium. Genus hoc uideo nõ nullis nimiũ placuisse, qui uulgi credulitate freti, stultißima quædam miraculorum ostenta pro certißimis inuexerunt Christianorum literis. Porro quæ risus causa fingũtur, quo longius absint à uero, hoc magis demulcent animos, modo ne sint anicularum similia deliramentis, & eruditis allusionibus, doctas etiam aures capere possint. Quo de genere sunt Luciani ueræ narrationes, & ad huius exẽplum effictus asinus Apulei. Præterea Icaromenippus, & reliqua Luciani plæraq;. Item argumenta ferme omnia ueteris comœdiæ, quæ nõ imagine ueri, sed allusionibus & allegorijs delectant. Nam illud fictionis genus, quod ad simulacrum rerum adumbratur, haud dubium est, quin ad parabolã pertineat. Exemplum huius est apud Platonem de specu. In quo uincti quidã, umbris perinde ut ipsis rebus delectantur.

De allegorijs Theologicis.

At quoties ad pietatẽ adhortamur, aut dehortamur, plurimũ adiumenti conferent exempla ueteris ac noui testanti, id est euangeliorum. Quæ per allegoriam uarie tractantur, & eadem modo ad mores hominum, modo

ad corpus

ad corpus ecclesiæ Christo capiti connexum & cohærês, modo ad cœlestem illam communionem, rursum ad prisca nascentis fidei tempora, & ad hæc nostra possunt accommodari. Sed hisce de rebus copiosius & exactius dissseremus in libello, quem instituimus de Theologicis allegorijs. Atq; hæc ferme omnia ad exemplorum genus referuntur. In quibus sumus paulo diutius immorati, quod ex hoc potißimũ mundo, copiæ supellex depromatur. Sed priusquã ab his digrediamur, uisum est etiam nonnulla paucis admonere.

¶ Ratio colligendi exempla.

Iamprimũ, quemadmodum unumquodlibet horum uarie poßit accõmodari per similitudinem, per contrarium, per comparationem, per hyperbolen, per epitheton, per imaginem, per metaphoram, per allegoriam, superiori commentario demonstratum est. Nunc qua ratione fieri poßit, ut amplißimã horum uim in promptu, ac uelut in numerato poßimus habere, indicabimus. Consilium quidem non perinde magnificum, ut frugiferum, quod utinam iuuenes olim ipsi fuissemus secuti (nam tum quoq; ueniebat in mentem) uideo quantum momenti literulis nostris fuerit accessurum. Attamen candidi est ingenij, non inuidere bonæ spei iuuenibus, quod tibi uel negarit fortuna, uel non pararit diligentia. Ergo qui destinauit per omne genus authorum lectiõe grassari (nam id omnino semel in uita faciendum, ei qui uelit inter eruditos ha-

numerato habere

tos haberi) prius sibi quàmplurimos parabit locos. Eos sumet partim à generibus, ac partibus uitiorũ uirtutumq; Partim ab his quæ sunt in rebus mortalium præcipua, quæq; frequentissime solent in suadendo incidere. Eaq; conueniet iuxta rationem affinitatis & pugnantiæ digerere. Nam & quæ inter se cognata sunt, ultro admonent quid consequatur. Et contrariorum eadem est memoria Puta sit exẽpli caussa, primus locus pietas & impietas. Huic subijcientur species inter se cognatæ. Prima est pietas in deum. Secunda in patriam. Tertia in parẽtes, aut in liberos, aut etiam in eos quos oportet parentum loco colere. Veluti præceptores, & quorum beneficio seruati sumus. Iam his cognata est superstitio adijcienda igitur. Atque hic aperit sese campus latissimus de prodigiosis deorum cultibus, ac uarijs diuersarum gentium cærimonijs. Sit proximus si uidetur, titulus fides. Hanc in species seces licebit. De fide in amicos, de fide seruorum in dominos, de fide in hostes, totidemque de perfidia. Item sit titulus beneficentia. Huic cum suas species subieceris, restat gratitudo nõ illa quidem huic subiecta, neque rursum contraria, sed adhærens, æque ea ueluti consequens. Sed uirtutum ac uitiorum ordinem sibi quisq; suo fingat arbitrio, aut è Cicerone, seu Val. Maximo, aut ex Aristotele, aut ex diuo Thoma petat. Deniq; si malit, elementorũ ordinẽ sequatur. Neq; enĩ id magni refert. Quanq̃ uolim illum oẽs huius generis particulas,

tam minu-

pietas

fides

benefi[cientia]

tam minutim concisas, in ordines referre, uerũ eas duntaxat, quæ uideantur frequenter in dicendo usu uenire. Id autem uel ex locis caußarum licebit cognoscere, nempe demonstratorijs, suasorijs & iudicialibus. Quod genus ferme sunt tituli apud Vale. Max. & nonnulli apud Plinium. Cæterum quæ extra uitiorum ac uirtutum genera sumuntur, partim pertinent ad exempla, partim ad locos cõmunes. Prioris generis ferme sunt huiusmodi. Insignis longæuitas, uiuida senectus, senilis iuuẽta, insignis fœlicitas, insignis memoria, subita rerũ cõmutatio, subita mors, mors spontanea, mors prodigiosa. Partus ꝓdigiosi. insignis eloquentia, insignis opulentia. Ex humili genere clari, uafricies ingenij, insigne corporis robur, insignis forma, egregium ingenium in deformi corpore, atq; id genus innumera alia. Quorum singulis oportebit subijcere, quæ cum his pugnant, quæq; cum his habent affinitatem. Vt insigni eloquentiæ, opponitur insignis infantia. Finitima sunt, uocalitas, fœlicitas in gesticulando, histrionica, & si qua sunt huiusmodi. Posterioris autem generis sunt istiusmodi. Plurimũ interest quibus studijs puer assuescas. Magni refert, quibus cum uiuas. Suum cuiq; pulchrum. Facilis offensa, reconciliatio difficilis. Tutißimũ est nulli credere. Ama tanquã osurus, oderis tanquã amaturus. Bis dat, qui cito dat. Fortunam sui cuiq; mores parant. Et lentæ regum iræ. Et periculosa principum amicitia. Et dulce inexpertis bellum. Et infida societas regni. Et

gni. Et optimum senectæ uiaticum eruditio. Sed quid ego hæc recensere pergo, cum sint sexcenta millia. Ergo ex his ea sunt deligenda, quæ uidebuntur ad dicendum maxime commoda. Ad hunc gregem pertinent & illa comparatiua. Cœlibatus ne felicior an coniugium? Vita priuata, an secus? Potior monarchia, an Democratia? Vita studiosorum, an idiotarum? Tum autem ex superioribus, si qua sunt quæ uirtuti, aut uitio uidebantur esse confinia, ea licebit suo titulo subijcere. Vt illa. Bis dat qui cito dat. Et nihil charius constat, quã quod precibus emitur. Et beneficium dando accepit, qui digno dedit. Et nihil tam perit, quàm quod confertur in ingratum. Et beneficij gratiam perdidit, quisquis exprobrauit. Hæc atq; huiusmodi ad liberalitatis titulum referri possunt. Verum ne indigesta rerum turba pariat confusionem, profuerit titulos qui latius patent, in aliquot secare partes. Liberalitatis titulum ut exempli caussa loquamur, ita licebit partiri. Si subiiceris. Beneficium prompte citoq; datum. Beneficium aptũ, beneficium digno aut indigno collatum. Beneficium exprobratum. Beneficium mutuum. Et si qua iudicabuntur magis idonea. Nam nos indicandi gratia duntaxat hæc ponimus. Ergo posteaquam tibi titulos compararis, quot erunt satis, eosq; in ordinem quem uoles digesseris. Deinde singulis suas partes subieceris. Rursum partibus addideris locos communes, siue sententias. Iam quicquid usquam obuiũ erit, in ullis authoribus, præcipue si sit insi-

gnius, mox suo loco annotabis, siue erit fabula, siue apologus, siue exemplum, siue casus nouus, siue sententia, siue lepide aut alioqui mire dictum, siue metaphora, aut parabola. Atq; ad eum modum pariter fiet, ut & altius insideant animo q̃ legeris & assuescas uti lectionis opibus. Sunt enim qui plurima teneant, uelut in mundo reposita cum in dicendo scribendoq; mire sint inopes, ac nudi. Postremo utcunq; postulat occasio, ad manum erit dicendi supellex, certis ueluti nidis constitutis, unde quæ uoles petas. Porrò nulla disciplina tam semota est à rhetorica, unde non facias locos tuos locupletiores. Nam à mathematicis, quæ remotissimæ uidentur, sumuntur similitudines. Quandoquidem cum sphæra undiq; sui simili, cunq; tetragono quocunq; cadat pariter quatuor angulis nixo, confertur sapiens suis opibus felix, nec aliunde pendens. Et quæcunque inciderit fortunæ procella, sua uirtute firmus & immobilis. Vt ne dicam interim quod Theologi mysteriorum enarrationem frequenter à mathematicis petunt, propter arcanam quandam rerum ac numerorũ analogiam. Nam à physicis non solum parabolæ, uerum etiam exempla quædam petuntur. Parabola fuerit, si dicas. Quemadmodum fulmen summos montes frequentissime ferit. Ita summa potestas, grauissimis casibus est obnoxia. Item, quemadmodum fulmen æs liquefacit, intacta cera. Ita principum animus in rebelles & obsistentes seuire debet, in cæteros uti clementia. Exempla fuerint

Hora: l: 2 ode: X

Elephanti

[...]e pinus ventis agitatur ingens;
[...]mus et celsæ grauiore casu
Decidunt turres feriuntque sũmos
fulmina montes

Elephanti pudore in abdito coeuntes, si quis etiam in coniugatis modestiam, ac uoluptatis dissimulationem desyderet. Et delphini foetus adultos diutius comitantes, nec sinentes paruulos suos ingredi, nisi grandior aliquis seu pædagogus adsit, & custos. Si quis admoneat quanta cura seruari atq; institui debeat à parentibus prima illa & lubrica puerorum ætas. Itaque studiosus ille uelut apicula diligens, per omnes authorum hortos uolitabit, flosculis omnibus assultabit, undique succi nonnihil colligens, quod in suum deferat aluearium. Et quoniam tanta est in his rerum foecunditas, ut omnia decerpi non possint, certe præcipua deliget, & ad operis sui structuram accommodabit. Sunt autem quæ eadem non solum ad diuersos, uerum ad contrarios usus quadrare possint, eoq; diuersis annotandi locis. Quod genus, si de insanabili cupiditati hominis auari agas, recte accommodabis Charybdis fabulam. Rursum si de inexplebili uentris ingluuie, aut libidine mulieris inexhausta, nimirum conueniet eadem Item apologus Aesopi de hirco ac uulpe simul in puteum descendentibus, quadrabis uel in prospicientiam, qua fit, ut non aggrediare negocium, nisi prius apud te perpenderis, qua ratione queas explicare. Vel in fictum amicorum genus, qui cum uideantur amici commodis consulere, maxime tamen agunt suum negocium. Præterea ex morte Socratis non solum ducitur exemplum, mortem

non esse formidolosam uiro bono, cum ille tam alacri uultu cicutam biberit, uerumetiam uirtutem inuidiæ obnoxiam, neq; satis tutam esse in turba malorum. Rursum *inutile, uel potius perniciosum esse philosophiæ studium, nisi te ad mores communes deflexeris.* Iamq; *hoc ipsum factum trahi potest & in laudem Socratis, & in uituperium.* Laudandus *enim qui nulla sua culpa, sed sola inuidia damnatus tam fortiter mortem neglexerit.* Vituperandus, *q inutili philosophiæ studio, neglectuq; morum communiũ amicis acerbissimum luctum, uxori liberisq; calamitatẽ, sibi exitium conciliarit, cum alij soleant utiles esse patriæ, suis præsidio simul & ornamento.* Eoq; *uere sapientis esse, relictis aliquando tetricis illis sapientiæ decretis, uulgi studijs & opinionibus accõmodare sese, tpiq;, qđ aiunt, seruire.* Iam *si partes exempli circũspicias quot locos licebit elicere? Accusatus p inuidiã ab* Anyto *&* Melyto *perditissimis ciuibus.* Locus *est.* Veritas *odiũ parit.* Itẽ *alter.* Insignis *uirtus conciliat inuidiam.* Rursum *alius.* Apud *iudices plærunq; plus ualet nobilitatis ratio, quã respectus honesti.* Rursum *alius.* Nihil *impudẽtius opulẽtia, si cũ improbis morib⁹ copuleur.* Quid *enim absurdius, quã omni facinore dedecorosos, Socratẽ in ius uocare?* Rursum *alius locus.* Non *quidlibet cuiuis decorũ est.* Eoq; *Socrates non abijcit sese ad iudicũ pedes, neq; enim conueniebat, ut q per oẽm uitã docuerit mortem non esse formidandã, nisi turpis esset, eum nunc*

ueluti

ueluti ob mortis metum, abiecte supplicẽ esse. Quæ eadẽ caussa cõmouit ut neq; iudiciũ declinaret, neq; in media caussa exilium eligeret, neq; postremo cũ liceret, è carce re uellet effugere, ne ipse à se ipso discrepare uideretur. Atq; hæc quidẽ una pars est. Deinde cum moriturus tã ocıose, tãq; placide disputat, cum non alio uultu cicutã bibit, quã quo uinum solet, cum mox emoriturus iocatur in Phædonẽ, admonens ut gallum persoluat Aesculapio. Locus est. Mortẽ etiã optabilem esse ijs, q sibi uitæ integre actæ conscij sunt. Rursum alter locus. Cuiusmodi fuerit hominis uita, id in morte potissimum apparere. Rursum. Constantis suiq; perpetuo similis exemplum est. Etenim cuiusmodi fuerat in omni uita Socratis uultus oratioq;, talis erat & morituro. Tertia pars est. Dũ in carcere agit Socrates, interim nusq̃ Alcibiades, nusq̃ Agathon, nusq̃ Phœdrus, sed Crito, Phœdon, Simias. Atq; hic locus est. In periculis demum apparere qui sint uere amici. Nam uulgares illi sibi tum consulunt, cum in officijs communibus adsunt. Quarta pars est. Cum amicis de animæ immortalitate multa disputat, uxorem ac liberos cum pauci mandasset, dimittit. Locus est. Philosophum leuiter tangi oportere uulgaribus affectibus, id quod mire congruit cũ doctrina Christi. Quinta pars est. Statim à morte Socratis uersus est in accusatores populi furor. Socrati desyderato aurea posita statua. Locus erit. Vulgus temere odisse & amare. Rursum alius. Virtutem præsentem odimus,

sentem odimus, sublatam ex oculis quærimus inuidi. Rursum alius. Fucatam gloriam una cum uita perire, uirtutis splendorem à morte maxime clarescere. Hinc arbitror liquere in quot usus idem exemplum possit accommodari. Similiter & in parabola fiet, uelut in nauigatione, quot similia duci poterunt? Vt optimum gubernatorem tempestas, ita optimum Imperatorem aduersæ res declarant. Item ut nemo clauum committit amicissimo, sed nauigandi peritissimo. ita nemo Reipu. gubernacula mandabit ei cui studeat maxime, sed quē maxime iudicarit idoneum. Rursum. Quemadmodū uentis nimium secundis nautæ uela contrahunt. Cū parū prosperi sunt, tum latius pandunt sinus. Ita cum res uehementer succedunt, temperandus est animus ne insolescat. Contra, cum inimica est fortuna, tum fortitudine ac spe secuturæ felicitatis, dilatandus ac fulciendus. Item quoties rectum cursum per tempestatem tenere non licet, tum obliquis flexibus cò nihilo secius quo peruenire uelimus, contendere oportebit. Item quoties artem uincit tempestatis impotentia, tum ancoram iaciunt nautæ, uelis collectis. Ita uesanienti multitudini non nunquam cedendum est, donec oratione tractabilis esse incipiat. Item quemadmodum nauta non semper eodem modo tenet uelum, uerum nunc tollit in altum, nunc contrahit, nunc in hoc latus, nunc in illud transfert, utcunq; uentorum ratio postulat. Ita sapiens non in omni loco, omniq; tempore & negocio, simili uitæ tenore debet uti, sed

polypi mentem obtinendam uultum,

uultum, orationem, mores præsentibus rebus accommodare. Item sicut in magnis tempestatibus peritissimi nautæ uel ab imperito nonnunquam admoneri sese patiuntur, quod alijs alia soleant in his casibus in mentem uenire. Ita bonus rex in magnis Reipu. periculis, nullius consilium audire grauabitur. Item ut minimo periculo nauigatur eo gubernatore, qui maximis sit iactatus periculis. Ita tutissimus est ciuitatis status, eo principe, qui grauissimis casibus sit exercitatus. Item ut qui clauum regit, non satis arbitratur se suo fungi officio, nisi circunactis oculis, qd cuiq; faciendum sit, admonuerit. Ita principem non agit, nisi q magistratuum etiam inferiorũ officia moderatur ac præstat. Item quemadmodum insaniat nauta, si propter odium aliquorum, quos naui uehit, nauim perire sinat, qua perdita nec ipse possit esse incolumis. Ita sanæ mentis non sit qui ob factiones patriæ incolumitatem non tueatur. Quæ nisi sit incolumis nec ipse incolumis esse possit. Item ut non nisi sæuissimis tempestatibus sacram ancoram nautæ iacere solent, ita non est, nisi in grauissimis periculis, ac rebus prope desperatis, ad extrema remedia ueniendum. Sed næ ego ineptus, qui ista persequar, cum iam uideas aliquot similitudinum millia hinc sumi posse. Nonnunquam eadem quoq; collationis pars ad diuersa trahitur. Quod genus sit. Si Lunæ crebras mutationes uel ad fortunæ uices accõmodes, uel ad hũanæ uitæ ĩstabilitatẽ,

uel ad stultorum inconstantiā. Quin eadem quoq; sententia uarios in usus deflectitur. Vt facundus comes in uia ꝓ uehiculo est. Iucundior est uita, si non solus agas, sed cum lepidis ac festiuis amicis consuetudinem habeas. Rursum Semper bonus aliquis liber circumferendus cuius lectione tedium discutias. Item. Si te lætus animus comitetur, & bene sibi conscius, nulla pars uitæ sentiet tedium. Hic optimus est uiæ comes si læta narret. Sin turpium factorum memoriam tibi refricet, tedio enecat. Eadem est prouerbiorum & apophthegmatum ratio, quorum usum ostendimus in principio Collectaneorum prouerbialium. Proinde quædam erunt eadem diuersis adscribenda locis, aut annotanda certe. Nam sat erit aliquando tribus significasse uerbis, asscriptis authorum locis, unde peti possint, præsertim si paucis exponi non queant. Sed iam quo res exemplo magis fiat perspicua sit titulus inconstantia, aut morum inæqualitas. Experiamurq; quot res ad hunc conferri possint. Primum è poetarum fabulis petam Mercurium uarias formas sumere solitum, ut est uafer deus, nunc apud superos, nunc apud inferos, nunc apud mortales agentem, uarijs etiam fungentem officijs. Nunc Ganymedis agentem partes, nunc nuncia perferentem, nunc animas deducentem ad Charontem, nunc negociatoribus ac patronis operam dantem, nunc cithara utentem, nunc uirga, galero etiam bicolore, postremo uarijs gaudentem cognominibus. Ea sunt apud Aristophanem

phanem in Pluto. Dicitur enī στροφαῖος, ἐμπολαῖος δόλιος ἡγεμόνιος, ἐναγώνιος apud Homerum, & apud Hesiodum διάκτορος, ἀργειφόντης. Dicitur et Cyllenius, & ἐριούνιος. Petam Vertumnum deum, cui inde etiam nomen, quod subinde uertat formam. Petam Proteum, omnia uertentem sese in miracula rerum. Petā Empusam ex Aristophanis ranis, id est dæmonis genus, identidem alia atq; alia specie sese offerentis. Item Morphea, quoscunq; uelit uultus induere solitum. Item Circen ueneficijs ac magica uirga homines in uarias ferarum formas uertentem. Nam improbi secum non constant, sed diuersis agitantur affectibus. Petam καιρὸν uolubilem deum, nunquam sui similem, & huic similem si uidebitur Rhamnusiam. Petam Iouē, nunc aquilam, nunc cygnū, nunc taurum, nunc aureum imbrem factum. Præterea Chimæram capite leonis, uentre uirgineo, cauda draconis. Ac uarium illud portentum, quod fingit Horatius in ipsa statim fronte artis poeticæ. Adducam & Ianum bifrontem, & triformem Geryonem, & Bacchum, cui poetæ tribuunt εὐήθειαν, hoc est morum leuitatem ac facilitatem, ac talem in Ranis fingit Aristophanes. Et si qua sunt alia apud illos, quæ prodigiosæ uarietatis imaginem habent. Adducam & Vlyssem, quamlibet pro tempore personam gerentem. Vnde & πολύτροπον statim in operis initio uocat Homerus. Deinde à physicis petam Lunæ similitudinem, nunquam eodem uultu nobis redeuntis, nunc

tis, nunc semiplenæ, nunc plenæ, nunc emorientis, nunc renascentis, nunc pallentis, nunc rubentis, nunc albicantis, nunc antecedentis solem, nunc à tergo sequentis. Petam similitudinem cœli uerni aut autumnalis, nunc nubili, nunc sereni, nunc tranquilli, nunc uentis commoti. Petam collationem maris assidue uicibus æstuarijs decurrentis, ac recurrentis, præcipue Euripi mira celeritate septies die ac nocte reciprocantis. Addã Polypum, cuius mutabilitas etiam prouerbio locum fecit. Addam chamæleõtem colorem subinde mutantem. Item Pantherem ac Pardum uersicoloribus maculis uariegatum, aut si quod est aliud animal huiusmodi. Adiũgam pueritiæ in horas mutatum ingenium. Adijciam mulieris peculiarem inconstãtiam. Vulgus leui momento mobile. Prætera argenti uiui miram mobilitatem. Arundinem ad omnem auram facile mobilem. Foliorum arentium, plumæ ramentæq; leuitatem. Ceræ fluxibilem, ac mollem naturam. Somniorum inconstantiam, rotæ uolubilitatem. Adducam laminam, quæ summis turrium, aut templorum fastigijs solet imponi, quo uentum circumactu suo indicet. Adducam libilibrem, facili momento huc atque huc uergentem. Adducam opus uermiculatum uersicoloribus tessellis, miram uarietatem ostentans. Quædam etiam ingenio finguntur. Veluti si quis comparet inconstantis hominis animum, nunc hoc nunc illud cogitantis, speculo rotũdo in foro frequentissimo suspenso, quod huc & illuc discursante turba, fi-

ba, figuris innumeris varietur. Aut vitro, quod quemcunque colorē subieceris, eum imitari videtur. Aut pensili chalybi, quod hinc atque hinc admotis magnetibus, quorum alter alliciat ad sese, alter depellat, levi momento nunc huc nunc illuc rapiatur, nec unquam conquiescat. Aut sphæram in plano volubilem. Iam ex historijs mutuo sumam. Græcorum genuinam levitatem, quam describit Iuvenalis. Lubricam Allobrogum fidem. Pœnos simili morum inconstantia. Scythas indies mutatis pascuis nullam certam incolentes sedem. Virgam Moysi subinde in aliam atque aliam versam speciem. Aristippum quamvis agentem personam, ut quem omnis (ut inquit Flaccus) decuit color, nunc cynico utentem pallio, nunc regia purpura. Item ἡμιλεύκον illum, de quo meminit Lucianus. Catilinam vario ingenio, ex Salustio. Hannibalem ex T. Livio. Ex Valerio Maximo, quibus alius fuit vitæ tenor in adulescentia, atque in senectute. Rursum ex tertia Horatij satyra Tigellium. Nil æquale homini fuit illi, sæpe velut qui Currebat fugiens hostem, persæpe velut qui Iunonis sacra ferret &c. E comœdijs exemplum sumetur muliebris inconstantiæ. Sostrata in Adelphis. An mi homo sanus ne es? an hoc proferendum tibi videtur esse usquam? Ac paulo post. Ah minime gentium non faciam, proferam. Amantium inconstantiam exprimet Phædria, è rure repente rediens. Puerilem inconstantiam Antipho ex Phormione.

ne. Sed hoc persequi perlongum est. E tragœdijs mutuabor Phædram uariatis secum sententijs, nunc uolentem, nūc nolentem. Medeam item ante filiorum cædem, diuersis agitatam affectibus. Ab Ouidio Biblidem, Narcissum. A Marone Didonem, iam Aenea parante discessum. Atq; hoc genus innumerabiles personas passim exhibent poetæ. Ex apologis allegabo rusticū illum, qui Satyro admirante, eodem ex ore modo calidum, modo frigidum efflabat. Et si qui sunt alij. Nam in præsentia rationem duntaxat ostendimus. E puerbijs mutuabor. τὴν παναγαίαν ἄρτεμιν. Item ἀνέμου παιδίον. Et εὐμεταβολώτερος κοθόρνου. Et ὕδρου ποικιλότερος. Et λιβυκὸν θηρίον. Aliaq; consimilia. Nam ipsi in prouerbijs locos adiunximus unde ista peti possint. Et saxum quod subinde uoluitur, non obducitur musco. Et arbor quæ subinde transplantatur, non grandescit. Rursum ex Apophthegmatis addam illud dictum in Ciceronem, Duabus sedere sellis. Et in eundē à Salustio scriptum. Aliud stans, aliud sedens loquitur. Ex Homero ἀλλοπρόσαλλον. Sic enim uocat Martē incertarū partium, quiq; nunc cum his sentit nūc cum illis. Ex Ouidio, ni fallor. Et tantum constans in leuitate sua. Ex Horatio. Leuior cortice. Et. Mutat quadrata rotundis. Et, Romæ Tybur amo uentosus Tybure Romam. Ex Plauto. Tipula leuior. E Terentij Phormione. Volo, nolo, nolo uolo, quod dictum est, nō dictum est &c. Ex Euripide, πλα-

για

γία γὰρ φρονεῖς τὰ μὲν νῦν τὰ δὲ πάλαι τὰ δὲ αὐτίκα. Iã apparet opinor, quãta huius quoq; generis supellex ex tot scriptoribus colligi possit. Eadem est sententiarum ratio, quas non tantum ab authoribus sumere, uerumetiam pro re nouas parere licet. Quibus omnibus si totidem opponas contraria, deinde subiunxeris utrinq; finitima, nimirum quã immensus orationis penus futurus sit uides. At cum tam uarius sit usus, id quod diligentius ostendemus in opere de ratione conscribendarũ epistolarum, nihil erit quod non aliquo pacto possis ad locupletandã orationem accõmodare. Quandoquidẽ contraria quoq; adhibentur uel per ironiam, uel per dissimile, uel per comparationem. Per ironiã. Vt si quis hominem nunquã sui similẽ Socratem appellet, qui in omni uita semper eodem uisus est uultu. Per dissimile. Vt si dicas. C. Iulium Cæsarem nullius unquã facti penituit. Hic nihil unquã decreuit, quod non mox resciderit. Per comparationem si dicas. Quod Cato ille, quẽ Cicero præfractum uocat, à sententia non potuit abduci, tam hic non potest in eadem retineri sententia. Porro finitima, quæ sunt facili deflexu, ad uicina trahuntur. Quod genus Persianum illud. Tecum habita. Nam & si proprie quadrat in eum qui maiora molitur, quàm pro sorte sua, tamen quia non esse sua sorte contentum, cum inconstantia cognationẽ habet, huc torqueri poterit, præsertim cum Seneca scribat. Primum argumentum compositæ mentis existimo posse

posse consistere, & secum morari. Quin eadem simul et in laudem torqueri possunt. Vt si omnium horarum hominem, uersatilique ac dextro ingenio laudes. Ex inconstantiæ penario sumes Polypum, ad speciem subiecti, soli mutantem colorem Sumes Euripum, ac negabis mare hoc esse tam uersatile, quàm huius sit ingenium. Sumes flammã stare nesciam. Sumes cœlum subinde alia facie. Sumes arundinem utcunq; flauerint auræ, flectentem sese. Dices sapientis esse, pro re nata, pro tempore, ꝑ loco mutare sententiam, ac uitæ rationem. Stupida saxa, ac brutã tellurem unam non moueri. Cæterum ex animãtibus ut quodque præstantissimum est, ita maxime mobile esse. In uniuersa natura, quo quicque præclarius est, hoc à quiete longius abesse. Infima est quæ non mouetur terra. At mobilis aqua, mobilior aer, ignis hoc quoque mobilior, cœlum quàmmaxime mobile. Proinde mẽtem hominis, auram atque ignem ab antiquis uocari. Cõtra, stultos, tardos, stupidos, lapides, plumbum. In quas res maxime cadit constantiæ uocabulum. Per huiusmodi locos pleraque è constantiæ supellectile ad uituperandum traxeris, & ex inconstantiæ ad laudem detorseris. Verum de his, ut modo dictum est, alias tẽpestiuius. Nunc reliquas dilatandi sermonis rationes persequamur.

¶ De partium rhetoricarum multiplicatione.

Crescet oratio numero partium orationis. Vt enĩ qui breuissimus esse studet, quã potest paucissimis utitur partibus.

:48:3 decadis

tibus. Ita qui dilatare cupiet, etiam legitimis illis, & arte præscriptis partibus aliquid accessionis curabit adiũgere. Nam cũ in summa tria sint oratoris officia, docere, delectare, flectere. Cui placet breuitas, is uno cõtentus tantũ docebit. Cui copia, simul omnibus utetur, idq; in omnibus orationis partibus non solũ in peroratione aut exordio. Rursum qui studet breuitati, poterit narratione, aut hac quoq; prætermissa, si caussæ ratio patietur, esse contentus sola ꝓbatiõe. Atq; hæc etiã ut omitti tota non põt, ita põt coarctari cohiberiq;. Cõtra q copiã affectabit, nõ modo sex illis utetur. Exordio, narratione, diuisione, confirmatione, cõfutatione, ꝑoratiõe. Sed & suo loco latius explicabit exordiorũ locos, & in tota orõe, quoties caussa præbebit oportunitatẽ, exordiola quædã admiscebit, qbus fauorẽ, attentionẽ, docilitatẽ retineat atq; renouet, aut tædiũ discutiat, aut q̃ dicturꝰ sit præmolliat. Incidunt autẽ huiusmodi ꝑsæpe. Docilitatẽ potissimũ renouamus cõmodis transitiõibus, quarũ formulas aliquot sũꝑiore cõmentario ꝓposuimꝰ. Quod genus fuerit. Audistis largitiõe. corruptela, sanguine, stupro ac fœdissimis artibꝰ paratũ honorẽ. Nũc ostendã illud qđ turpiter ẽ adeptus, turpius administrasse. Attendo renouatur hisce ferme modis. Magna sunt hæc, sed leuia præ his q̃ nunc dicturus sum. Et nũc ad ipsum rei caput accedo. Proinde quæso ut hæc animis quãmaxĩe attẽtis audiatis. Et, Sed his lõgius fortasse sũ imoratꝰ, cætera paucis ac dilucide expediã. Si mihi, sicut antehac

ut antehac fecistis, aures atq; animos præbere uelitis. Et altius paulo repetā, sed ita uerba sum facturus, ut neq; sine fructu, neq; sine uoluptate sitis audituri. Atq; id genus alijs modis (nam bis mille pro rei natura fingi possunt) Tedium discutitur aut excluditur, hoc modo. Rogo diligenter auscultetis. Prima fortasse fronte minutum uidetur quod tracto, uerum si paulisper attendetis, intelligetis nimirum sub hac specie maxima reipub. pericula occultari. Et quæso patiamini me paulisper, mox aperiam quorsum hæc spectent. Et nunc rem antehac inauditam audietis. Et rem accipietis omnium maxime ridiculam. Porro fauor ijsdem rationibus renouatur, q̄bus paratur. Insuper & argumentamur aliquoties in exordio. Si qd erit amoliendum, quod alioqui sit offuturū reliqua differenti. Verum id non nisi consilio ex rei circūstantijs sumpto. Narratio præterquā quod aliquando fusius explicatur, & omnibus argumentis atq; affectibus expletur, etiā crescit ἐπιδιηγήσει. Ea est, ut ostēdit Fabius, repetita narratio, quoties res paucis, ac simpliciter exposita, denuo fusius & ornatius eadem narratur. Id quod fit uel inuidiæ, uel miserationis caussa. Præterea crescit item egressione subiecta. Quod ita demū permittit Fabius, si excursus ille sic adhæreat, ut sit quasi narrationis finis. Veluti si atrox fuerit circa finem narratio, prosequamur eam ueluti spiritu protinus erūpente, indignatione. Atq; id quidem in caussis serijs ac periculosis. Cæterum in re

ad ostentationem parata nihil uetat, quo minus exposita re, in locum aliquem quàmaxime plausibilem & amœnum expatieris. Quo simul & narrationis tedium abstergas, & uoluptate sermonis ad futuram probationem reddas alacriores. Hi loci cuiusmodi sint, superius est demonstratum. ¶ Propositio dilatabitur primum, si pro simplici, duplici, aut multiplici utemur, etiam si una sit satis, propterea quod alios alia mouent. Vt si fecisset, præmio magis quàm supplicio dignus erat. Aut res hæc nec est honesta, nec expedit, nec sine summo periculo fieri potest. Quod si maxime sit honesta, maxime expediat, maxime sit tuta, tamen fieri non potest, ut consequamur. Deinde si non nudam omnino, sed argumentis obiter interiectis, & affectibus accensam proferemus. Qualis est illa Ciceronis pro Milone. Hæc sicut exposui, ita gesta sunt iudices. Insidiator superatus, ui uicta uis, uel potius oppressa uirtute audacia est. Deinde miscet affectus. Nihil dico quid Respub. consecuta sit. Nihil quid uos, nihil quid omnes boni, nihil sane id prosit Miloni, q hoc fato natus est, ut ne se quidem seruare potuerit, quin una Remp. uosq; seruaret. Deinde argumenta congerit. Si id iure non posset, nihil habeo quod defendam. Sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper uim, quacunq; ope possint à corpore, à capite, de uita sua propulsarent. Non potestis hoc facinus improbum iudicare, quin simul iudicetis omnibus qui

propos

bus qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut ue-stris sententijs esse pereundum. Mox redit ad affectus. Quod si ita putas, & certe optabilius Miloni fuit iugulũ dare Pub. Clodio, non semel ab illo, neq; tum primum petitum, quàm iugulari à uobis, quia se illi iugulandum non tradidisset. Atq; item in sequentibus controuersiam constituens, nam locus est notus, repetit summam argumentorum, quibus usus fuerat in exordio. Id tametsi magis licuit Ciceroni, ꝓpterea quod in exordio quæstiones aliquot tractauerat, tamen idem & alibi continget uerbis commode interiectis. Maxime in enumeratione aut expositione, quæ est altera diuisionis pars, de qua supra nonnihil attigimus, cum de propositionibus ageremus. Quod genus fuerit, si dissuasurus Ciceroni ne uitam ab Antonio accipiat, exustis Philippicis, sic proponas. Primum illud uide mi Cicero, num te dignum sit, ut immortalem ingenij tui famam, tot paratã sudoribus, quaq; tuos oẽs illustrasti, ob tantulum æui, qđ tam grandi longum superesse nõ potest, exusto pulcherrimo oĩm monumento repente aboleas. Deinde num forti uiro, quiq; semper omnia posthabuerit libertati, ferendum sit, ut uitã rerum oĩm optimã, & in qua sunt omnia, debeat ei portento, cui quouis etiã nomine obnoxius esse nemo liber uelit. Postremo uideat, ne parum prudentis sit in re tanta, fidem habere hosti perfidissimo, q nec amicis unquam fidem seruarit. Neq; perspicere, quod uel cæco appareat, nihil aliud agere

uersutissimum carnificem Antonium, nisi ut totum extinguat Ciceronem. Nā simpliciter ꝓponi poterat hoc modo. Primum non est tanti uita. Deinde miserum debere uitā inimico. Postremo decipere cupit Antonius, non seruare. Quod si qua propositio durior uidebitur, eam oportebit, uelut exordiolo præmollire. Vt si proposueris laudare Platonis dogma de uxoribus communibus, ut hoc exempli caussa sumatur, dices non te fugere, te rem omnium sententia absurdissimam polliceri. Verum illud orabis, ut tantisper iudicium suum differant, donec argumentorū summam audierint, nihil diffidere te, quin penitus expositare sint in diuersam sententiam pedibus ituri. Tantū illud cogitent, hoc quicquid est, non esse temere dictum à tanto philosopho, quiq; cæteris in rebus ob excellentiam ingenij diuini cognomen promeruerit. Verum quod in formis hominum, idem in rerum iudicio usu uenire. Quasdam si procul & osčitanter aspicias, nihil uenustius, fuco uidelicet oculis imponente. Sin propius ac fixius contempleris, iam quod pauloante mire blandiebatur oculis, maiorem in modum incipit displicere. Silenis, nisi explices, quid magis ridiculum? Sin explices, quid augustius? Adeo ueritas latet in abdito, nec oportet in dijudicandis rebus populū authorē sequi cui semp pessima pro optimis probari consueuerint. Ergo seposita paulisper recepta illa & animis penitus infixa opinione, rem ipsam iudicio ppendant, nec prius in hanc aut hāc partē flectant animum.

dura p
præmo
ude ex
olis

quàm totum argumentorum orbem acceperint. Quædã enim fore, quæ per se stulta uideri possint. Verum si qs inter sese coniuncta perceperit, is demum ueri concentũ, & harmoniam sensurus est. Huiusmodi præfatiuncula pro caussæ natura commode afficta, nõnunquam expedit auditoris animum, ad sequuturam argumentationem præparare. Iamuero probationes, præter eas locupletandi rationes, quas supius ostẽdimus, crescunt etiã labefactione seu præparatione & asseueratione. Labefactamus autem seu præparamus duobus modis. Propositionibus. Nunc aũt uoco propositiones non quæ summam caussæ complectantur, sed ueluti singularium partium collectiones seu conclusiones, quas oratoribus mos est initio argumentationum proponere, & easdem in fine uehementius per affectus aut per epilogum repetere. De hoc genere dictum est superioribus titulis. Præterea cum ita proponimus, ut ipsa orationis figura fidem abrogemus aut conciliemus. Cuiusmodi est illud Ciceronis pro Milone. Sed antequam ad eam rationem ueniam, quæ est propria nostræ quæstionis, uidentur ea esse refutanda, quæ in senatu sæpe ab inimicis & improbis iactata sunt, & in concione etiam paulo ante ab accusatoribus. Cum inimicos & improbos nominat, iam hoc ipso non parum fidei abrogauit aduersariorum propositioni. Deinde propositionem ipsam per ironiam eleuat. Negant intueri lucem fas ei, qui à se hominem occisum fateatur. Nã atrocitas illa uerborũ, Negant

intueri

intueri lucem fas, pro eo quod erat, puniendus est, cum irrisione pronunciāda est. Adiunguntur huiusmodi praeparationes singulis etiam collectionum partibus. Quandoquidem eodem in loco Tullius exemplis refutaturus, quod erat propositum, ita praeparauit. In qua tandē urbe homines stultissimi hoc disputant. Deinde adiungit exemplū M. Horatij, cum sororem occidisset, absoluti. His non absimiles sunt asseuerationes, quae cum argumenta non sint, tamen sepenumero pondus habent argumenti, si probationibus admisceantur. Vt quis tam caecus qui hoc non uideat? Quis tam impudens, ut neget? Et illud, Stultius est quā ut refelli debeat. Quis enim non intelligit? & caetera. Et perfrica faciem, & aude negare. Haec cum ita sint, quae tandem impudentia est &c. Locupletantur & singulae collectiones epilogis particularibus, quae summā rationum paucis comprehensam, auditori denuo sub oculos reuocant, ut maiore cum fide cōclusio succedat. Qua quidem in re frequens est M. Tullius, propterea quod latius explicet argumentationis aciem. Huius generis exemplum erit illud ex oratione pro Pompeio. Quare uidete, num dubitandum uobis sit omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis uestri, salus sociorum, uectigalia maxima, fortunae plurimorū ciuium, cum Rep. defenduntur. Denique crescant & excursionibus per amplificationem, ut singulis probationibus suos affectus adijciamus, ad quod proprie destinata est conclusio. Quam si

Asseu

copiosam esse uolemus, geminam efficiemus, ut simul & per epilogum præcipua argumenta recenseantur, & affectuum omne genus per omnes locos tractetur. Eos ex Aristotele, & Quintiliano petere licebit. Quin & poetæ in hoc genere miri sunt, inter affectus aūt ponenda delectatio, quanquam hæc non in peroratione tantum, uerum in tota oratione, cum res feret, debet admisceri. Porrò qd autē iucundum sit, Aristoteles in affectuum locis diligenter prosequitur, & de facecijs M. Tullius, Quintilianus de risu scripsere, traditis iocandi rationibus. Sunt item & figuræ quæ ad orationis iucunditatem pertinent, quas non magni negocij est ex artis præceptis petere, & à nobis nisi multis uerbis, referri non poterant. Delectant et allusiones, sed agnoscentem duntaxat. Itaq; in loco sunt adhibendæ.

¶ Epilogus.

Ergo cui placebit Laconica illa breuiloquentia, primū Atticorū exemplo præfationibus & affectibus abstineat Rem simpliciter ac summatim exponat. Argumentis non oībus utatur, sed præcipuis dumtaxat, eaq; non explicatim, sed confertim adhibeat, ut in singulis ꝓpe uerbis sit argumentatio, si qs explicare uelit, si docuisse contentus, ab amplificationibus, ab asseuerationibus, à similibus exemplis, sententijs, epiphonematis, fabulis, apologis, allusionibus, facetijs temperet. Nisi quid horum ita erit necessarium, ut citra flagitium omitti non queat. Item ab omnibus figuris, quæ uel amplam, uel illustrem, uel acrē, uel

ornatam,

ornatam, uel iucundam reddunt orationem, abstineat. Rem eandē ne alijs atq; alijs formis tractet, & ita singula uerbis significantibus explicet, ut multo plus intelligatur quā audiatur, & aliud ex alio colligi possit. Cōtra qui copiam sequetur, singula dilatare studebit his ferme quas dixi rationibus.

Quid utrobiq; uitandum.

At caueat uterq; ne, quod fere fit, affectatione in finitima uitia delabatur. Breuitatis amator uideat ne tantū hoc agat, ut pauca dicat, sed ut optima quàm potest paucissimis. Et cui placet Homericum illud παῦρα μὲν eidem placeat, & hoc quod protinus sequitur, ἀλλὰ μάλα λιγέως. Et cui probatur οὐ πολύμυθος, nō praetermittat, & hoc quod statim subijcitur, οὐδ' ἀφαμαρτοεπής. Nam nihil aeque conuenit breuiloquentiae quā uerborum proprietas & elegantia. Cui si accesserit simplicitas, facile uitabitur obscuritas, uitium, quod plerūq; breuitatis studium comitari consueuit. At hic rursum uidendum ne frigescat oratio, dum nullis affectibus inflammatur. Proinde res ita ponetur ante oculos, ut per se non nullos aculeos tacite infigat animis. Tum omnia Attico lepore condienda erunt. Illud in primis cauendum, ne breuitatis studio necessaria dictu praetermittamus. Contra qui copiam petit, delectum item adhibeat oportet, & uerborum, & rerum & figurarum. Ne rationes sint futiles, exempla parum idonea, sententiae fri-

gidæ, excursus æquo longiores, parumque tempestiui, i ne Schemata durius affectata. Quapropter ordinis ac dispositionis, summā oportet habere rationem, ne rerum indigesta turba, totus sermo perturbatus sit & confusaneus Et ubiq; tedium uarietate, iucunditate, risuq; leuandum. Varietas potissimum petitur à figuris, & ab eisdē iucunditas. Risus ab his præceptis quæ tradidit Cicero. Sunt aūt & peculiares partium uarietates non negligendæ. Proinde expediet plurimas exordiorū formulas in promptu habere. Sunt & narrationis complures modi, sunt argumentationum diuersæ formæ, neq; simplex affectuum natura, sed hæc à rhetorū præceptis petantur, oportet. Admonendum hoc quoq;, ne quouis in loco parem copiam affectemus. Sunt enim quædam sterilia. Verum relictis his, quæ natura copiam non admittunt, partes maxime fœcundas ac tractabiles deligamus. Nisi forte periclitandi aut ostentandi ingenij caussa, libeat aliquando ex musca, quod aiunt, Elephantum facere. Quemadmodum Fauorinus febrim, Synesius caluitium, nos Stultitiam Encomio, & ancoram Aldinam laudauimus in prouerbijs. Sed in exercendo detur uenia, si luxuriet adolescens Cæterum ubi non luditur, sed res seria cum periculo agitur, ibi rhetor non stultus, adhibito consilio, copiæ modū ex utilitate caussæ metietur.

F I N I S.

DES.

DES. ERAS.

Roterodamo, Iacobus Vuimphelingus Seletſtanus nomine Sodalitatis literariæ Argentinen. S.D.

VMENTO NONNVNquam ineptiori, manticæ & ſarcinæ imponuntur, ſic & mihi ueterano, minuſq; idoneo, Sodalitas literaria apud Argentoracũ id oneris impoſuit, ut te oĩm nomine ſaluũ iubeam, tibi bene eſſe exoptem, tuas literas quæ ſtatus tui certiores nos efficiãt, ad nos ꝓpediẽ mittẽdas expoſtulẽ. Credimus te quoq; à Baſiliẽſi gymnaſio humaniter exceptũ, atq; ꝑbenigne foueri inter doctos doctiſsimũ. Præcipue uero in cõuictu philoſophico nihil tibi, qđ iucũditatẽ præſtare poſsit, beatũ Rhenanũ, qui te alioquin colit, amat, obſeruat, ſperamus negaturũ. Commendat ſeſe tibi uniuerſa noſtra Sodalitas literaria, Sebaſtianus Brantus, Iacobus Sturmus, Thomas Rappius, Thomas aucuparius, Matthias Schurerius, Ioannes Rudalfingus, Stephanus Tielerus, Ioannes Guida, Petrus Heldungus, Hieronymus Gebuilerus, Ioannes Ruſerius, Otomarus, & cæteri, quorum nomina me fugiunt, & ego inprimis. Vale. Ex Argentoraco. prima Septembris. Anno M. D. XIIII.

DES. ERAS.

Roterodamus, Iacobo Vuimphelingo, Germanus Germano, Theologus Theologo, Literarum scientißimo, literarū scientißimus. S. D.

VID AIS MI VVIMphelinge? Ita ne tu uocas istud, boui clitellas, quod tibi potißimū ad nos scribendi datum est negociū? At mihi plane uidetur illud, qd' græci dicūt παρὰ μιαζόμενοι τὸν ἵππον εἰς πεδίον. Nam cuius humeris aptius ista sedisset sarcina, aut cui rectius hoc muneris delegare poterat Argentinensis illa sodalitas (sic enim tu uocas) non literatißima modo, sed & humanißima, quàm Vuimphelingo, cum bonarum literarum apud suos facile principi, tum omnis humanitatis antistiti? Neq; uero commissurus eram, ut uos anteuerteretis officio literarum, ni labor hic recognoscendi, locupletandiq; meas Annotationes, quas in Nouū scripsimus Testamentum. Ita totum me sibi affixum, ac ueluti pistrino alligatum haberet, ut uix etiam capiendi cibi suppetat ocium Non enim usque adeo stupidus est Erasmus, ut tam inauditam in se benignitatem, non intelligat. Neq; tam obliuiosus, ut non meminerit. Neque tam inciuilis, ut dißimulet, neq;

let, neque tam ingratus, ut non pro uirili conetur reſpondere. Nam *quoties mihi uenit in mentem tam celebris eruditißimorum hominum cœtus, quàm obuijs, ut aiunt, ulnis me nouum hoſpitem exceperit, quàm ſingulari conſuetudinis iucunditate feſſum refecerit, quanta benignitate fouerit, quanto ſtudio germanum ſuum complexus ſit, quanto candore, quàmque amice ſuſpexerit etiam, hunc homuncionem longe poſitum infra mediocritatem, quibus ornarit, immo pene onerarit officijs, quàm hoſpitaliter dimiſerit, quàm officioſe produxerit, partim apud me pudore quodam ſuffundor, quippe mihi conſcius; quàm iſtis tam magnificis officijs non reſpondeat noſtra tenuitas, & curta, quemadmodum ait* Perſi*us, domi ſupellex.* Par*tim* G*ermaniæ noſtræ gratulor quæ tam multos, tam eximios gignat, & alat uiros, nõ ſolum omni doctrinæ genere præcellentes, uerumetiam pari morum integritate pariq; modeſtia præditos.* Q*uin & ipſe mihi (cur enim non effundam in ſinum tuum affectus mos) nonnihil placeo, blandiorq;, quod uiris longe probatißimis uidear, non auſim dicere, ꝓbatus, ſed certe non improbatus fuiſſe.* Ne*q; enim uſq; adeo perfricui frõtem, ut iſtas laudes, quas mihi uos tributis, agnoſcam.* Et *tamen nõnihil faueo meis laudibus, quas ego certe ſic interpretor, ut exiſtimẽ in hoc tributas, quo uel exhortaremini ceſſantẽ, uel animũ adderetis parũ forti, uel amicum nudulũ ueſtris opibus ornaretis ac locupletaretis,*

quaſi

quasi non pecuniam modo, uerumetiam gloriam oporte- at inter amicos esse communem. Nam nec errare iudicio possunt tam eruditi, nec derident tam amici, nec adulantur tam integri, nec simulant Germani. Dicerem amore lapsos, nisi hic ipse uester in nos amor e iudicio natus esset. Neq; enim ob id me talem iudicastis, quod immodice amaretis, sed ob id coepistis amare, quod talem iudicaueritis. Atq; utinam aliquam, & iudicij uestri portionem mihi possim asserere. Nullam profecto gloriam malim quàm talium uirorum calculis approbari. Verũ hoc magis debeo pro uestris laudibus, quo minus promereor. Siquidem meritam laudem aliquoties, & inimicus tribuit inimico. Eius nomine debemus maxime quod gratuito donatum sit. Sed ut finiam, siue residi calcar addere uoluistis, debeo pro studio, siue putidulũ erigere, debeo ꝑ officio. Siue nudã corniculam uestris plumis exornare, debeo pro benignitate, siue facit amor quidam in nos propensior, ut talis uidear, qualem praedicatis, magis debeo pro tam singulari beneuolentia. Siue est in me nonnihil eorum quae tribuitis, debeo pro tam candido suffragio. Iam uero non me fugit, & illud uobis deberi, quod ornatißimus Argentinensis Reipub. uterq; praefectus magistratus, qui me praesentem tam admiranda complectabatur humanitate, tam non uulgari prosequebatur honore, nunc absentem, & tam procul absentem, salutationis officio prosequitur. Negas futurum, ut unquam illis ueni-

niam

niam in obliuionem. Immo ipse nunquã desinam istos uere proceres & meminisse, & dictis pariter ac scriptis pro uirili celebrare, quibus emoriar, si quid unquam uel expertus sim humanius, uel uiderim omni uirtutum genere cumulatius. Crede mihi Vuimphelinge nullo sermone consequi queam, nedum epistola, quantam animo persenserim uoluptatem, quanq; iucundum mihi fuerit spectaculum, antique ciuispiam, ac philosophicæ ciuitatis uidere simulacrum, tot egregios optimates, uel ipsa, quod aiũt, fronte, totoq; corporis habitu, singularem prudentiam, summam integritatem, ac plane maiestatem quãdam præ se ferentes, sed mira conditam modestia. Fœlicem se fore putat apud Homerum Agamemnon si sibi decem contingant Nestori similes. O sæpius fœlicem Augustissimum MAXIMILIANVM, cui tot sunt in una Repub. Nestores, uel potius Scipiones & Catones, aut si quid his quoq; uel sapientius, uel incorruptius. Si quando grauitatem hominũ contemplabar, prorsus ueteres illos Ariopagitas mihi uidere uidebar. Si morũ integritatem multos Aristides uidere me putabam. Si mores placidos ac sedatos, meros Fabios imaginabar. Rursus ubi uictus et cultus, sobriam mundiciem, & mũdam frugalitatem perpendebam. Priscorum Lacedæmoniensium imago quædam obuersabatur animo. Demum quoties inspicerem, ut mira quadam temperatura factum esset, ut uicissim & seueritatem condiret morum comitas, & comitatem ornaret gra

nitas. Illa quondam laudatißima Maßiliensium Respu: sese nobis repraesentabat, quae miris modis Romanam disciplinam, cum graecorum urbanitate copulasse legitur, prorsusque his fuiße institutis, ut ab una uirtute omnium Ciuilium exempla omnia peti possent. Licuit apud uos in una ciuitate, cunctarum laudatarum dotes conspicere. Romanorum disciplinam, Atheniensium sapientiam, Lacedaemoniorum continentiam. Maiorem in modum me delectabat mirificus ille rerum concentus, ex diuersißimis ueluti sonis in summam modulatus concordiam. Videbam tot senes absque tristicia, tot imaginibus illustres absque fastu, tot potentes absque supercilio, tot plebeios, clarißimorum heroum ornatos uirtutibus, tantum hominum numerum sine ulla turba. Denique uidebam Monarchiam absque tyrannide. Aristocratiam sine factionibus. Democratiam sine tumultu, opes absque luxu, foelicitatem absque procacitate. Quid hac Harmonia cogitari potest foelicius? Vtinam in huiusmodi Rempu. Diuine Plato tibi contigisset incidere. Hic nimirum hic licuisset illam tuam ciuitatem uere foelicem instituere. Diuus Hieronymus in epistola facundißima, pariter & eruditißima, quam ad Geruntiam scripsit de Monogamia inclytae ciuitatis istius facit mentionem, ut intelligas & olim fuisse nobilem, eamq; tum à Barbaris euersam deplorat. Quid si nunc eandem conspiceret? Vnam tribus irriguam fluuijs, sic munitam, sic & opibus florentem & ciuibus. Super omnia

per omnia talibus ornatam institutis; à talibus gubernatam proceribus? An non illi nomen commutaret, proq; Argentorato, Auratam appellaret? Adde his, quod diutina iam pace fruitur immunis ab expilationibus, immunis ab insanißimis bellorum tumultibus, quibus iam annis aliquot mundus fere miscetur uniuersus. Fruitur clementißimo principe MAXIMILIANO, cuius potentiam non aliter sentit, nisi cum illius benignitate sapientiaque iuuatur. Atque hæc demum uere magno Imperatore digna laus. Vt enim mundus hic dei potentiam non alijs modis experitur, quàm illius in se beneficentia, ita pulcherrimum est imperium, quod ciuium libertatem tuetur, non opprimit, quod opes suorum auget, non exterminat, quod omnia reddit florentiora. Huiusmodi est summi numinis imperiũ in mundum. Huiusmodi animi in corpus, ut ubiq; prosit, lædat nusquã. Verum hisce de rebus dabitur alibi locus copiosius, & exactius disserendi. Iamdudum finem exigit epistola, & interpellant intermißi labores. Proinde fac ut egregijs istis, & optime de me meritis primatibus, nominatim aũt Clarißimo uiro Henrico Ingoldo, Argentinẽ. reip. præfecto maiori, reliqsq; pceribus optime de me meritis, uicißim meo nõie salutẽ annũcies. & si qd erit qd' meo studio, meis literis, mea industria præstari poßit, id totũ istis audacter ex me pollicearis. Ad hæc magnope te rogo, ut elegãtißimã istã sodalitatẽ, hoc est Musarũ & Gratiarũ oĩm collegiũ, diligentißi-

diligentißime meis resalutes uerbis, nominatim incompa-rabilem illum iuuenem Iacobum Sturmium, qui maiorũ imagines, morum illustrat integritate, iuuentutem ornat senili morum grauitate, doctrinam haud quaquã uulgarem incredibili modestia mire condecorat. Deinde Thomam Rappium, ipsis oculis, ipso uultu, suauitatem & candorem ingenij prae se ferentem. Thomam item Aucuparium, quem ego sane uel ob hoc laurea dignum existimo, quod ab omni fastu longe sit alienißimus, cui morbo fere genus hoc hominum uidemus obnoxium. Hunc cum plurimi faciam, tamẽ quo parcius laudem, ipse fuit in caußa, qui me suo carmine laudarit, non dicam quã uere, sed, pr sus amantißime. Ne quis illud in nos iaciat, Mutuũ muli scabunt. Ad haec Matthiam Schurerium uirum cũ alijs multis nominibus egregie charũ mihi, tum hoc etiam chariorem quod hunc quoq; fertilis illa tot eruditorum hominum, tot foelicium ingeniorum edidit Selestadium, cui & beatum Rhenanum, & Ioannem Sapidum debeo, et ipsum deniq; Vuimphelingum. Matthiam igitur nisi uehementer amem, merito dicar ferrum, & adamantem gestare in pectore, adeo me prior & officijs suis, & beneficijs ad amicitiam prouocauit, neq; cõmittam, ut animo certe studioq; superatus uidear, etiam si ille priores occupauit. Assequar aliquãdo & officijs, si modo non desint animo uires Ad haec salutabis accuratißime Hieronymũ Gebuilerium, unum oĩm quos adhuc uiderim, humanissimum,

ſimum, qui me ſuis laudibus, doctiſſimis quidem, illis. ſed plane, ut Germanus germane dicam, uaniſſimis, ad cœlū uſq; uexit, & ſic orationis ſuæ præſtigijs mihi impoſuit ut prorſus ipſe mihi uiderer aliquid eſſe, uixq́; poſt biduum ad me redierim, quis eſſem agnoſcens. Preterea Ioannem Rudalphingum plane μουσικώτατον non arte ſolum, ſed & moribus. hoc eſt feſtiuiſſimum & compoſitiſſimum, qui me una cum Hieronymo ad proximum diuerſorium eſt proſecutus. Neq; præteribis Otomarum, hominem citra oſtentationem, ut mihi uidetur, eruditum, qui nos ſuis toties uocem mutantibus cannis, ut uel Luſciniam uincerent, adeo delectauit, ut diuina quadam uoluptate rapti uideremur. Eadem opera ſalutabis optimæ ſpei iuuenem Ioannem Ruſerium, noſtri ut uiſus eſt ſtudioſiſſimum. Item elegantiſſimos iuuenes Stephanum Tielerū Ioannem Guidam, Petrum Heldungum, & ut finiam, cæteros omnes, quorum & ſi nomina me fugiunt, tamen memoria præcordijs intimis pœnitiſſime inſculpta eſt, ac ſemper erit. Nam Sebaſtianum Brant, ut eximium, extra omnem & ordinem & aleam pono. Quem ego uirum mi Vuimphelinge, tanti facio, ſic amo, ſic ſuſpicio, ſic ueneror, ut magna quædam fœlicitatis pars acceſſiſſe mihi uideatur, quod illum coram intueri, coram alloqui, & amplecti contigerit. Iam quod ſcire cupis, quomodo reliquum iter ſucceſſerit, paucis accipe. Ad oppidum Seleſtadienſe tuam patriam feliciter perueni. Ibi continuo pri-

R mores

mores Reip. haud scio cuius indicio de meo aduentu facti certiores, per publicum nuncium treis exquisitissimi uini misere cantaros, Xenij noie, sed eos cantaros, ut uel decē tricongijs satis esse possint. Inuitarunt ad prandiū in diē posterū uerū excusaui, properās ad hoc negociū, in quo nunc sum. Ioannes Sapidus, tuus in literis alumnus, qui te moribus quoq; mire refert, quiq; te non secus ac patrem & amat & suspicit. Basileam usq; nos est prosecutus. Illic admonueram hominē, ne me proderet, delectari me paucis amiculis, sed exquisitis ac delectis. Primum itaq; non aderant alij, quàm hi quos maxime uolebam Beatus Rhenanus, cuius ego prudenti modestia, & acerrimo in literis iudicio uehementer delector, nec est quicquam huius quotidiana consuetudine mihi iucundius. Item Gerardus Listrius medicæ rei, non uulgariter peritus, ad hæc latinæ, græcæ, & hebraicæ literaturæ pulchre gnarus. Deniq; iuuenis ad me amandum natus. Ad hæc Bruno Amorbacchius singulari doctrina trilinguis & hic. Ioanni Frobenio reddidi literas ab Erasmo missas, addens esse mihi cum eo familiaritatem arctissimam. Ab eodē de edendis illius lucubrationibus negocij summam mihi commissam, ut quicquid egissem, id perinde ut ab Erasmo gestum, ratum fore. Deniq; me illi adeo similem, ut qui me uideret, Erasmum uideret. Is postea risit intellecta fraude. Socer Frobenij resolutis omnibus, quæ debebantur in diuersorio, nos una cum equis ac sarcinis, in suas ædes

traduxit

traduxit. post biduum huius Academiæ doctores per Theologicæ professionis Decanum, & alterum quendã in posterum diem nos ad cœnam uocarunt. Aderant oẽs omnium facultatum, uti uocant doctores. Aderat & Ludouicus Berus, aut si latine mauis Vrsus, huius Academiæ Rector, apud Parisios Theologicam lauream assecutus, uir ætate quidem uirens adhuc, sed ea doctrina, ea uitæ castimonia, ea deniq; prudentia, ut existimẽ eum non uulgare decus suæ germaniæ appositurum. Est enim Basiliensis, quam urbem, & alias non incelebrem, doctissimus ille Guilielmus Copus, alter nostri tempis Hippocrates, sic & moribus & literis illustrauit, ut nulli nobilissimarum cedere debeat. Erant me quotidianis officijs oneraturi, ni iam accinctus ad laborem institutum, regassem, uti me mihi relinquerent. Contulit huc sese nostri uisendi caussa, Ioannes Gallinarius, uir uaria doctrina præditus, ad hæc morib⁹ doctrina dignis. Est hic quoq; Poeta laureatus, Glareanus mire candidus, ac festiuus, & optimæ spei iuuenis. Ab Vdalrico Sasio, qui Friburgi magna cum laude leges Cæsareas profitetur, unas atq; alteras acepi literas, ex quibus mihi perspicere uideor, hominem non tantum eruditum, & eloquẽtem, uerumetiam raro quodam ingenij candore, ac singulari præditũ prudentia. Audio passim apud Germanos esse uiros elegãter eruditos, quo mihi magis ac magis arridet, et adlubescãt mihi mea Germania, quã piget ac pudet tã sero cognitã fuisse.

Proinde facile possum adduci, ut hic hyemē, usq; ad Idus Martias. Deinde confectis quæ uolo in Italia negocijs, ad idus Maias uos reuisam. Atq; id faciam lubentius, si uelut de eodem, quod aiunt, oleo, eademque opera, uniuersas lucubrationes meas hybernis his mensibus liceat emittere. Adagiorum opus iam excudi, cœptum est. Superest Nouum Testamentum à me uersum, & è regione græcum, una cum nostris in illud annotamentis. Tum epistolæ diui Hieronymi à nobis recognitæ, & à suppositicijs ac notis repurgatæ, necnon & scholijs nostris illustratæ. Prætterea Senecæ oratoris omnia scripta non sine maximis sudoribus à nobis emaculata. Fortassis & scholiorum nonnihil adijciemus, si dabitur ocium. Sunt & alia minutula, de quibus minus soliciti sumus, quæ si suscipiet hic Chalcographus, abdemus nos testudinum ritu, non ad somnum, sed ut toti uersemur in hoc negocio. Ex Italia rediens, uti spero, dies aliquot salutandis, & cognoscendis Germaniæ proceribus sumemus. Nam hos uere proceres existimo, non qui funes aureos collo circunferunt, quiq; parietes & uestibula pictis maiorum imaginibus ornant, sed qui ueris ac suis bonis, hoc est eruditione, moribus, eloquentia patriā suam, ac suos non solū illustrant, sed etiā adiuuant. Episcopo Basiliensi nondū tuas reddidi literas, in quibus facile conijcio, nihil aliud esse q̄ amica quædam de Erasmo mendacia, uide quā sim ambitiosus.

At pri-

At primum non aderat in hac urbe. Nunc occasionem omnem fugio, quæ me à libris auocet. At non tu gratulaberis Erasmo tuo, qui propicia Iunone, & Ilithia, feliciter enixus est? Audis fœcunditatem meam, qui sæpius pariam quàm ipsi coniciuli. Quoq; magis gratuleris, edidi fœtum saxeū, non sine laboriosißimis nixibus. Ita mihi semper faueat Lucina mi Vuimphelinge, Ludis, inquies, in re tam misera? Qui minus quàm Socrates, qui iocans bibit cicutam, iocans mortuus est. Absolutißimum uirum D. IOANNEM REVCHLIN tot literis, tot linguis præditum, ut plura corda, quàm Ennius habere uideatur, unicum, mea sententia, totius Germaniæ decus, lumen & ornamentum, tam procul hinc abesse doleo, ut ægre literis etiam colloqui liceat. Sapidum cum uiderem à nobis uix auelli posse, Tetrasticho sum consolatus, & quo pignus esset charius amanti, uel deamanti, ac depereunti magis, meis digitis scripsi, id ad te mitto. Mitto & hoc quod ex itinere scripseram ad incōparabilem uirum Sebastianum Brant. Nam in eo uoculas aliquot mutaui. Ad idem, quod ad Aucuparium non scripseram, sed effutieram. Porro tempus, & res aliquando suppeditabit occasionem idoneam testificādi animum meum erga proceres urbis Argentinensis. Saluta uenerabilem dominum Priorem Ioannitam, amicum tuum. Bene uale, frater honorande, & amice incomparabilis. Basileæ, undecimo Calendas Octobris. M. D. XIIII.

AD SEBASTIANVM BRANT Phaleucum, Erasmi Roterodami.

Ornarunt alios suæ Camœnæ
Ornas ipse tuas magis Camœnas
Multos patria reddidit celebres
Vrbem tu celebrem, celebriorem
Multo constituis Sebastiane
Lingua, moribus, eruditione
Libris, consilio, seueritate.
Sic cum fœnore plurimo rependis
Acceptum decus, è tuo uicißim
Illustrans, patriamq;, literasq;.

AD IOANNEM SAPIDVM suum, in discessu.

Quando distrahimur absens absentis Erasmi
Candide Ioannes hoc tibi pignus habe,
Quoq; magis spacium seiunget corpora nostra
Mutuus hoc propius pectora iungat amor

PRAESTANTI ET CLARISSIMO uiro D. Desyderio Erasmo Roterodamo, Thomas Didimus Aucuparius, Poeta Laureatus.

Teutonicæ splendor, decus, & lux, palmaq; terræ
Inter Germanos gloria prima uiros

Inter

Inter & egregios salue præstantior omnes
Quos nostro Pallas tempore docta dedit
Sit tuus aduentus fœlix, præsentia salua,
Gaudet in aduentu turba diserta tuo
Gaudet, & exultat, iubilat, lætatur, ouatq;
Excipiens celebri nomen honore tuum
Te genuit Phœbus, magnus nutriuit Apollo
Lactauitq; suo sacra Minerua sinu.
Te colit, obseruat, ueneratur, honorat, amatq;
Communi uoto, iam studiosa cohors.

FINIS.

MOGVNTIAE EX AEDIBVS IOANNIS SCHOEFFER MENSE AVGVSTO ANNO M. D. XXI.

[illegible] Erasmi Roterodami

[illegible] mihi [illegible] do [illegible] me di[illegible] laudes
[illegible] q[illegible] quas [illegible] [illegible]ere possem
[illegible] [illegible] nulla foret, [illegible] eadem
[illegible] [illegible] talem e pectore nate
[illegible] libeat quas das re[illegible], veras
[illegible] perinde optimi [illegible] sunt lepide, atque venuste
[illegible] ego non [illegible] placeo mihi: tu mi vates
[illegible] digno places, nil diu me reddere magni
[illegible] [illegible] docte [illegible] [illegible]
Et ostendis vere magnum, verumque superandum
[illegible] viribus posses ingentem posses elephantem
Reddere [illegible] musca, nihilque attollere terras
Sed quo [illegible] omnes approbo, magni [illegible]
[illegible] magis [illegible] amore tuo [illegible]que meo